

chankas
oicwa

Kuska yachasunchik

4

watayuq warmakunapaq

PERÚ

Ministerio
de Educación

La ciudadana y el ciudadano que queremos

The central image is a collage of nine smaller photographs showing children and young people in various educational and developmental settings:

- Top Left:** A child playing with colorful geometric blocks.
- Top Middle:** Two children playing with a large, colorful tower toy.
- Top Right:** Two girls holding up a large, colorful model of the solar system.
- Middle Left:** A boy playing with a red 3D printed robot model.
- Middle Center:** Two girls in lab coats conducting a science experiment with beakers.
- Middle Right:** Two children sitting at a desk, one writing and the other looking at a book.
- Bottom Left:** Two children wearing safety goggles and using laptops.
- Bottom Center:** A boy drawing with colored pencils.
- Bottom Right:** A boy playing basketball.

Perfil de egreso

Se reconoce como persona valiosa y se identifica con su cultura en diferentes contextos.

Interpreta la realidad y toma decisiones con conocimientos matemáticos.

Indaga y comprende el mundo natural y artificial utilizando conocimientos científicos en diálogo con saberes locales.

Aprovecha responsablemente las tecnologías.

Desarrolla procesos autónomos de aprendizaje.

Gestiona proyectos de manera ética.

Propicia la vida en democracia comprendiendo los procesos históricos y sociales.

Se comunica en su lengua materna, en castellano como segunda lengua y en inglés como lengua extranjera.

Comprende y aprecia la dimensión espiritual y religiosa.

Aprecia manifestaciones artístico-culturales y crea proyectos de arte.

Practica una vida activa y saludable.

**Curriculo
Nacional**

OLICWA

Kuska yachasunchik

4

watayuq warmakunapaq

Perú Suyupi Yachay kamayuq

Simikunapi, Kawsaykunapi, Sapsikunapi Tukuy niraq Yachachina Umalliq

Iskay Simipi Kawsaypura Yachachiy Umalliq

Kuska yachasunchik

Cuaderno de trabajo y folder - inicial 4 años Quechua Chanka

©PERÚ SUYUPI YACHAY KAMAYUQ

Comercio Ñanpi 193 yupayniyuqpi, San Borja llaqtapi tarikun

Lima, Perú

Qayana: 615-5800

www.gob.pe/minedu

Cuarta edición, 2020

Tiraje: 7452 ejemplares

Impreso en enero 2021

Ruraq

Marina Llamoja Tapia

Maytukuna allinchaypi yanapakuq

Vilma Espinoza Ccencho

Qichwapa qillqaynin qawaq

Antonio Rodas Antay

Digeibira-DEIB nisqamanta llapan llamkaypi yanapaqkuna

Madeleine Asunción Nuñonca Lupo

Margot Sánchez Peralta

Maytu tupachiq

Rodrigo Vasquez Nuñonca

Siqiq

Moises Anchahua Huamaní

DEIB nisqapa siqichisqan siqikuna

Allichasqa qawapaq

Javier Ugaz Aguilar

Se terminó de imprimir en enero de 2021 en:

Gráfica Biblos S.A.

Calle Morococha 152 - Surquillo

2020-10162 yupawan Perú Suyupa Hatun Ñawinchana Wasipi churasqa.

Hecho el Depósito Legal en la Biblioteca Nacional del Perú: N° 2020-10162

Kay maytutaqa paqarichiqkunapa mana munaynинwanqa manam pipas mirachinmanchu.

Perú suyupi mirachisqa / Impreso en el Perú / Printed in Peru

Riqsichikuy nin

Ancha kuyasqay warmakuna:

Kay llamkana maytuqa qampaqmi. Paywanmi yachay wasiykipi sumaqta llamkanki.

Yachachiqniyikikunam ancha kuyakuq sunqunkuwan kay qillqasqa maytuta rurarqaniku. Tayta mamayki, hatun tayta mamaykikuna, aylluykikunawan ima yanapachikustinmi yachanaykikunata allinta qispichinki. Hinallataqmi yachaq masiykikunawan kuska, sumaqta llamkaspa, imaymana yachaykunata yachanayki.

Kay llamkaykunawanmi aswan Kawsaku niyikikunamanta yachanki. Aylluykita, Pachamamata ima kuyanki. Rimaykunatapas sumaqta tuqyachinki; hinallataqmi yachapakuq masiykikunawanpas allin kawsayman chayanki.

Chaymantapas kay llamkanawanqa sumaq kusisqam pukllanki, takinki, llimpinki, siqinki, qillqanki ima. Paywanmi kuska kawsakunki.

kay sumaq maytuchaykiqa yachaq masichaykim.

¡Chaymi sumaqllata uywanayki!

¡Allinpuni kachun, sumaqllata llamkanki!

Glosario / Musuq rimaykuna

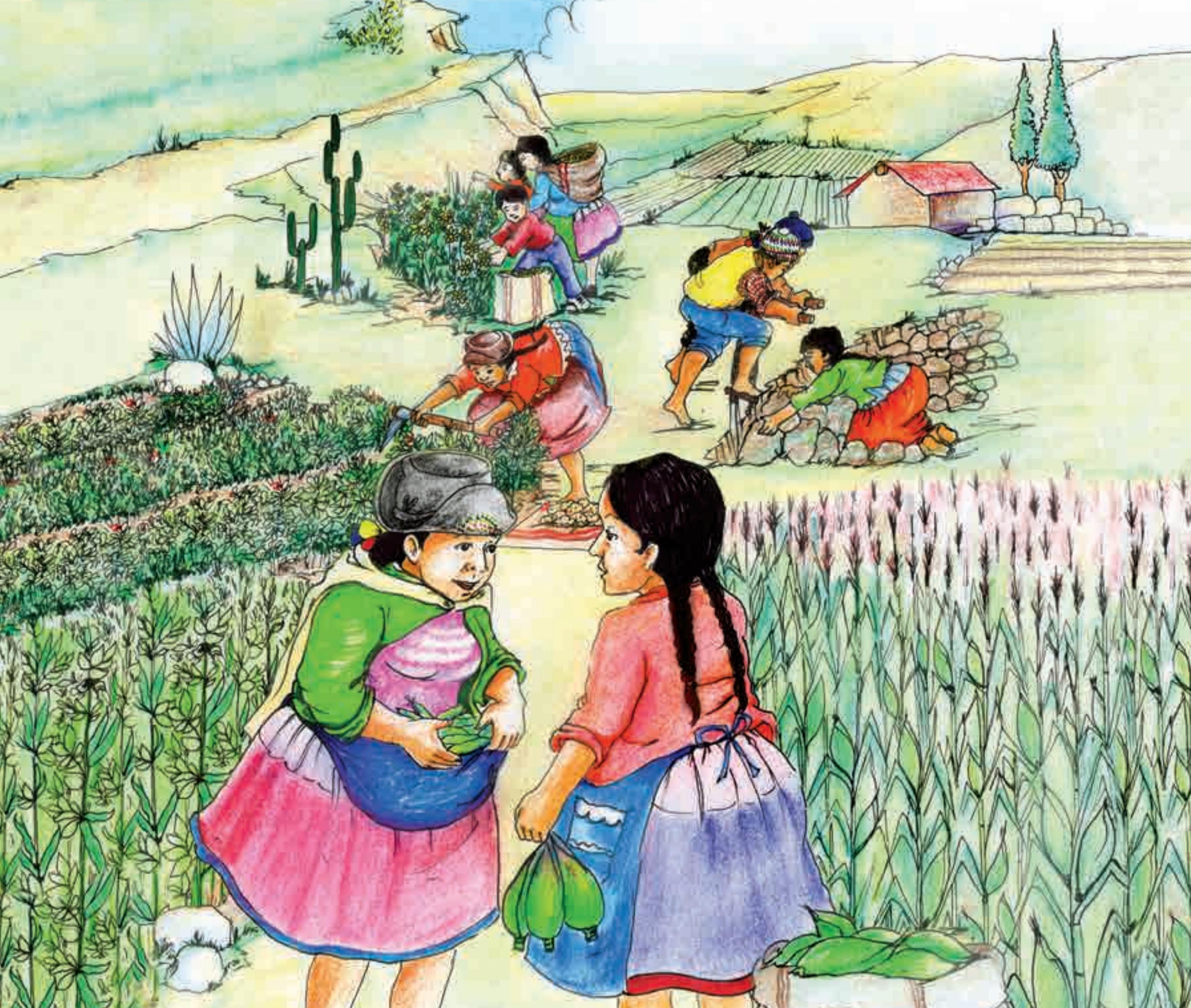
abonar	waniyay / maqyay / wanuchay	la helada sancocha	yanun / pusllun / qasa yanun / pusullun
abuelo	awilu / taytaku / yuyaq	marchita	qawisqa / tawisqa
abuela	hatun mama/mamakucha/ payacha	mezclar	chaqruy / pituy
acomodar la olla en el fogón	tuykuy / churkuy / kamay	ordena	patachan / ñiqinchán
alborotar	chaqway / lukuhina ruraq	papa recientemente helada	puquru / llullu chuñu / taqla
deprisa, rápido	utqay / wayla	pariente	ayllun / kastan
derecha	alliq / paña	pelar	chutun / lluchun / chustin / llustin
envolver	wankiy / aytiy / aytuy	poesía cantada	harawi / wanka
esparcir	maqchiy / maslliy	quemado	kusasqa / rupasqa
calentar	qunichiy / quñichiy	regar	parquy / qarpay
cortar	kaptay / kuchuy	reprender	qaqchay / kamiy
hacer	llunkiy / ruray	resbaladora	sullwa sullwa / suchu suchu / sullwana / suchuna
haciendo	ruraykuna / llamkaykuna	señalar, marcar	chimpuy / siñalay
investigar	qatipay / tapuykachakuy	tendido	mastarayan / lawsirayan
izquierda	ichuq / lluqi	teñir	tullpuy / kurtiy
		uno sobre otro	pataqa / pataray

Atisqaykimanhina
siqikuy, hinaspá sutiykita
qillqay.

Sutiy:

Llullu
kawsayninchikkunawan
uywanakusunchik

Sutiy:

Llaqtanchikpi ayriway killapi ruraykunamanta

Imayna llamkanapaq

Yachachiq warmakunata tapun.

- ¿Llaqtanchikpi ima ruraypitaq kachkanchik?
- Warmakuna yachashankumanhina willakunku.
- ¿Llullu kawsaykunata pikunataq pallanku?
- Kay killapi, ¿imakunatapiwantaq ruranchik?
- ¿Maytupi siqikuna llaqtanchikpi ruraykunawan yaqachu tupasqa?
- ¿Llullu kawsaykuna pallanapaq yachaykuna yachananchikpaq imatataq rurachwan?

Muytupa nisqanmahina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqana maytuwan.

Siqi qawasqaykimanta willakuy, hinaspa llaqtaykipi ruraykunawan tinkuchispa munasqaykita siqiy.

Llullu kawsaykuna rikurimusqanmanta willakuqkunata riqsisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq minkakamun yachaqtu, imakunam willawanchik llullu kawsay rikurimusqanmanta willawananchikpaq.

Yachaq warmakunaman llullu kawsaykuna rikurisqanmanta willan.

- Warmakuna willakuya uyarkinu.

Yachachiq tapun:

- ¿Imatam yachaq willawarqanchik?
- ¿Imakunam llullu kawsay rikurimusqanta willawanchik?
- ¿Imatam pisqucha willawanchik?
- Mana pisquchakuna willawaptinchik, ¿imaynatataq yachachwan llullu kawsay rikurisqanta?

- ¿Tayta mamaykichik, huk willakuykunata yachankuchu llullu kawsaykuna rikurimusqanmanta?
- Warmakuna hawaman lluqsispa pisquchakunata yachapayaspa pukllanku.
- Maytupa nisqanmanhina ruranku.

¿Pikunataq yanapakunku?

Yachaq.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqana maytuwan.

Llullu kawsaykuna rikurimusqanmanta willakuq pisquchata kuchuspa / kapatasca stiker nisqata laqay.

Sutiy:

Llullu kawsaykuna pallaypi yanapakusunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq chackrayuqta minkakun llullu kawsay pallaypi yanapakamunankupaq.

Chakrayuqpa nisqanmanhina llullu kawsaya allinta qawaspa pallanku.

Warmakuna huñunku llikllapi, suysunapi, walaypi millqaypi, wayqakunapi, llullu hawasta, alwirhasta, papata, qaywata, huk kawsaykunatapas.

Yachay wasiman kutimuspa samansunchik.

Paqarinninta maytupa nisqanmanhina ruranku.

¿Pikunataq yanapakunku?

Chakrayuq ayllu.

¿Maypim ruranku?

Llullu kawsay chakrapi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llikllawan, suysunawan, millqaywan, wayqawan, walaywan.

Siqita qawaspa riqsisqayki llullu kawsaykunata llimpiy.

Sutiy:

Llullu kawsaykunata rakisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq warmakunapiwan hawaman
lluqsispa pukllanku.

Warmi warmakuna, qari warmakuna
rakinakunku, hinaspa yachachiqa
alliqninmam churakunku warmi warmakuna,
ichuqninmanñataq / lluqinmanñataq qari
warmakuna.

Llullu kawsaykuna pallamusqanchikta
yuyarisunchik.

Yachachiq: llullu kawsaykuna
pallamusqankuta warmakunaman qawachispa
tapun, ¿imatataq rurachwan?

Warmakuna akllanku, llullu kawsaykunata,
hinaspa sapakamata waqaychanku.

Yachachiq tapun:

- ¿Imatataq rurarqanchik?
- ¿Imapaqtaq akllarqanchik?

- ¿Mana akllasqa imaynataq kanman?
- ¿Imatataq rurachwan rakisqayki
kawsaykunawan?

Paqarin llamkanapaq apamunqaku 4 watayuq
warmakuna yantata, kachita; 5 watayuqñataq
2 kisilluta, yantatawan.

Maytupa nisqanmanhina ruranku.

Llullu kawsaykunata kikin purata akllanku.

Huqarinku mana usuchispa, hinaspa
waqaychanku.

¿Maypim ruranku?

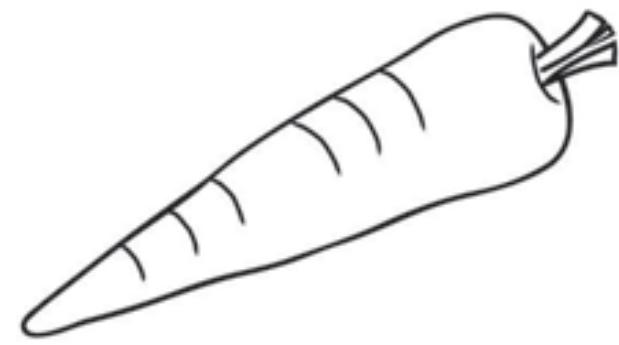
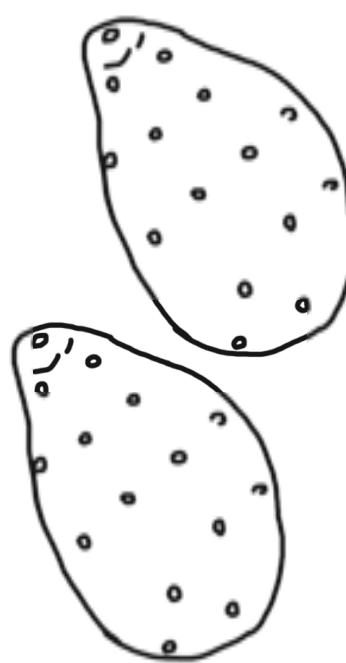
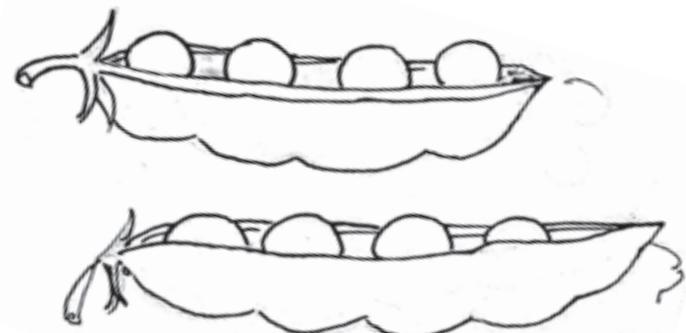
Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llullu kawsaykunawan.

**Akllasqayki llullu kawsayta kaptaspa stiker nisqata llikllaman, suysunaman, walay
hawanman laqay.**

Sutiy:

Llullu kawsayninchikta yanukusunchik

Imayna llamkanapaq

Yanapakuspa llullu kawsaykuna apamusqanchikta yanukusunchik.

Llullu llapicha

Kanan:

llullu alwirhas, llullu hawas, llullu papa, kisillu, kachi, yanta. Manka, wisla, mati, kuchara.

Yanuynin:

- Chuyata makinta mayllakuspa llullu kawsaykunata tillpan tipllay.
- Mankata tinkispa sapakamata yanunku
- Chayarquptin sapakama, matichankupi rakinakunku, hinaspa kucharankwan apyanankama ñitinku.

- Llapichankuta hukllawaspa, kachiwan, kisillu chiptiwan tupachinku.
- Samaspa mikuykusunchik.

Maytupa nisqanmanhina ruranku.

Llullu kawsaykunata tillpanku.

Matichanpi ñitinku.

¿Maypim ruranku?

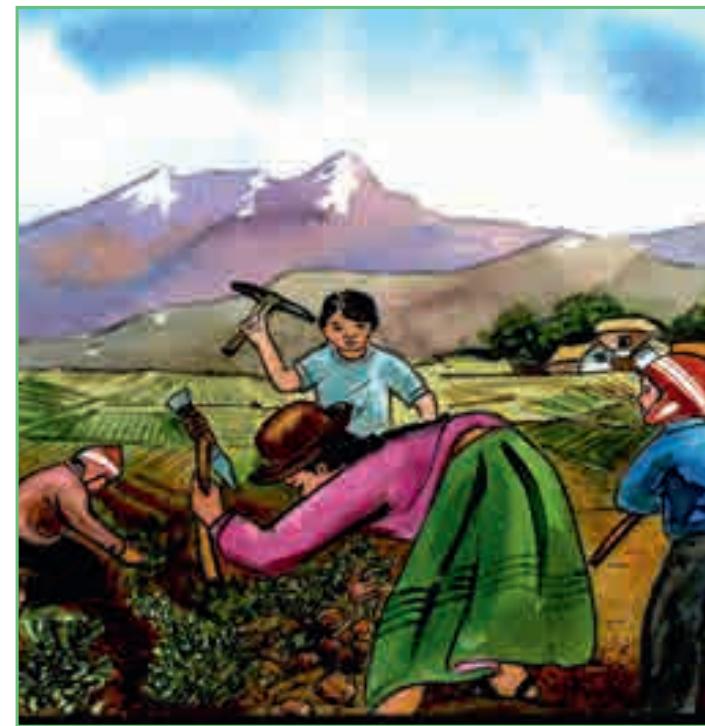
Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llullu kawsaykunawan, kisilluwan, kachiwan, mankawan, matiwan, wislawan, kucharawan.

Llapicha mikuy yanuyman yaykuqkunata llimpiy.

Sutiy:

Maqla warmimanta willakuya uyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Maqla warmimanta

(willakuy)

Yachachiqa kamachikusqanmanhina willakuya
uyarinku.

Mama Kata taytanwan ñan patanpi llullu
alwirhasta pallasqaku, chaysi ñan purikuqkuna
munayllawanña qawanku mama Kataqa mana
rikuq tukuspas mana pimanpas mallichinchu.

Huk payachas wasinman ripusqa, hinaspas
mama Katataqa nisqa.

— Alwirhaschaykitaya kukachaywan
llankikusun. Mama Kataqa, manam kukataqa
akunichu nispas mana malliykachinchu.
Payachaqa waqan waqansi ripukusqa. Mama
Katataqa taytansi qaqchasqa: —Maqla
warmi pimanpas malliykachinkichu, manachu
Pachamamaqa kawsaykunataqa kutichikunqa
nispa.

Minchantinsi mama Kataqa wayqakunata
apaspa risqa alwirhas pallaq, hinaptinsi
alwirhastaqa qasaruptin chakiy chakiy chakrapi

lawsirayachkasqa/mastarayachkasqa.

Yachachiq tapun:

- ¿Imamantam willakuya uyarirqanchik?
- ¿Pikunataq llullu alwirhasta pallarqa?
- ¿Imanasqataq mama Kata
mana pimanpas llullu alwirhasta
mallichirqachu?
- ¿Allinchu maqla kay kanman?,
¿imanasqa?
- ¿Imatataq willakuy uyarisqaykichik
yachachiwanchik?

Maytupa nisqanmanhina ruranku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqasqa maytuwan.

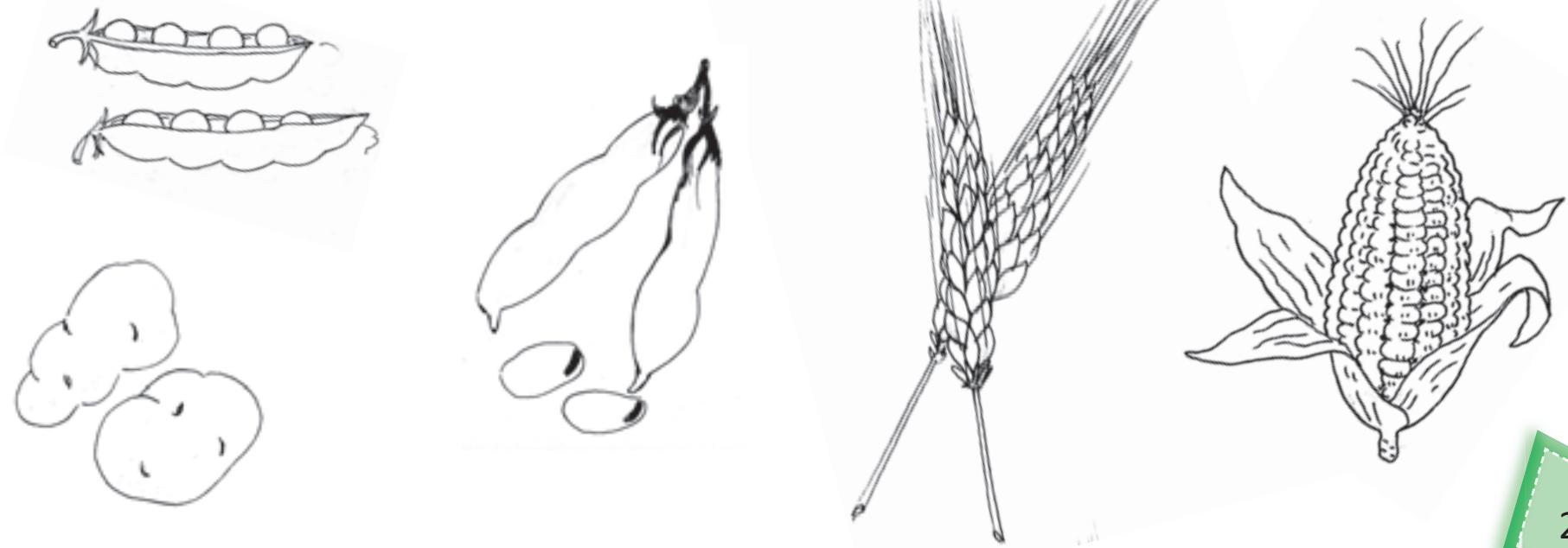
Siqita qawaspa, tapukuya kutichin, hinaspas qasasqa alwishespa hawanpi chakatay.

¿Imamantataq takirqanchik?, siqipa hawanpi chakatay.

¿Ima llullu kawsaykunapaqtaq takirqanchik? Qawaspa llimpiy.

Llullu kawsaymanta takita yachasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq takita rapipi qillqasqata,
warmakunaman qawachin, hinaspa tapun.

¿Imataq kay rapipi qillqasqa kachkan?
Warmakuna qawasqanmanhina kutichin.

Warmakunapa nisqanmanhina takita
ñawinchan uyarinankupaq, hinaspa
warmantinkuna ñawinchaspera takinku.

Llullu kawsaymanta

(Taki)

Llullu papacha, llullu hawascha,
llullu chuqlucha llullu alwirhas,
llulluchallanpi miski mikuycha. (kutiy)
Llullu kawsayta yanuspakyqa,
llullu mikuyta mikuspaykiqa,
qali qalichas wiñarqunkipas,
kallpasapachas kawsakunkipas.

Yachachiq tapun:

- ¿Imamantataq takirqanchik?,
¿imaynanpitaq taki kasqanta
yacharqanki?
- ¿Ima raykutaq llullu kawsaypaq takina?,
¿llullu kawsay kaspayki, qampaq
takiptinku imatataq rurawaq?

Maytupa nisqanmanhina ruranku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llullu kawsaymanta qillqasqa takiwan.

Tapukuyta kutichiy, siqipa hawanpi chakataspa, hinaspa taki yachasqaykita takiy.

Watuchi

iMallasa haykallasa!
iAsa!

Qumir pacha warmacha sasa
pachan chustina/llustina.

¿Imataq kanman?

Llullu kawsaykunamanta watuchinakusunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq patarasqa rapipi qillqamanta tapun.

Warmakunapa nisqanmanhina, watuchi
qillqata ñawinchan.

Llullu kawsaymanta watuchi.

¡Imallasa haykallasa!

¡Asa!

Qumir pacha warmacha
sasa pachan lluchuna

¿Imaraq kanman?

Hawas

Yachachiq tapun:

- ¿Imamantam watuchi kasqa?
- ¿Imaynatataq musyarqanki watuchi
kasqanta?

- ¿Llulu kawsaymanta huk watuchita
qispircachiwaqchu?

- ¿Aylluykipi watuchinakunkuchu?,
¿imanasqa?

Maytupa nisqanmanhina ruranku.

Watuchita kutichispa, huk watuchita
qispichinku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Rapipi qillqasta watuchiwan, llimpisqa siqiwan.

Watuchipa kutichiyninta kaptaspa trokel nisqata laqay, hinaspa huk watuchita qispichiy.

Sutiy:

Sullwa sullwapi/suchu suchupi pukllasunchik

Imayna llamkanapaq

Sullwa sullwapi/suchu suchupi pukllanapaqqa/
suchunapaqqa qatamat maskana.

Sullwa sullwapi/suchu suchupi (pukllay)

Pukllaynin mana:

- Siqisllam sayasunchik warmi qari.
- Yachachiqmi kamachinqa, hayka kuti sullwanankupaqpas.
- Kamachisqanmanhinam chay pachalla llapanku sullwanqaku.
- Chayananman chayaspam wichayman kutimunqaku llallinakuyapaq, kaqmanta sullwanankupaqpas.
- Kutiriy, kutiriya sullwanqaku, kamachiq samaychik ninankama.

Yachachiq tapun.

- ¿Imapim pukllarqanchik?
- ¿Pitaq kay pukllayta yachachisurqanki?
- ¿Maymantam sullwarqanchik?
- ¿Imanasqataq mana uraymanta hanayman sullwanchikchu?
- ¿Ima pukllaykunatataq yachanki?

Warma masiykiwan willanakuychik, huk pukllaykuna yachasqaykita

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

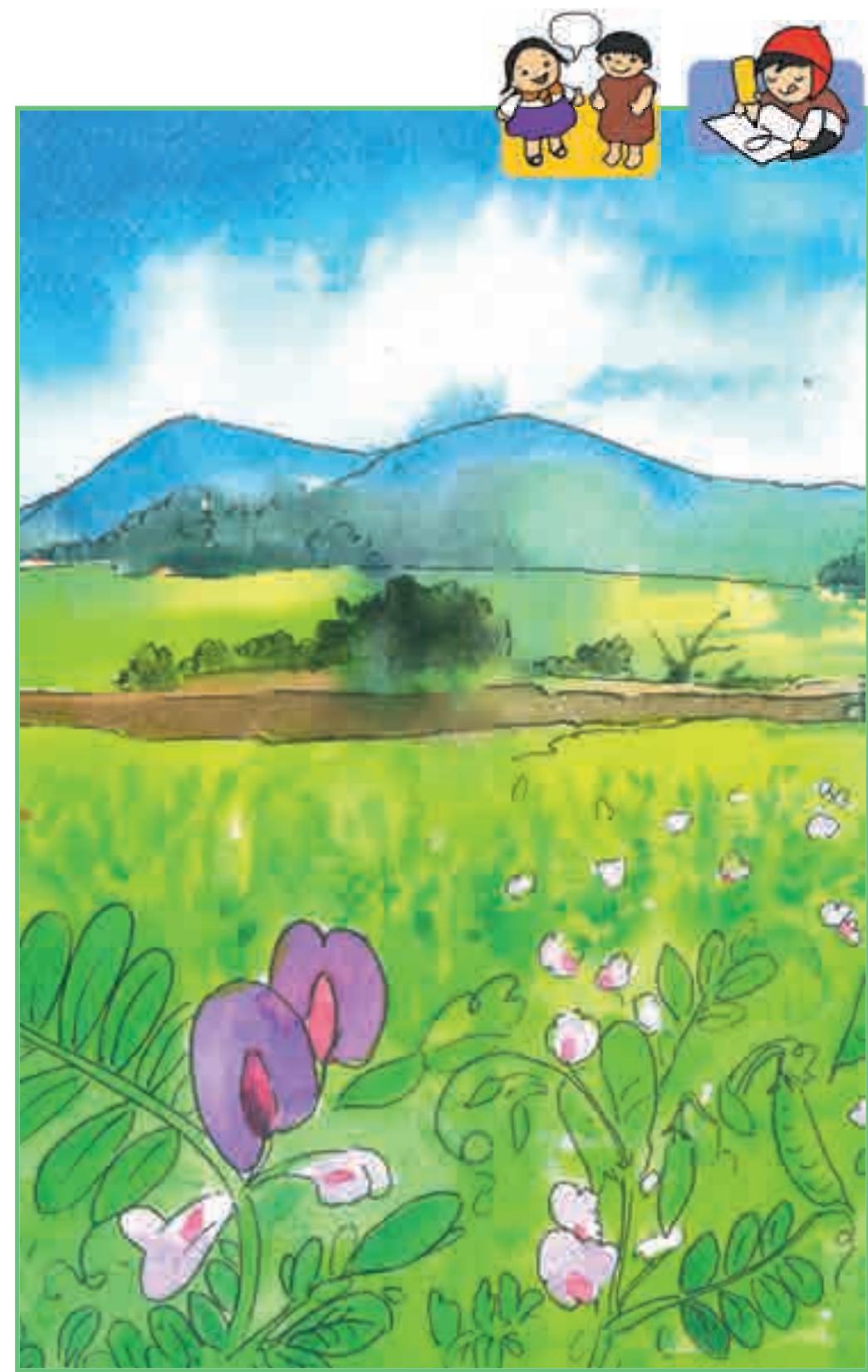
Llapanku pukllanku.

¿Maypim ruranku?

Qatapi.

Hanayman riq warmita muyuwan wichiqay, urayman riqtañataq waqtanpi chakatay.

Sutiy:

Llullu kawsay pallanapaq mama killa qawayta yachasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq minkakamun yachaqtá; llullu kawsay pallanapaq yachasqanmanta, willakunanpaq.

Yachaq warmakunaman, llullu kawsay pallanapaq mama killa qawaymanta/ ñawinchaymanta yachasqanta willan.

Warmakuna willakuyta uyalinku.

Yachachiq tapun.

- ¿Imatam yachaq willawarqanchik?
- ¿Imaynatam, llullu kawsay pallanapaq mama killata, qawana kasqa?
- ¿Imaynatataq llullu kawsayta pallachwan mana Mama killa willawaptinchik?

- ¿Tayta mamaykichik, huk siñakuna qawayta yachanchu?
- Yachaqpá willawasqanchik, ¿imatataq yachachiwanchik?

Paqarin pukllanankupaq llapanku apamunanku, llaqikunata, taksa rumichakunata, taksa llañu, raku kaspichakunata, waytachakunata, hukkunatapas.

Maytupa nisqanmanhina ruranku.

¿Pikunataq yanapakunku?

Yachaq.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

Llullu kawsay pallanapaq mama killata siqiy.

Llankinakuypi pukllasunchik

Imayna llamkanapaq

Warmakuna apamusqankuta allichanku llankikunankupaq (qurakunata, llaqikunata, kaspichakunata, waytakunata, rurukunata, taksa rumichakunata, hukkunatapas llaqtanpi kaqta).

Pukllaynin:

- Pukllanankupaq yuyaymananku.
- Churanakunku, imakunawan llankinakuspa pukllanankupaq.
- Wakin warmakuna, llaqta mikunakunata qatuchan, wakinñataq llaqtanpi kawsaykunata.
- Llankikuypi qatuchayta tukuspan willakunku imayna pukllasqankutapas.

Yachachiq tapun.

- ¿Imapitaq pukllarqanchik?
- ¿Imaynatataq llankikuya yacharqanki?

- ¿Imatataq pukllaspayki llankikurqanki?
- ¿Allinchu llankinakuy, icha manachu?, ¿imanasqa?
- ¿Mana llankinakuspa imaynatataq munasqanchikkunata tarichwan?

Maytupa nisqanmanhina ruranku. ¿Pikunataq yanapakun?

Llapankum pukllanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipa pampampi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Rapikunawan, rumichakunawan waytakunuwan, llañu kaspichakunawan, hukkunawanpas, llaqtanpi kaqkunawan.

Warma masiykiwan llankinakuypi pukllasqaykita siqiy.

Sutiy:

Yachasqanchikkunamanta yuyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Warmachakunawan muyuchapi tiyaspa, killantin llamkasqanchikmanta tapukunakuspa yuyarisunchik.

- ¿Maykunapim purirqanchik?
- ¿Pikunawanmi rimarqanchik?
- ¿Imakunawanmi llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam yacharqanchik?
- ¿Allintachu llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam allichachwan?

Llankasqankumanta yuyarispa warmakunapa rimasqankuta qillqasunchik, chayhinallataq sapakama siqinqaku.

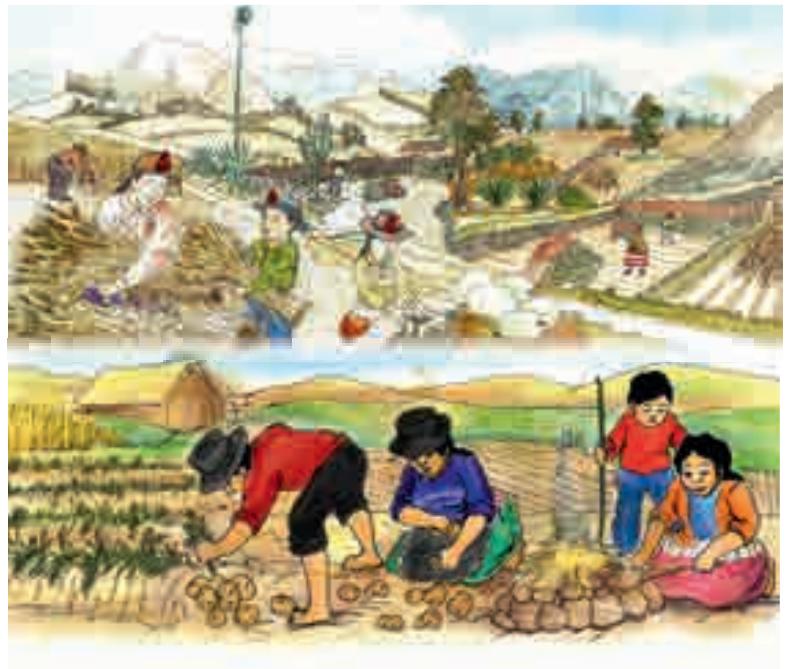
**Warmakuna killantin rurasqankuta siqispa llimpinku, hinaspa atisqanmanhina qillqanku.
Chaymanta willakunku.**

Kawsayninchikkuna
huñuy

Sutiy:

Llaqtanchikpi aymuray killapi ruraykunamanta/llamkaykunamanta

Imayna llamkanapaq

Yachachiq tapun.

- ¿Llaqtanchikpi ima ruraypitaq kachkanchik?
- Warmakuna yachasqanmahina willakunku.
- ¿Kawsay mamakuna huñuypi pikunataq yanapakunku?
- ¿Maytupi siqikuna llaqtanchikpi ruraykunawan yaqachu tupasqa?
- ¿Llullu kawsaykuna pallanapaq yachaykuna yachananchikpaq imatataq rurachwan?

Maytupa nisqanmahina rurasunchik.

Siqita qawaspa willakunku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llamkana maytuta qawaspa.

Maytupi siqikunata qawaspa llaqtankupi ruraykunawan tinkuchispa willakuy, hinaspa munasqaykita siqi.

Sara mama tipiyipi yanapakusunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq, minkakun sara mama tipikuq
aylluta tipiyipi yanapakunankupaq.
Chakrayuqpa nisqanmanhina sara mamata
tipipakunqa.
Warmakuna sara mama tipisqankuta, sara
chakinanman astanku.
Yachay wasiman kutimuspa samasunchik.

Atisqallankuta yanapakunku.

¿Pikunataq yanapakunku?

Chakrayuq ayllu.

¿Maypim ruranku?

Sara chakrapi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Taksa tipinakunawan, llikllakunawan.

Sara mama tipiymanta yachasqaykita siqispa willakuy.

Sutiy:

Sara mamata akllasunchik chakichinapaq

Imayna llamkanapaq

Yachachiq warmantinkuna hawa pampaman
lluqsispa pukllanku.

Pukllanankupaq, waskillakunawan 2 ruyruta
ruranku.

Taksa warmakuna huknin ruyruman
yaykunqa, hukninmanñataq hatunninkuna.

Yachachiq kamachinqa: paras hamuchkan,
taksa wasiman taksa warmakuna
yaykusunchik; hatun wasimanñataq hatunnin
warmakuna nispa.

Warmakuna pukllanku mana pantaspalla.

Rumichakunata rakinakuspa pukllanku.
Chay sayyatakama akllaspa tupanachinku,
chaymanta sapa sapata huñupi churanku,
hinaspa willakunku.

Yachachiq tapun:

- ¿Imapitaq pukllarqanchik?
- ¿Llapanchikchu pukllarqanchik?

- ¿Taksa warmakuna mayqin wasimantaq
yaykurqaku?, ¿imanasqa?
- ¿Hatun warmakuna mayqin
wasimantaq yaykurqaku?, ¿imanaspa?
- ¿Imaynanpitaq yachanki hatun, taksa
kasqanta?
- ¿Qam hatunchu icha taksachu kanki?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Tapunakuspa pukllanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

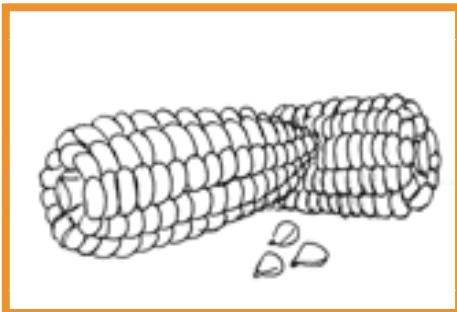
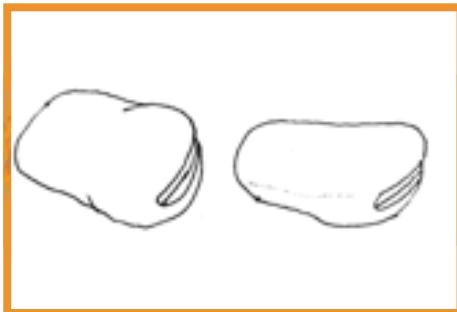
¿Imakunawantaq ruranku?

Rumichakunawan, waskillawan.

Sara mamakunata sayayninmanhina kapataspa/kuchuspa chakinanman stiker nisqata
laqay.

Willakuypa kutichiyninta, llimpiy.

Waqaq sara mamakunapa muyuriqninta rawkanaykiwan yupinchay.

¿Maswa kancha llaqtapi Sara mama qulluruptin imaynaraq runakuna kanmanku?

Sutiy:

Sara mamamanta willakuyta uyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq sara mamamanta willakuy qillqata, warmakunapaq ñawinchan.

Sara mamanta (willakuy)

Maswa kancha llaqtapis mama Kusipa wawankuna mana kawsaykuna uywayta yachasqakuchu.

Usuchispas mikuqku, pampakunapis sarakunapas waqasqa. Hinaptinsi mama Kusi wawankunata nisqa kayhinata:

¡Amaya usuchisunchu kawsay mamata! ¡qullunmanmi! hinaptinmi waqachwan nispa. Chaymanta pachas warmakunaqa sumaqta waqaychasqaku, chaysi sara mamakunaqa kusisqallaña markankupi kawsakusqaku.

Yachachiq tapun:

- ¿Imamantam willakuy kasqa?

- ¿Imanasqataqsi sara mamata usuchisqaku?
- ¿Sara mamata usuchiptinchik imataq kanman?
- ¿Sara mama kaspayki imatataq rurawaq runa usuchisuptiyki?
- Allinchu kawsay mamakuna usuchiy kanman?, ¿Imanasqa?
- ¿Imatataq kay willakuy yachachiwanchik?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqana maytuwan, hatun rapiwan, qillqanawan.

Tapukuyta kutichiy maytupa nisqanmanhina, hinaspa willakuy.

●

Rihu mama rutuymanta qillqasunchik

Imayna llamkanapaq

Kay llamkaypaqqa ñawpaq punchawtam yachachiq kamachinqa, warmakuna tayta mamanku rihu rutuymanta tapumunankupaq.

Yachachiq tapun: ¿Imatataq qillqasunchik?, ¿imapaqtaq qillqasunchik?, ¿pipaqtaq qillqasunchik?

Rihu mama rutuymanta yachasqankuta willanakuspa allinta patachanku, hinaspa sapakama qillqanku.

Qillqayta tukuspa ñawinchan, hinaspa yachachiqa yanapakuyninwan qillqasqanta allichanqa.

Yachachiq tapun:

- ¿Imamantam qillqarqanchik?,
- ¿Ima nichkantaq qillqasaykipi?
- ¿Maypitaq nichkan rihu mamata rutuna aynipi nispa?

- ¿Qampa yanapakusqaykita qillqarqankichu?
- ¿Allintachu qillqasqanki?
- ¿Imapaqtaq rihu mama rutuymanta qillqarqanki?
- ¿Imaynataq kawaq mana qillqayta yachaspayki?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Atisqanta qillqanku.

¿Pikunataq yanapakunku?

Tayta mamanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqana maytuwan, qillqana rapiwan.

Rihu mama rutuymanta yachasqaykita qillqay.

Rihu mama iraymanta (qachwa)

Iray iray pampachapi
rihu mamata saruykuy,
saruykuy, saruykuy,
rihu mamata saruykuy,
pawakacharispa, pawakacharispa,
chakichaykiwan saruykuy. (kutiy)
Wayrachiy, wayrachiy,
rihu mamata wayrachiy,
wayra mamata qayakuspayki,
rihu mamata wayrachiy. (kutiy)

¿Imamantam qachwarqanchik?

Rihu mama iraymanta qachwasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq qachwa takita hatun rapipi
qillqaspa warmakunaman qawachin.
Warmakunapa nisqanmanhina takita
ñawinchaspa warmantinkuna qachwanku.

Rihu mama iraymanta

(Qachwa)

Iray iray pampachapi rihu mamata saruykuy,
saruykuy, saruykuy, rihu mamata saruykuy,
pawakacharispa, pawakacharispa,
chakichaykiwan saruykuy. (kuti)
Wayrachiy, wayrachiy rihu mamata wayrachiy,
wayra mamata qayakuspayki, rihu mamata
wayrachiy. (kutiy)

Yachachiq tapun:

- ¿Imamantam qachwarqanchik?,
¿imanasqataq rihu mama iraypi

qachwana?, ¿imaynatataq yachanki rihu
mama iraypi qachwana kasqanta?, ¿ima
raykutaq rihu mamapaq qachwana?
¿allinchu rihu mamapaq qachway?
¿imanasqa?

Maytupa nisqanmanhina ruranku.

Llapanku qachwanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapipi, qachwa qillqawan.

Maytupi qachwa qillqawan.

Tapukuya kutichiy, siqipa chawpinpi ruyruta qillqaspa, hinaspa qachway.

Sutiy:

Sarata/rihuta hamkakusunchik

Imayna llamkanapaq

Llamkasqayki llaqtapi mana sara, kaptinqa chawa sarata riqtam apanki.

Warmakuna hamka mana yakuwan chayasqanta willanakuspa ruranankuta patachanku.

Tayta mamankuta tapukamunqaku hinaspa chawa sarata yachay wasiman apamunqaku. (ñawpaq simanapi).

Yachasqanta willakuspa, chayhinallataq hamka rurasqankuta qawaspa yachachiqninpa yanapakuyninwan qillqanku.

Hamka mana yakuwan chayasqanmanta allin yachasqanta willakunku (iskay kaq simanapi).

Yachachiq tapun:

- ¿Imanasqam hamka chayasqa mana yakuwan yanusqa?
- ¿Ima kawsaykunatam hamkana kasqa?, ¿imanasqa?

• ¿Imaynanpitaq wakin kawsaykunallata hamkana?

• ¿Yachasqayki yaqachu tupasqa tapukachakuspa yachamusqaykiwan?

Qillqana maytupa nisqanta ruranku.

Tayta mamanta tapumunku.

¿Pikunataq yanapakunku?

Tayta maman.

¿Maypim ruranku?

Yanuna wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Sarawan / riquwan, qachinawan, kallanawan, yantawan.

Yachasqaykimanhina, siqipi kawsaykunata llimpispa willakuy.

1

2

3

4

5

6

Sutiy:

49

Pukllananchikta rurasunchik

Imayna llamkanapaq

Wawa ruray

Kanan:

Llampu latapa chuya taqsasqa, qarikunapaqñataq nuyu paqpata, hukkunapas, llaqtanpi kaqta.

Ruraynin:

- 1) Mawka latapata sumaqta mastaspa iskay patata patarana sayayninpaman.
- 2) Kaylawmanta, waklawmanta patarana ñutullata iskay patata, hina sayayninpaman.
- 3) Chawpimanta iskay pataman patarana.
- 4) Umachan rakikunanpaq kunkachanpi qaytuwan watana.

Munasqanmanhina aytinqa/pachachinqa.

Qari warmakunapa taytan pukllana ruraypi yanapanqa. Taksallata paqpata

kuchuspa, hukninta pakchanpata churanqa huknintañataq hawanman hanay sinqanpata churana chayta hapichinqa paqpapa kichkallawan.

Llikipuchanta taksa paqpachawan harkachinqa, hinaspa watuchanta churaspa aysakachaspa pukllanqaku.

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Qari warmakuna atisqanta ruranqa taytanpa yanapakuyninwan.

¿Pikunataq yanapakunku?

Warmakunapa taytan.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasi pampapi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llampu chuya latapawan, nuyu paqpawan.

Yachachiqpa yanapakuyninwan pukllanaykita ruray.

Sutiy:

Kawsaykuna huñuypi llamkanakunata sayayninmanhina huñusunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq warmakunapiwan hawaman
lluqsispa pukllanku.

Taytanpa llamkasqanta yachapayan pukllaq
tumpalla/sumulla.

Yachachiq qawachin chiqap llamkanakunata,
hatunta, taksata (tipina, allana, rutuna,
waqtana, piku).

Warma yachasqanmanhina llamkanakuna,
ima ruranapaq kasqanta willakun.

Llamkanakunata sayayninmanhina rakispa
allchan sapakamata.

Yachachiq tapun.

- ¿Ima ruraypaqmi llamkanakuna kasqa?
- ¿Taytaykipa llamkanan imaynataq
kasqa?

- ¿Imaynanpitaq qampa llamkanayki
taksalla?
- ¿Pitaq imaymana sayayniyuqkunata
llamkanakunata ruran?
- ¿Imawantaq kawsay mamakunata
hunuchwan mana llamkanakuna kaptin?

Qillqana maytupa nisqanta llamkaysunchik.

Llamkanakuna ima kawsaykuna huñunapaq
kasqanta, willakun.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasi pampapi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llamkanakunawan hatunwan, taksawan.

Kapatasca/kuchuspa stiker nisqata taksa llamkanakunata, sayanpata churay;
hatunkunatañataq sirinpata hinaspa laqay.

Sutiy:

Kawallu kallpaypi pukllasunchik

Imayna llamkanapaq

Kay pukllaypaqqqa, ñawpaq punchawtam sapakama warma kawallu pukllanata ruranqa sumaq achalasqata, taka rinrichata.

Kawallu kallpaypi pukllay

Kanan:

Suni kaspi warmapaqhingga sumaq achalasqa.

Pukllaynin:

- Pukllay qallarinapaq maymanta, maykama kallpanapaq, siqwanpas, waskillawanpas chipunqa.
- Llapanku kaspi kawalluman sillakuspa kallpanku.
- Chayananman chayaspa kutimunqaku kallpaylla qallarisqankukama; kaqmanta pukllanqaku achka kutita.

Yachachiq tapun:

- ¿Imapim pullarqanchik?
- ¿Pipa ñawpaqnintataq kallparqanki?
- ¿Pitaq qipaykita kallpamurqa?
- ¿Pipa qipantataq kallparqanki?
- ¿Pipa waqtantataq kallparqanki?
- ¿Karutachu icha hichpallatachu kallparqanki?
- ¿Imaynatataq karu kallpasqaykita yachanki?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Atisqantam kallpan

¿Maypim ruranku?

Yachay wasi, pampapi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Suni kaspimanta kawallu achalasqawan.

Kuchuspa/kapatasca stiker nisqanmanta; wasi qipampi yana kawalluta laqay, ñawpaqninpiñataq yuraq kawalluta.

Sutiy:

Yachasqanchikkunamanta yuyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Warmachakunawan muyuchapi tiyaspa, killantin llamkasqanchikmanta tapukunakuspa yuyarisunchik.

- ¿Maykunapitaq purirqanchik?
- ¿Pikunawanmi rimarqanchik?
- ¿Imakunawanmi llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam yacharqanchik?
- ¿Allintachu llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam allichachwan?

Llankasqankumanta yuyarispa warmakunapa rimasqankuta qillqasunchik, chayhinallataq sapakama siqinqaku.

**Warmakuna killantin rurasqankuta siqispa llimpinku, hinaspa atisqanmanhina qillqanku.
Chaymanta willakunku.**

Kawsayinchikkunamanta
huk mikuykuna ruray/
tikray

Sutiy:

Llaqtanchikpi inti raymi killapi ruraykunamanta

Imayna llamkanapaq

Yachachiq tapun.

- ¿Llaqtanchikpi ima ruraypitaq kachkanchik?
- ¿Warmakuna yachasqankumanhina willakunku?
- ¿Kay killapi imakunatapiwantaq ruranchik?
- ¿Llaqtanchikpi ruraykuna yaqachu maytu siqipi ruraykunaman rikchakun?
- ¿Imatataq rurachwan chuñu ruraymanta yachananchikpaq?

Maytupa nisqanmahina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

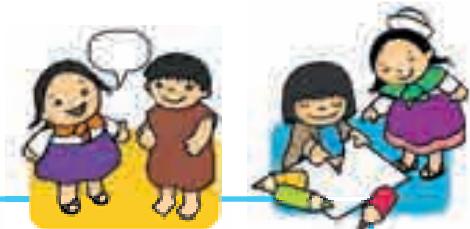
¿Imakunawantaq ruranku?

Llamkana maytuta qawaspa.

Maytupi siqikunata qawaspa llaqtayki pi ruraykunawan tinkuchispa willakuy, hinaspa munasqaykita siqi.

¿Qasa qayaymanta pitaq willakun?

¿Pikunataq qasa qayakuymanta rimachkanku?

Sutiy:

Qasa qayaymanta willakuyta uyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq yachaqtu, qasa qayaymanta willakunanpaq minkakamun.

Yachaq warmakunaman qasa qayakuymanta willakun.

Warmakuna willakuyta uyarkinu.

Yachachiq tapun.

- ¿Imatam yachaq willawarqanchik?
- ¿Imapaqtaq qasata qayana?
- ¿Imaynatataq qasa hamun?, ¿rikurqankichu qasa hamuqta?

- ¿Qasa mana hamuptin imataq kanman?
- ¿Allinchu qasa chayamuynin icha manachu?, ¿imanasqa?
- ¿Tayta mamayki yachanchu qasa qayayta?, ¿imanasqa?

Maytupa nisqanmanhina llamkasunchik.

¿Pikunataq yanapakun?

Yachaq.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqana maytuwan.

Tapukuykunata kutichiy, siqipa muyuriqninpi llimpispa, hinaspa willakuy.

Sutiy:

Chuñu sarupakamusqanchikmanta rimasunchik

Imayna llamkanapaq

Chuñu sarupakamusqanmanta yuyaymanaspa rimanakunku.

Yachachiq tapun.

- ¿Qayna punchaw ima ruraypitaq yanapakamurqanchik?
- ¿Hayka huñuytataq puquruta sarumurqanchik?
- ¿Imanasqataq achkata-asllata sarumurqanki?
- ¿Chuñuta sarurquspa imataq rurana kasqa?

- ¿Achkatachu icha asllatachu chuñu sarusqata astarqanki?, ¿imanasqa?
- ¿Achka icha aslla runakunachu chuñuta sarurqaku?
- ¿Llapan runakuna, achkatachu icha asllatachu chuñuta sarurqaku?, ¿imanasqa?
- ¿Tayta mamayki chuñuta ruranchu?, ¿imanasqa?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

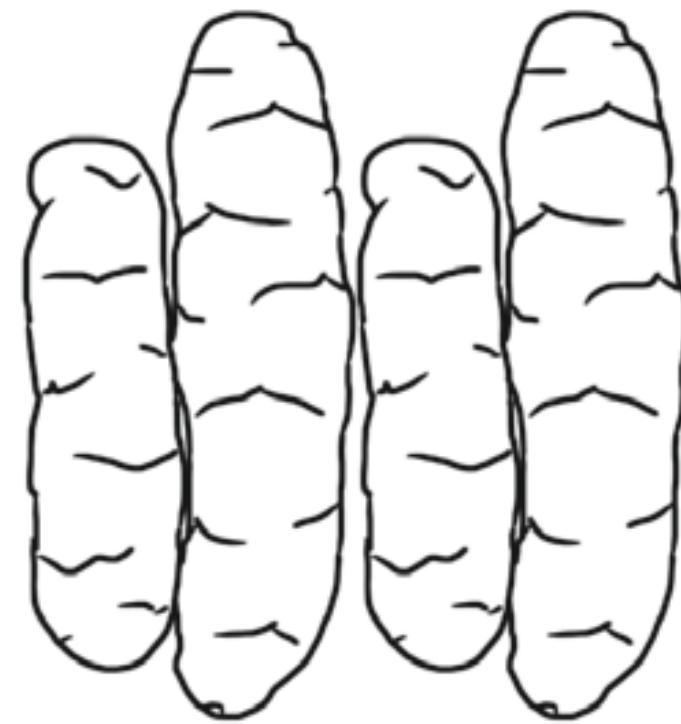
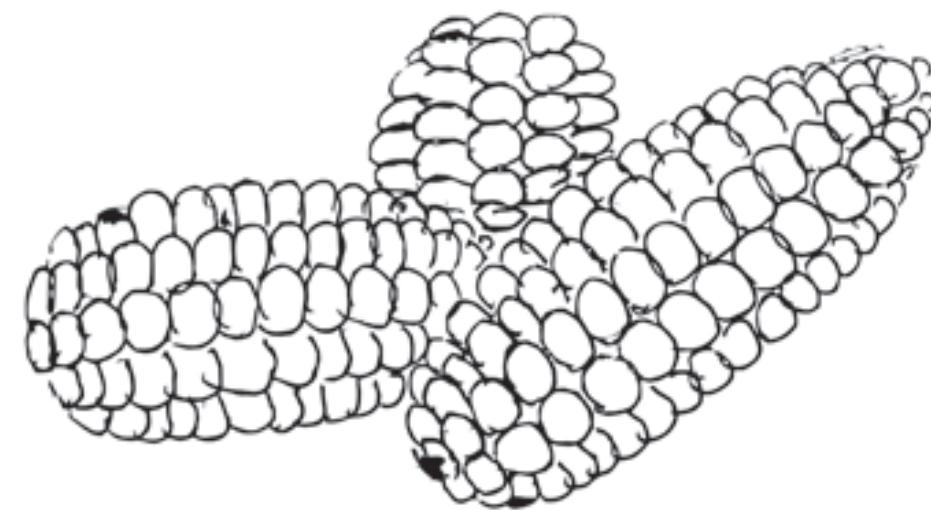
Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqana maytuwan.

Achkatachu icha asllatachu chuñuta sarumurqanki, siqispa llimpiy.

Sutiy:

Imanasqataq papata qasa yanun/pusllun/pusullun

Imayna llamkanapaq

Warmakuna kawsay mamakuna qasa pusllusqanmanta yachasqankumanhina willakunku.

Tayta mamanku tapukamunankupaq, chayhinallataq llaqtankipi kawsay mamakunata yachay wasiman apamuspa qasachinankupaq rimanakunku. (ñawpaq simanapi)

Kawsay mamakuna qasasqanmanta tapuykachakusqankuta, hinallataq yachay wasipi yachamusqanta, yachachiqa yanapakuyninwan qillqanku. (iskay kaq simanapi)

Kikin warmata yachasqanta, kawsay mamakuna qasaymanta, chayhinallataq qatipasapa yachamusqantawan tinkuchista allin yachayta tarin hinaspa warmamasinkunaman willakun. (kimsa kaq simanapi)

Yachachiq tapun.

- ¿Ima kawsaykunataq qasa pusllusqa?
- ¿Imaynanpitaq wakin kawsaykunata qasa mana pusllunchu?
- ¿Pikunatataq tapukachakamurqanki?
- ¿Qampa yachasqayki yaqachu tupasqa tapukachakamusqaykiwan?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Kawsaykunata qasachin allin yachananpaq.

¿Pikunataq yanapakunku?

Tayta maman, kuraq tayta maman, yachaq.

¿Maypim ruranku?

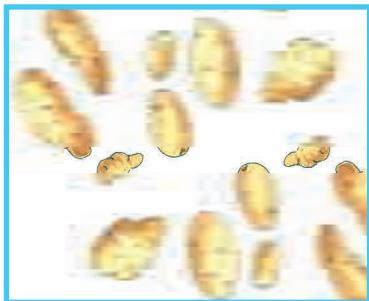
Yachay wasipi, kikinpa wasinpi, yachaqkunapa wasinpi.

Qasapa pusllusqan kawsaykunata llimpiy, qasapa mana pusllusqantañataq chakatay.

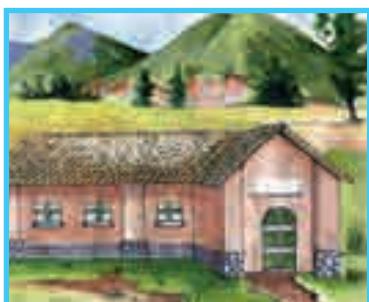
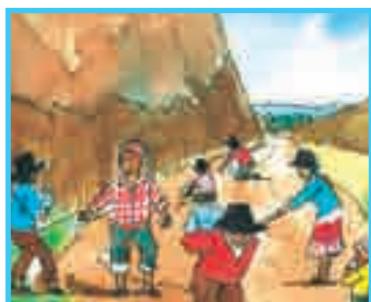

¿Imamantan
qachwaqanchik?

¿Maypitaq chuñuta
rurana?

Sutiy:

Chuñu saruymanta (qachwa)

Lliwa pampapi papa maslliycha/maqchiycha,
lliwa pampapi chuñu saruycha,
haku qantu waytachay papa maslliymán/
maqchiymán,
haku qantu waytachay chuñu saruyman,
qichqariy sarusun, muyuriy sarusun.

Lliwa pampapi papa maslliycha/maqchiycha
lliwa pampapi chuñu saruycha,
papa qarachan wichenankama sarusun,
pusllu papacha tuqyanankama sarusun,
qichqariy sarusun, muyuriy sarusun.

Chuñu saruymanta qachwasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq qachwa takita qillqaspa, warmakunaman qawachin.

Warmakunapa nisqanmanhina qachwa qillqata ñawinchaspa warmakunapiwan qachwanku.

Chuñu saruymanta (Qachwa)

Lliwa pampapi papa maslliycha/maqchiycha, lliwa pampapi chuñu saruyccha, haku qantu waytachay papa maslliymán/maqchiymán, haku qantu waytachay chuñu saruyman, qichqariy sarusun, muyuriy sarusun.

Lliwa pampapi papa maslliycha/maqchiycha, lliwa pampapi chuñu saruyccha, papa qarachan wichenankama sarusun, pusllu papacha tuqyanankama sarusun, qichqariy sarusun, muyuriy sarusun.

Yachachiq tapun.

- ¿Imamantataq qachwarqanchik?
- ¿Chuñu kaspayki ima niwaqtaq, qampaq qachwaptinku?
- ¿Kawsaykuna takipusqa uyrikunchu?, ¿kawsaykunamanta qachway allinchu?, ¿imanasqa?
- ¿Qampa aylluyki chuñu saruypi qachwankuchu? ¿imaynatataq qachwanku?

Warma masiykiwan willanakuy, ima ruraykunapitaq qachwata takinku.

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

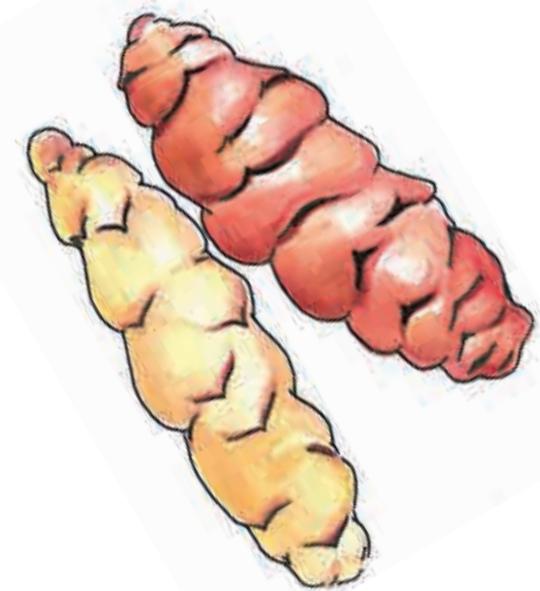
Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Maytupi qachwa qillqawan.

Chuñu saruypi qachwamanta tapukuya (x) chakataspa kutichiy, hinaspa qachwa takita takiy.

Sutiy:

Llullu chuñuta/puquruta pasikusunchik

Imayna llamkanapaq

Llullu chuñu pasiy

Kanan

Llullu chuñu qaran tillpasqa, kachi, yaku, kisillu/kachipa, manka.

Yanuynin.

- Llullu chuñu tillpasqata mayllay.
- Mankata tinkispa pisilla yakuta kachiyuqta churay.
- Yaku quñirimuptin llullu chuñuta kamaykuy.
- Chayananaq kisillu riwanasqata sukupaykachiy.
- Kisillu miskipayuqta mikuna.

Yachachiq tapun.

- ¿Imatataq yanukurqanchik?

- ¿Imaynatataq llullu chuñu pasikunanchikpaq allchakurqanchik?
- ¿Imayuqtam llullu chuñuta pasirqanchik?
- ¿Llullu chuñu pasi yanuya yacharqankichu?
- ¿Llullu chuñuta pasikuspallachu mikuna?
- ¿Ima raykutaq llullu chuñuta mikuna?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Atisqankuta yanapakunku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipa waykuna wasinpi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Lullu chuñuwan, yakuwan, kisilluwan, mankawan, wisllawan, kachiwan.

Llullu chuñu pasi yanuymen yaykuqkunata chakatay.

¿Imamantam
willakuy
kasqa?

¿Kawsay
mamakuna
qullurquptin
imaynataq
kachwan?

¿Imatataq kay willakuy yachachiwanchik? Hamutasqaykita qillqay.

Kawsaykuna mana usuchinamanta willakuyta uyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq yachaqtan minkakamun kawsay mamakuna mana usuchinamanta willakunanpaq.

Yachaq warmakunaman kawsay mamakuna mana usuchinamanta willan.

Warmakuna willakuyta uyarinku.

Yachay wasipi yachachiq tapun.

- ¿Imamantam willakuyta uyarimurqanchik?
- ¿Imanasqataq mana kawsay mamakunata usuchinachu kasqa?

- ¿Ima nintaqsi kawsay mamakuna usuchispa uywaptinchik?
- ¿Imataq kanman kawsay mamakunata usuchiptinchik?
- ¿Kawsay mamakuna qullurquptin imatataq mikuchwan?
- ¿Kawsay mamakunata imaynatataq uywanki?
- ¿Imatataq willakuy yachachiwanchik?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Pikunataq yanapakunku?

Yachaq.

¿Maypim ruranku?

Yachaqpa wasinpi.

Siqikunata qawaspa tapukuykunata kutichiy hawanpi chimpuspayki.

●

Sutiy:

Chuñu ruraymanta qillqasunchik

Imayna llamkanapaq

Chuñu ruraymanta yachasqanta hinallataq, yanapakuspa qawamusqanwan chaninchaspa rimaypi allinta patachanku.

Yachachiq warmakunata tapun:

- ¿Imatataq qillqasun?, ¿imapaqtaq qillqasun?, ¿pipaqtaq qillqasunchik?

Chuñu ruraymanta yachasqanta qillqanku.

Qillqayta tukuspa ñawinchanku; qillqasqanpi pantasqankunata yachachiqa yanapakuyninwan allichanku.

Yachachiq qillqan qillqanpa waqtanpi warmapa rimasqanta.

Yachachiq tapun.

- ¿Imamantam qillqarqanchik?

- ¿Ima nichkantaq qillqasqayki?
- ¿Allintachu qillqarqanki?
- ¿Chuñu ruraypi yanapakamusqaykita qillqarqankichu?
- ¿Imapaqtaq qillqarqanki?
- ¿Imaynataq kawaq mana qillqayta yachaspayki?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Atisqankuta qillqanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqana rapi, qillqana.

Chuñu ruraymanta yachasqaykita qillqay.

Qallu paska/kipu rimaypi pukllasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq qallu paskanata qillqaspa warmakunaman qawachin.

Warmakunapa nisqanmanhina, qallu paskanata ñawinchanku.

Warmakuna qallu paskanata rimaspa pukllanku.

Yachachiq tapun.

- ¿Imamantam qillqa kasqa?
- ¿Imanasqataq qallu paska ninchik?
- ¿Ima simitam achka kutita rimarqanchik?
- ¿Qallu paska rimaypi

sasachakunkichu?, ¿icha manachu?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Atisqanta qallu paska rimayta qatipakun.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapipi qallu paska qillqawan.

Tapukuya siqi tupasqanwan tupanachiy, chaymanta huk qallu paskata qispichiy.

Waylismantawan waytakunamantawan pukllasunchik

Imayna llamkanapaq

Kay pukllaypaqqa ñawpaq punchawtam warmakuna kasqanmanhina maskara nisqata ruranku, munasqanmanhina waylispaq, waytakunapaq.

Waylismantawan, waytakunamantawan (pukllay)

Pukllaynin:

- Warmakuna kaypi, chaypi tiyanqaku sapakama, huk waytapa sutin sutiyuqkama (rawil, qantu, achanqaray, sunchu, lima lima, hukkunapas).
- Huknин warma waylis kanqa, payqa waytakunamanta karupim kanan.
- Waylismi hamunqa warararastin.
- Waytakunam musyakurquspanku sinchita kuyunqaku liwiykachastin, mana waylis tiyay atinanpaq.
- Allimanta kuyuq waytamanqa, waylis tiyarquspanm wiqinta suqrqunqa, chaymi waytaqa tawinqa, chay warmaqa manañam pukllanqañachu.

- Waylisqa mana tiyayta atispam wararastin pawaykachanqa
- Pukllayqa tukunqa, waylis mana waytakunaman tiyayta atispan ripukuptinmi.

Yachachiq tapun.

- ¿Imapitaq pukllarqanchik?
- ¿Waytakuna achkachu, icha asllachu karqaku?
- ¿Waylis achka waytapatachu, icha aslla waytapatachu miskinta suqrqa?
- ¿Imanasqataq wakin waytamanqa waylis mana tiyayta atirqachu?
- ¿Waylisllachu waytakunapa miskinta suqunman?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Maskarakunawan.

Tawisqa waytakunata, mana tawisqa waytakunata siqispa llimpiy, hinaspa willakuy.

Sutiy:

Yachasqanchikkunamanta yuyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Warmachakunawan muyuchapi tiyaspa, killantin llamkasqanchikmanta tapukunakuspa yuyarisunchik.

- ¿Maykunapim purirqanchik?
- ¿Pikunawanmi rimarqanchik?
- ¿Imakunawanmi llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam yacharqanchik?
- ¿Allintachu llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam allichachwan?

Llankasqankumanta yuyarispa warmakunapa rimasqankuta qillqasunchik, chayhinallataq sapakama siqinqaku.

**Warmakuna killantin rurasqankuta siqispa llimpinku, hinaspa atisqanmanhina qillqanku.
Chaymanta willakunku.**

Uywanchikkunawan
uywanakusqanchikmanta

Sutiy:

Llaqtanchikpi anta sitwa killapi ruraykunamanta

Imayna llamkanapaq

Yachachiq tapun.

- ¿Llaqtanchikpi ima ruraypitaq kachkanchik?
- Warmakuna yachasqankumanhina willakunku.
- ¿Maytupi siqikuna llaqtanchikpi ruraykunawan yaqachu tupasqa?
- ¿Imapaqtaq uywakunata raymichanku?
- ¿Mana Santiyahu raymi rurasqa imataq kanman?
- ¿Santiyahu raymimanta yachananchikpaq imatataq rurachwanchik?

Maytupa nisqanmahina rurasunchik.

Maytupi siqita qawaspa ruraykunamanta willakunku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llamkana maytuta qawaspa.

Siqi qawasqaykimanta willakuy, hinaspa llaqtaykipi ruraykunawan tinkuchispa munasqaykita siqiy.

Uywakuna sintachiypi yanapakusunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq minkakun uywakuna
sintachikuqta/raymichakuq aylluta
rurayninkunapi yanapakunankupaq
minkakun.

Uywakuna sintachikuqpa/raymichakuqpa
wasinta watukanku.

Sintachikuqpa/ramichakuqpa
kamachikusqanmanhina atisqallanta
yanapakunku.

Yachay wasiman kutimuspa samasunchik.

Paqarin llamkanapaq.

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Pikunataq yanapakunku?

Uywakuna raymichaq ayllu.

¿Maypim ruranku?

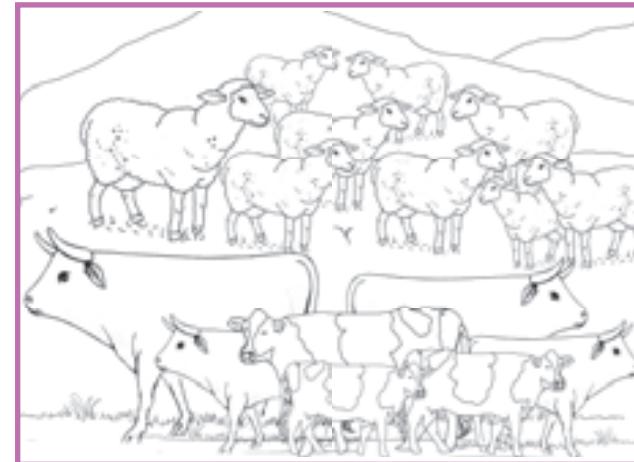
Raymichakuqpa wasinpi.

Santiyahu raymipi qawamusqaykita siqispa willakuy.

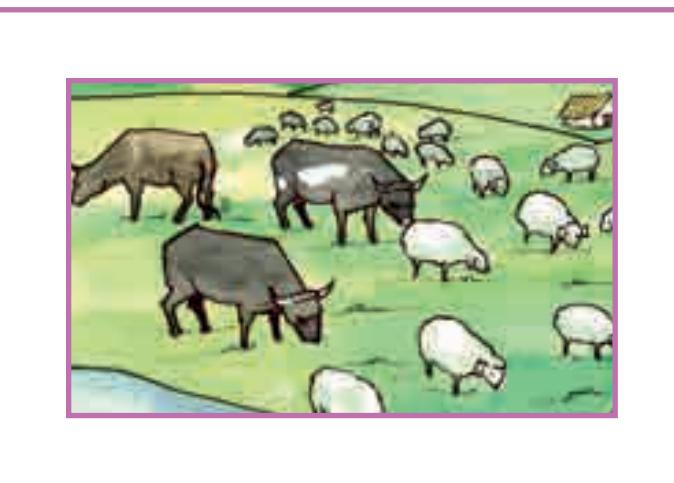

¿Pipa animantataq mana harkanachu kasqa?. Siqipa hawanpi kinranpaman qillqay.

¿Imapaqtaq uywakunapa animanta harkana kasqa? Siqipa muyuriqninta llimpiy.

Uywakunapa animan harkayta yachasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq yachaqtam minkakun,
uywakunapa animan harkaymanta
willakunanpaq.

Yachaq warmakunam, uywakunapa animan
harkaymanta willan.

Warmakuna willakuyta uyarinku.

Yachachiq tapun.

- ¿Ima yachaytam willawarqanchik?
- ¿Imaynatam uywapa animanta harkana
kasqa?
- ¿Imapaqtaq uywakunapa animanta
harkana kasqa?
- ¿Yacharqankichu uywakunapa animan
harkayta?
- ¿Pikunataq uywakunapa animan
harkayta yachasqa?, ¿imanasaq?

- ¿Imataq kanman uywakunapa animanta
mana harkaptinchik?
- ¿Qampa aylluypipi pillapas yachanchu
uywakunapa animan harkayta?
- ¿Kay willakuy imatataq
yachachiwanchik?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Pikunataq yanapakunku?

Yachaq.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

Tapukuyta kutichiy maytupa kamachikusqanmanhina.

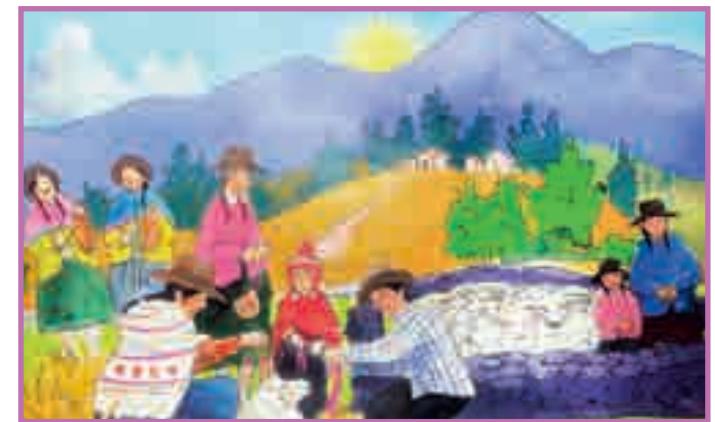
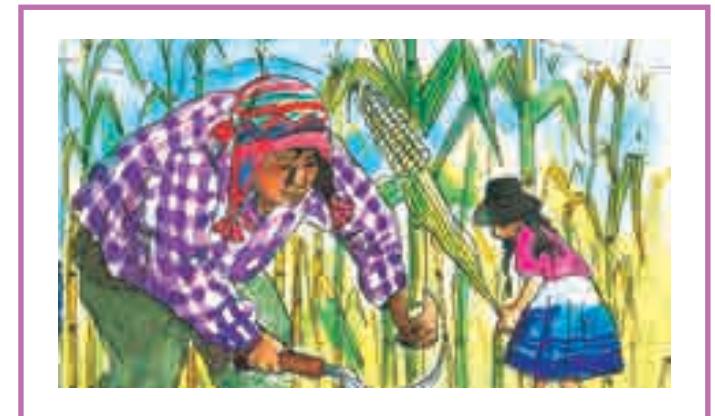

Wakamanta uwihamanta

(Taki)

santun chayargamun, (kutiy)
waytachallay santuykaysichiway,
waytachallay takiykaysillaway,
takisun tususun santunpi,
takisun tususun santunpi.
uwihachayta qarquysillawaychik,
uwihachayta qatiysillawaychik,
lastapipas, parapipas michimullanaypaq,
urqupipas qasapipas harkamullanaypaq,
alalaw, alalaw, alalaw lasta para,
alalaw, alalaw, alalaw chiri wayra.

¿Imamantam takirqanchik?

Uywanchikkunapaq takipusunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq hatun rapipi takita qillqaspa warmakunaman qawachin.

Yachachiq tapun: ¿Ima qillqatataq qawachkankichik? Warmakuna hawasqanmantahina kutichinku ¿Ima uywakunamantataq takisunchik? Warmakunapa nisqanamanhina, takita ñawinchaspa warmakunapiwan takinku.

Wakamanta uwihamanta
(Taki)

Wakachaypam, uwihachaypam santun chayarqamun, (kutiy)
lima lima waytachallay santukaysichiway, pulun pulun waytachallay takiykaysillaway, takisun tususun wakaypa santunpi, takisun tususun uwihaypa santunpi, Wakachayta uwihachayta qarquysillawaychik, wakachayta uwihachayta qatiysillawaychik, lastapipas, parapipas michimullanaypaq, urqupipas qasapipas harkamullanaypaq,

alalaw, alalaw, alalaw lasta para, alalaw, alalaw, alalaw chiri wayra.

Yachachiq tapun:

- ¿Imamantataq takirqanchik?, ¿uywakuna takipuptinchik uyarikunchu?, ¿imaynataq kanman mana uywakunata santuchiptinchik?, ¿ima raykutaq uywakunata sintachina?
- ¿Qampaq allinchu kanman uywakunata raymichaspa takipayay?, ¿imanasaq?
- ¿Uywa kaspayki qampaq takiptinku imatataq rurawaq?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapipi qillqasqa takiwan.

Siqita qawaspa tapukuya kutichiy, hinaspaspa takita takiy.

•

Uywanchikkunawan uywanakusqanchikmanta qillqasunchik

Imayna llamkanapaq

Uywakunawan uywanakusqanchikmanta
qillqa qispichinapaqqa, ñawpaq
punchawtam yachachiq kamachinqa
warmakunata tayta mamanta
tapumunankupaq.

Yachachiq tapun.

- ¿Imatataq qillqasunchik?, ¿imapaqtaq qillqasunchik?, ¿pipaqtaq qillqasunchik?

Uywakunawan uywanakusqanchikmanta
yachasqankuta rimaspa patachanku.

Uywakunawan uywanakusqanchikmanta
yachasqankuta qillqanku.

Qillqayta tukuspa ñawinchan,
pantasqankunata yachachiqpa
yanapakuyninwan allchan.

Qillqasqanpa uranpi yachachiq qillqan.

Yachachiq tapun.

- ¿Imamantam qillqarqanchik?
- ¿Allintachu qillqarqanki?

- ¿Ima nichkantaq qillqasqayki?
- ¿Maypitaq nichkan uywakunawan uywanakusqanchikmanta?
- ¿Uywakunawan waylluchikusqaykita qillqarqankichu?, ¿imapaqtaq qillqarqanki?
- ¿Mana qillqaptiyki imataq kanman?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Uywakunawan uywanakusqanmanta
yachasqanta qillqanku.

¿Pikunataq yanapakunku?

Tayta maman.

¿Maypim ruranku?

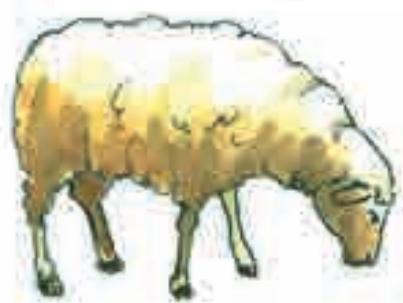
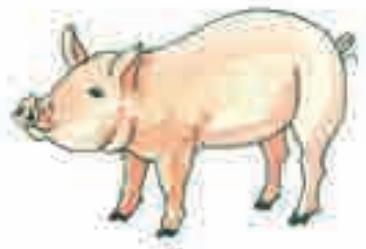
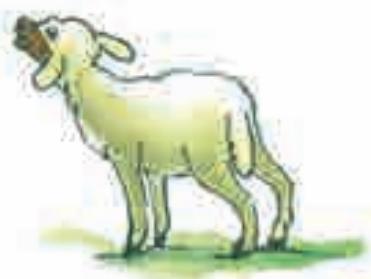
Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqana maytuwan, hatun rapiwan,
qillqanawan.

Uywakunawan uywanakusqaykita yachasqaykimanhina qillqay.

Sutiy:

Uywanchikkunapi mamanwan wawanwan tupanachisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq; warmankunapiwan hawaman lluqsispa, uywakunapa waqayninta yachapayaspa pukllanku.

Wakin warmakuna uywapa uñankunahina waqanku wakinñataq maman uywahina waqanku.

Waqayllankuwan maman uywa, wawanwan tarinakunku.

Yachachiq sapankama warmakunaman aypun uywakunamanta pukllanakunata, wakin mamanta uñantinta, wakinta mana uñayuqta, wakintañataq uñallanta mana mamayuqta.

Maman uywakunata wawanwan tupanachispa pukllanqaku, mana wawayuq uywakunatañataq huk huñupi uñakunawan tupanachinku.

Warmakuna riman, mana mamayuq uywakunamanta.

Yachachiq tapun.

- ¿Imapitaq pukllarqanchik?
- ¿Llapan uywakunachu uñayuq kasqa?
- ¿Imatataq mana mamayuq uñakunata tarispa rurarqankichik?
- ¿Imaynanpitaq mana mamayuq uña karqa?
- ¿Mana mamayuq uña kawsanmanchu?, ¿imanasqa?
- ¿Imanasqa maman uywa mana uñanta wawachakunmanchu?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Warma masinwan tapunakuspa pukllanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Uywakunamanta pukllanakunawan, qillqana maytuwan.

Siqipi uywakunata kaptaspa mamanwan uñanta tupanachiyi.

●

Uywakuna raymichaypi, uywa suñaymanta yachasunchik

Imayna llamkanapaq

Santiyahu raymipi uywa suñanakuymanta yachasqanta willakuspa, imayna ruranankutapas patachanku.
Uywa suñakuymanta, tapukamuspa yachamusqanta, chaymanta uywakunapa rayminpi qawamusqantawan yachay wasipi willakuspa qillqanku. (ñawpaq simana)
Warmapa yachasqanwan, tapukachakuspa yachasmusqanwan, chaymanta, uywakuna sintachiypi qawamusqantawan tinkuchuspa allin yachayta qispichinku, hinaspa willanakunku. (iskay kaq simana)

Yachachiq tapun:

- ¿Pikunatam uywakuna suñaymanta tapukamurqanki?
- ¿Santiyahu raymipi pikunamanmi uywata suñasqaku?
- ¿Santiyahu raymipi tayta mamayki pikunamantaq uywakunata suñan?, ¿imanasqa?
- ¿Qampa yachasqaykiwan yaqachu tupasqa tapukachakamusqaykiwan?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Pikunataq yanapakunku?

Warmakunapa tayta maman, kuraq tayta mamakuna.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi, wasinkupi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapikunawan, qillqanakunawan.

Santiyahu raymipi uywa suñanakuymanta yachasqaykita, qillqaspa willakuy.

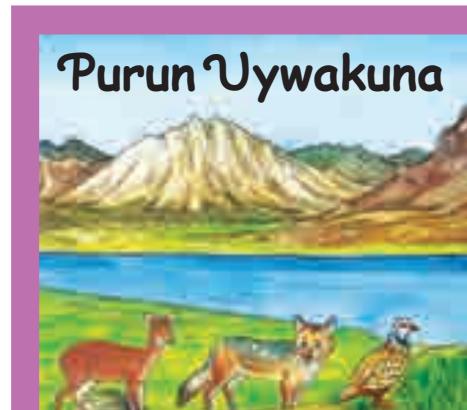

Purun uywakunapaq maytunta rurasun

1. Sapakama warma munasqan purun uywata kapatasca laqanqa. Sapa rapihi huk uywalla kanan, chaytam warmakuna riqsisqanmanhina puruhan kaspapas, chukchawan kaspapas pachachinqa.
2. Chay rapipa urayninpí purun uywapa sutinta, ima mikusqantawan qillqay.
3. Chay uywacha rurayta tukurquspayki sumaqta waqaychay purun uywakunamanta maytu rurakunanpaq.
4. Maytupa uya qaranta ruray, chaypi rurasqaykipa sutinta, yachay wasikipa sutinta, qampa sutikitapas churay.
5. Maytuykipa watuchanta sinpay tukuy rikchaq qaytuchakunamanta, hinaspa qatuchay.

Sutin: atuq
aychata mikun

Purun Uywakuna

Yachaywasi: 399 - Qarwaran
Ruraq: Rosa Wayta

Purun uyvakunapaq maytuta rurasunchik

Imayna llamkanapaq

Warmakuna purun uyvakunamanta yachasqanmanhina willakunku. Purun uyvakunapaq maytunta rurasunchik.

- * Sapakama warma munasqan purun uywata kaptaspa laqanqa. Sapa rapipi huk uywalla kanan, chaytam warmakuna riqsisqanmanhina puruwan kaspapas, chukchawan kaspapas pachachinqa.
- * Chay rapipa urayninpi purun uywapa sutinta, ima mikusqantawan qillqay.
- * Chay uywacha rurayta tukurquspayki sumaqta waqaychay purun uyvakunamanta maytu rurakunanpaq.
- * Maytupa uya qaranta ruray, chaypi rurasqaykipa sutinta, yachay wasiykipa sutinta, qampa sutiykitapas churay.
- * Maytuykipa watuchanta simpay tukuy rikchaq qaytuchakunamanta, hinaspa watuchay.

Yachachiq tapun:

- ¿Imapaqmi maytuta rurasunchik?
- ¿Imanasqataq purun uywa ninchik?
- ¿Haykapmantataq chay uyvakuna

Maytu rurasqaykipi purun uywata kapataspa laqay, hinaspa yachasqaykimanhina pachachiy.

purunyayurqa?

- ¿Imatataq rurawaq purun uyvakuna mana tukunanpaq?
- ¿Allinchu chay uyvakuna purunpi yachanku?, ¿imanasqa?
- Purun uywa kaspayki ¿Imayna ayriyuqtaq purunpi yachawaq?

Llaqtaykipi purun uyvakunamanta willanakuychik.

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Pikunataq yanapakunku?

Yachachiq.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Siqisqa uyvakunawan, tukuy rikchaq rapikunawan, tukuy rikchaq qaytukunawan, purukunawan/purukunawan, millwakunawan, chukchakunawan.

Llinkimanta/mitumanta uywakunata rurasunchik

Imayna llamkanapaq

Mituwan pukllanachikpaqqqa, ñawpaq punchawtam mitutaqa kaqninkunatawan huñumuna, hinaspa chisinmanta tupachisqata / chaqrusqata puñuchina.

Uywakunata rurasunchik/llunkisunchik.

Kanan: Llinki allpa, yaku, ñutu aqu, karka.

Ruraynin

- Llinki allpapa rumichankunata akllana, chaymanta ñutu aquwan tupachina/chaqruna.
- Karkata nuyuchina.
- Aquta, allpata, karkataima hukllaman huñurquspa yakuwan sumaqta tupachispa chapuna, hinaspa huk tutatapuni puñuchina.
- Munasqaykimanhina uywakunata ruray/llunkiy.
- Qispirqachispayki llantullapi mana raqranganpaq chakichiy.
- Munaspaykiqa yantawan nanaq sansapi

Uywakuna rurasqaykita siqispa willakuy.

kusawaqraqmi.

Yachachiq tapun:

- ¿Imatataq rurarqanchik?, ¿imamantataq rurarqanchik?
- ¿Imakunawantaq llinka mituta tupanachinchik?, ¿hayka tutataq mituta puñuchinchik?, ¿imaynataq chakinman kikin mitullawan uywa rurasqanchik?
- ¿Ima uywakunatataq rurarqankichik/llunkirqankichik?
- ¿Imapaqtäq rurarqanki?, ¿allinchu kay rurasqaykiwan pukllakusun?, ¿imanasqa?
- ¿Imanasqataq chay uywata rurarqanki?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Atisqanta ruranku/llunkinku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llinkiwan/mituwan.

yupaynin

Uywanchikkunapa mirasqanta yachasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq, warmakunapiwan, hawa pampaman lluqsispa pukllanku.

Qari, warmi warmakuna sapankama huk siqisllanpi chimpapi, chimpapi sayanku.

Warmi, qari warmakuna tupaqninwan hapinakuspa qawanku pim chullasqanta.

Pukllayta tukuspa, yachachiq willan: qayna watas iskay uwihakunata sintachisqaku, kunan wata sintachinankupaq, mawka sintakunata, musuq sintakunawan qaylla llampi churaspa tupachin uwiha mirasqan yachananpaq.

Yachachiq tapun.

- ¿Imapitaq pukllarqanchik?
- ¿Qayna wata hayka uwihakunam kasqa?

- ¿Kunan wata hayka uwiham mirarqusqa?
- ¿Imatataq rurraqanchik, uwiha mirasqan yachananchikpaq?
- ¿Imaynatataq sintakunata tupanachirqanki?, ¿chiqapchu kanman?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Mawka, musuq sintakunawan.

Yachasqaykimanhina, uwiha mirasqanta trokel nisqanmanta kuchuspa/kapatasca laqay, hinaspas yupayninta qillqay.

Sutiy:

Yachasqanchikkunamanta yuyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Warmachakunawan muyuchapi tiyaspa, killantin llamkasqanchikmanta tapukunakuspa yuyarisunchik.

- ¿Maykunapim purirqanchik?
- ¿Pikunawanmi rimarqanchik?
- ¿Imakunawanmi llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam yacharqanchik?
- ¿Allintachu llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam allichachwan?

Llankasqankumanta yuyarispa warmakunapa rimasqankuta qillqasunchik, chayhinallataq sapakama siqinqaku.

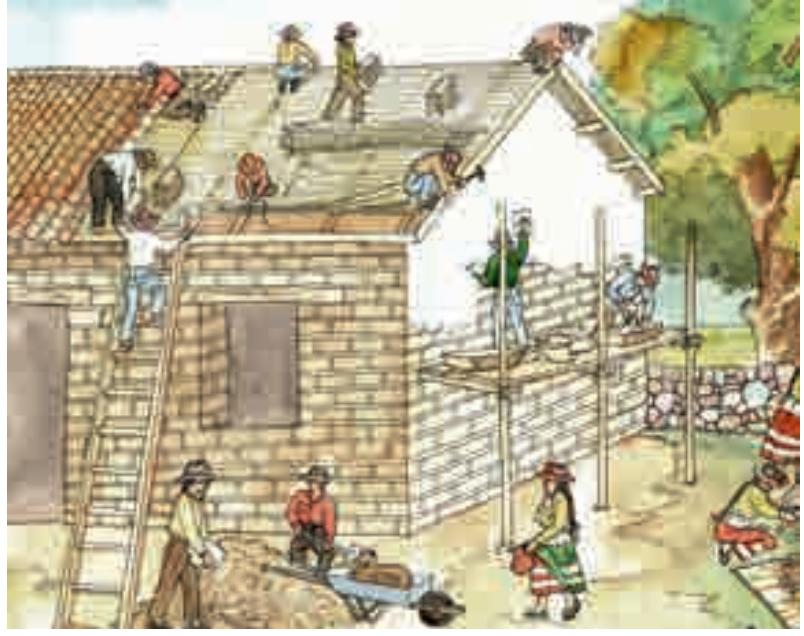
**Warmakuna killantin rurasqankuta siqispa llimpinku, hinaspa atisqanmanhina qillqanku.
Chaymanta willakunku.**

Ayllunchikkunapa
rurayninmanta

Llaqtanchikpi qapaq sitwa killapi ruraykunamanta

Imayna llamkanapaq

Yachachiq tapun.

- ¿Llaqtanchikpi ima ruraypitaq kachkanchik?
- Warmakuna yachashanmahina willakunku.
- ¿Tayta mamanchikkuna ima ruraykunapiwantaq kachkanku?
- Yachachiq hatun rapipi warmakuna nisqanta qillqan.
- ¿Maytupi siqikuna llaqtanchikpi ruraykunawan yaqachu rikchakun?
- ¿Ima raykutaq wasi qispipiyanapanakunku?
- ¿Siqipi aqa mayakuq mama imatataq hamutachkan?

- ¿Away allinchu icha manichu?, ¿imanasqa?
- ¿Pikunataq wasi qataypi wasi hawanman qispinku?

Muytupa nisqanmahina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqana maytuwan.

Siqi qawasqaykimanta willakuy, hinaspa llaptaykipi ruraykunawan tinkuchispa munasqaykita siqiy.

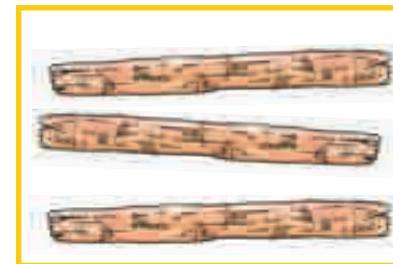

¿Ima ruraypim yanapakurqanchik?. Allinta qawaspa chimpuy.

¿Imakunawanmi wasichakuna?, qawaspa urayninpaman chimpuy.

¿Mana wasichakuptinchik imataq kanman?, chayta siqiy.

Wasi wasipi/wasi qispiypi yanapakusunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq minkakun wasichakuq aylluta warmantinkuna rispa yanapakunankupaq.

Wasi rurakuqpa nisqanmanhina warmakuna yanapakunku (yaku aysapakuypí, tiha haywakuypí, suqus haywakuypí, chaqllichakuna haywakuypí; ichuwan wasita qataptinkuñataqmi, ichu sikwaypi, sikwasqa ichu huñuypí, siqwas arwi pataraypi, hukkunapipas atisqallanpi).

Yachaywasiman kutimuspa samasunchik.

¿Pikunataq yanapakunku?

Wasichakuq ayllu.

¿Maypim ruranku?

Wasichakuqpapi.

Siqikunata qawaspa, tapukuyta kutichiy maytupa kamachikusqanmanhina, hinaspa willakuy.

Wasi wasimanta Wasi qispiymanta

(harawi/wanka)

Wawayayay, wawayayay, wawayayay.

Awwwww

suni sunita tiyaykullanki
hatun rumilla takyachiqniyuq
wawayayaq, wawayayaq, wawayayaq.

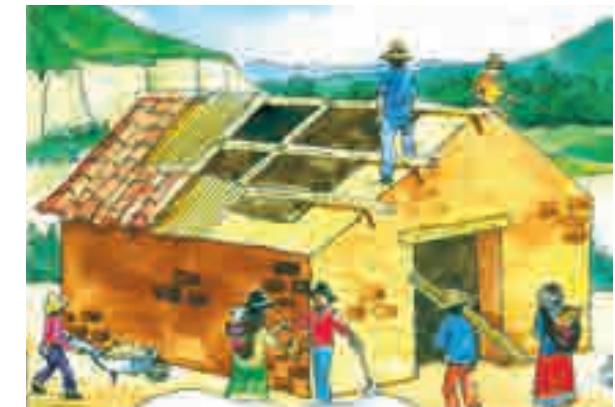
Awwwww

sunillatam tiyaykullanki
kumrirachallayki, qiruchallayki
chaqlachallayki.
qatachallayki samaykunanpaq
chirillamanta, wayrallamanta.
harkaykullawanaykipaq.

Awwwww.

¿Imamantataq harawita/wankata harawirqanchik?

¿Imakunamantam wasi harkawanchik?

Wasi wasimanta/wasi qispiymanta harawisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq; wasi wasipi/wasi qispiypi harawita hatun rapipi qillqaspa warmakunaman qawachin.

Warmakunapa nisqanmanhina, harawita/ wankata ñawinchaspa, warmakunapiwan harawinku.

Yachachiq tapun:

- ¿Imamantam harawirqanchik/ wankarqanchik?
- ¿Ima raykutaq musuq wasi ruraypi harawina/wankana?
- ¿Musuq wasi uyrikunchu harawisqa/ wankasqa?
- ¿Pikunataq harawinku/wankanku?

- ¿Imanasqataq paykunalla harawinku/ wankanku?
- Mana harawiqkuna kaptin, ¿imaynataq wasichakuy kanman?
- ¿Wasi kaspayki imaniwaqtaq qampaq harawiptinku?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Warma masinwan harawinku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapipi qillqasqa harawiwan.

Tapukuya chakataspa kutichiy, hinaspa warma masikikunawan harawiy.

Qiru wantuypi pukllasunchik

Imayna llamkanapaq

Qiru wantuy

(Pukllay)

- 1) Pukllay qallariypaq: lluqsinankupi, chayanankupi, waskillawanpas utaq qaytuwanpas siñalanqaku/chimpunqaku.
- 2) Kimsa, kimsamanta huñunakuspa pukllanqaku, hukninmi kanqa qiru.
- 3) Iskay warmam, hukninkuta chakimanta, makinmanta wantunqaku: qirullay, raku qiru, mana puyupa suqsinan qiru; qirullay raku qiru, wasipa kumriranpaq raku qiru, allin allin qiru nispa wantuku.
- 4) Manam pipas hikutanqachu, kikinkumantam kallpaspapas, allimantapas qiruta wantunqaku.
- 5) Mana samaspa ñawpaq chayaq qiru wantuqkunam, pukllaypi llallinqa.
- 6) Llapan warmakunam qiru nispa wantuchikunqaku.

Yachachiq tapun:

- ¿Imapim pukllarqanchik?, ¿imanispataq hiruta wanturqaku?
- ¿Pikunataq qiru wantuypi ñawpaqta chayarqa?, ¿imanasqa?
- ¿Pikunataq chawpita chayarqaku?
- ¿Pikunataq, qiru wantuypi qipata chayarqaku?, ¿imanasqa?
- ¿Pikunataq qiruta wantuspa, mana chayachirqachu?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Waskillawan, qaytuwan.

Wasiqispiyman riqkunata pusay: ñawpaq riqta chakatay, qipa riqtañataq ruypuriwichqay.

¿Imamantam willakuy kasqa?

¿Imakunawanmi puchkanakasqa?

Sutiy:

Awaymanta willakuyta uyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq yachaqtá minkakamun awaymanta yachasqanta willakunanpaq.

Yachaqpá nisqanmanhina willakuyta uyarkinu.

Awaq awanankunata, warmakunaman qawachin riqsispa yachanankupaq.

Yachay wasiman kutimuspanku uyarimusqankumanta tapukuykunata kutichinku.

Yachachiq tapun.

- ¿Imamantataq willakuyta uyarimurqanchik?
- ¿Imamantam qaytuta rurasqaku awanankupaq?

- ¿Puchkananpaq, puchkatilluta, kallapata, piruruta pitaq ruran?
- ¿Imapaqtaq qaytuta tullpuna kasqa?
- ¿Hayka rikchaq qaytuwantaq awasqaku?
- ¿Imaynatam awayta yachasqaku?
- ¿Manaña pipas awaptin imaynataq kanman?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Pikunataq yanapakun?

Yachaq - awakuq.

¿Maypim ruranku?

Yachaqpá wasinpi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Awanakunawan.

Siqikunata qawaspa tapukuyta kutichiy siqipa chawpinpi ruyruspa.

Sutiy:

Uriwamanta yachayta uyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Kay chiqap willakuya uyarispa
willanakusunchik.

**Mama Victoria Condoray uriwachispá
hampiymantá**
(Chiqap willakuy)

Warmanchikkuna uchuychanmanta awaq/ruraq sunqu kanampaq, awakuyman hikutakunanpaqqqa, pichqa punchawniyuq paqarisqa wawallatam uriwachispá hampina; uriwaqa wawallanpi uriwachisqaqa chayanpumim, chaypaqmi kallwachakunata, puchkatilluchata, kallapachata, wawapaq kamaqchallata ruraspa, taytanpa kastallan/ayllullan (maman, taytan, kuraq tayta maman, tiyan, tiyun, wawqin, panin, mayqanpas yachayniyuq) uriwachinan kayhinata rimapayaspá: "Mamallay puchkatillu, kallapa, piruru, kallwa, kay wawaykipa kurpa makichankunataya paskaykuy, Uriwa, Uriwa, puchkakuq, awakuq sunqu kananpaq Uriwa, Uriwa, rurakuq maki kaspa, qipa punchaw, mana usunanaq Uriwa, Uriwa, Uriwa" nispa, sapa llamkanakunawan uriwachina, chaymi wawakunaqa uchuychanmanta rurakuq sunqu kaspa allin kawsayta tarinqa.

Yachachiq tapun:

- ¿Imatataq mama Victoria willawarqanchik?, ¿pitaq uña wawata uriwachisqa?, ¿ima rayku?
- ¿Hayka punchawniyuqlatataq wawakunata urwanachinchik?, ¿imata nispataq uriwanku?
- ¿Imawantaq uriwachina kasqa?, ¿imapaqtaq uriwachina kasqa?
- ¿Mana uriwachisqa, imaynataq wawakuna wiñaspa kanman?
- ¿Imatataq kay willakuy yachachiwanchik?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatuñ rapipi willakuy qillqawan.

Wawa uriwachisqan llamkanakunata trokel nisqata kuchuspa/kaptaspa laqay.

Sutiy:

Qaytu tullpuysta/kurtiyta yachasunchik

Imayna llamkanapaq

Qaytukuna tullpunanchikpaq/kurtinanchikpaq
allichakusunchik.

Kanan:

- * Iskay allin hapiy makita llimpiq mallkimanta akllana (sapinpas, waytanpas rapinpas utaq fulluntapas).
- * Iskay kawa qaytu llimpinapaq.
- * Huk mawka lata aysaku, huk kaspi.
- * Pichqa limun.

Yanuynin:

- * Kinuwa mayllasqaykipa yakunwan qaytuta taqsay.
- * Mallki akllasqaykita kutay llimpinapaq.
- * Kutasqa mallkita yakuyuqta latapi, huk pachata timpuchi.
- * Timpusqa yakuta chiriyachiy, hinaspachaumarquy.
- * Chuya taqsasqa kawakunata chay yakuman churay.
- * Timpuchkaq lataman limunta qapiykuy, hinaspaiskay chunka tullmita timpuchi.
- * Timpusqan yakupi kimsa punchaw qaytu

pachata puñunqa, paqarin achikyatayta,
chisinkuy pachata tikrapayaykuy.

- * Kawakunata chuya yakupi taqsaspa chakichiy.

Yachachiq tapun:

- ¿Qaytu tullpuysta yacharqankichu?,
¿imanasqa?, ¿imapaqmi qaytuta tullpuna kasqa?
- ¿Imakunawanmi qaytuta tullpuna kasqa?, ¿mana yurakuna kaptin imawantaq qaytuta tullpuchwan?
- ¿Mana tullpusqa qaytuwan llikllata awachwanchu?, ¿imanasqa?, ¿tayta mamayki qaytukunata tullpunraqchu?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llimpiq mallkunawan, kawa qaytuwan, latawan, mawka mankawan, kaspiwan, aysakuwan, limunwan.

Qaytu tullpunapaq/kurtinaypaq riqsisqayki yurata siqispa atisqaykita sutinta qillqay.

120

• tullpuysta=kurtiy

hapiy maki = haptiy

1

2

3

Imaynatataq awanapaq qaytuta rurana

Imayna llamkanapaq

Qaytu ruraymanta yachanankupaq, warma masinwan rimanakunku.

Qaytu ruray yachasqanta willakuspa, imayna imakuna ruranantapas patachanku.

Qaytu ruraymanta yachay maskananpaq pikunatas tapukunqa, imata ruraspas, imakunamanta qaytu rurana kasqanta yachanqa. (ñawpaq simanapi)

Qaytu ruraymanta tapukachakamuspa yachamusqanta yachay wasipi qaytuta tullpuspa yachasqanta willakun, hinaspa sapakama siqispa qillqanqa (iskay kaq simanapi).

Warmapa kikin yachasqanwan, tapukamuspa yachamusqantawan, chaynallataq yachay wasipi qaytuta tullpuspa yachasqantawan tinkuchispa allinta yachan, hinaspa sapakama warma willakunku. (kimsa kaq simanapi)

Yachachiq tapun:

- ¿Imamantam tapukamurqanchik?

Qaytu ruraymanta qatipaspa, yachasqaykimanhina siqikunata stiker nisqanmanta tiplaspa laqay.

- ¿Imakunamantam qaytuta rurana kasqa?
- ¿Imaynatam qaytuta rurana kasqa?
- ¿Pikunataq puchkan?, ¿imanasqa?
- ¿Mamayki puchkanraqchu?, ¿imanasqa?
- ¿Mana millwa kaptin imamantataq qaytuta rurachwan?
- ¿Qampa yachasqayki, tapukamusqaykiwan yaqachu tupasqa?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Pikunataq yanapakunku?

Tayta maman, kuraq tayta maman, llaqtanpi yachaqkuna.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi, wasinkupipas.

¿Imakunawantaq ruranku?

Rapikunawan, qillqanakunawan.

yupaynin

Sutiy:

123

Awaqpa awanankunata riqsispa yupasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq warmakunapiwan hawa pampaman lluqsispa yupanakuspa pukllanqaku.

Yachachiq kamachin: warmi, qari puralla huñunakuspa siqisninpí sapakama sayanankupaq.

Huñupi warmakuna yupanakun, hinaspa hayka kasqankuta willakun.

Yachachiq, yukalitupa murunta rakin.

Murukunata yupan, hinaspa yupayninwan tupachispa willakunku.

Yachachiq tapun:

- ¿Imatataq rurarqanchik?
- ¿Hayka warmi warmakunam kasqa?, ¿Hayka qari warmakunataq kasqa?
- ¿Imaynatataq yuparqanki?, ¿allintachu yuparqanki?

- ¿Murukuna yupasqaykiqa haykataq kasqa?
- ¿Imapaqtaq, yukalitu murukunata yuparqanki?
- ¿Imapaqtaq yupayta yachawaq?
- ¿Mana yupayta yachaspayki imaynataq kawaq?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Pukllaspa atisqankuta yupanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Yukalitupa murunkunawan.

Awanapaq llamkanakunta trokel nisqamanta kapataspayki kasqanmanhina laqay, hinaspa yupayninta qillqay.

Handwriting practice lines. The page features a large, light gray rectangular area for handwriting practice, divided into five horizontal rows by black lines. The first row is taller than the others, and each subsequent row is slightly lower and shorter than the previous one, creating a downward curve across the page.

Llikllapa siqinkunamanta qillqasunchik

Imayna llamkanapaq

Qillqa qispichinanpaq yachaqpa llikllakuna qawachimusqanta yuyarinku.

Yachachiqpas apanqam huk llikllata warmakunawan, qawachinanpaq.

Yachachiq tapun: ¿imatataq qillqasun?, ¿imapaqtaq qillqasun?, ¿pipaqtaq qillqasunchik?

Qillqa qispichinankupaq, yachasqakuta rimanachispa allinta patachanku.

Llikllata siqispa kurunpi, listampi, qinqunpi, sillunpi kaqkunata siqispa yachasqankuta qillqanku.

Qillqayta tukuspa ñawinchaspa, pantasqanta yachachiqpa yanapakuyninwan allichapanku.

Warmata tapusta, qillqasqampa urampi yachachiq qillqapun.

Llikllapa pallayninkunata siqispa, llimpiy.

Yachachiq tapun:

- ¿Imamantam qillqarqankichik?, ¿imakunatataq llikllapa siqin willawanchik?
- ¿Ima nichkantaq qillqasqayki?
- ¿Ñawinchay llikllamanta qillqasqaykita?
- ¿Imapaqtaq qillqarqanki?
- ¿Mana qillqaptiyki imataq kanman?
- ¿Pikunataq qillqaykita ñawinchanman?
- ¿Allintachu llikllamanta qillqarqanki?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Atisqankuta qillqanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llikllakunata qawaspa.

Sutiy:

Yachasqanchikkunamanta yuyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Warmachakunawan muyuchapi tiyaspa, killantin llamkasqanchikmanta tapukunakuspa yuyarisunchik.

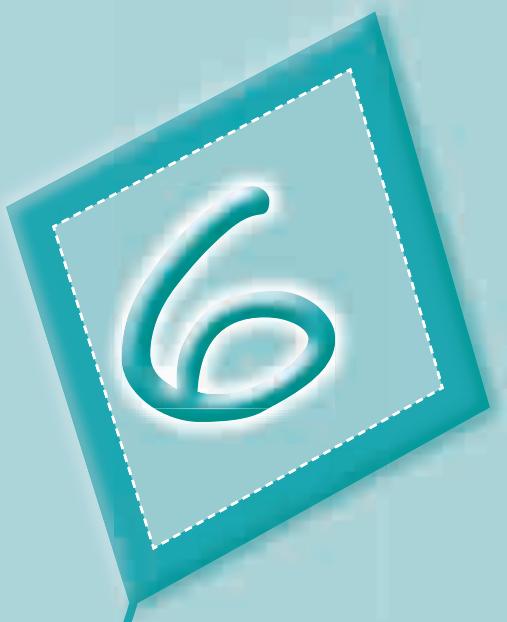
- ¿Maykunapin purirqanchik?
- ¿Pikunawantaq rimarqanchik?
- ¿Imakunawanmi llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam yacharqanchik?
- ¿Allintachu llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam allichachwan?

Llankasqankumanta yuyarispa warmakunapa rimasqankuta qillqasunchik, chayhinallataq sapakama siqinqaku.

**Warmakuna killantin rurasqankuta siqispa llimpinku, hinaspa atisqanmanhina qillqanku.
Chaymanta willakunku.**

Tarpunanchikpaq
allichakusqanchikmanta

Sutiy:

Llaqtanchikpi quya raymi killapi ruraykunamanta

Imayna llamkanapaq

Yachachiq tapun.

- ¿Llaqtanchikpi ima ruraykunapitaq kachkanchik?
- Llaqtankipi ruraykunamanta warmakuna yachasqankumanhina willakunku.
- ¿Maytupi siqikuna, llaqtanchikpi ruraykunawan yaqachu rikchakusqa?
- ¿Ima raykutaaq chakrata allichana?
- ¿Imapaqtaq yarqata aspimuchkanku?
- ¿Mana chakrata allichaspa tarpuptinchik imaynash kanman?

Muytupa nisqanmahina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqana maytuwan.

Siqi qawasqaykimanta willakuy, hinaspa llaptaykipi ruraykunawan tinkuchispa munasqaykita siqiy.

Sutiy:

Chakra allichaypi/rikchachiypi yanapakusunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq warmakunapiwan minkakamun chakra allichaypi/rikchachiypi llamkakuq aylluta ruraynинpi yanapakunankupaq.

Chakra allichaqpa nisqanmanhina yanapakunku.

Yachay wasiman kutimuspa samasunchik.

Atisqanchikta yanapakusunchik.

¿Pikunataq yanapakunku?

Chakra allichaq ayllu.

¿Maypim ruranku?

Chakrapi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Allanakunawan, mawka llikllakunawan, wayqakunawan, achalmiwan.

Chakra allichaypi yanapakusqaykita siqispa willakuy.

Sutiy:

Pachamamapi uywanakusqanchikmanta willakuya uyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq yachaqtan, minkakamun,
pachamamapi uywanakusqanchikmanta
willakunanpaq.

Yachaq warmakunaman pachamamapi
pikunawan uywanakusqanchikmanta willakun.

Warmakuna yachaqpa
kamachikusqanmanhina willakuya uyarinku.

Yachachiq tapun.

- ¿Imamantam willakuya uyarirqanchik?
- ¿Pachamamapi pikunataq
uywanakunchik?
- ¿Ñuqanchiktaqa pikunataq
uywanchik?
- ¿Pachamamapi kaqkuna (sacha, para,
mayu, puyu, uywakuna) imaynatataq
uywanchik?
- ¿Imaynatataq sachakuna uywanchik?

- ¿Imaynatataq yakumama uywanchik?
- ¿Yakumama mana uywawaptinchik
imaynataq kachwan?
- ¿Ñuqanchik yachanchichu
Pachamamapi kaqkuna (yaku, sacha,
para, mayu, uywayta, puyu) uywayta?
- ¿Imaynatataq paykunata uywanchik?
- ¿Imataq kanman mana paykunawan
allinta uywanakuptinchikqa?
- ¿Imatataq kay willakuy
yachachiwanchik?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Pikunataq yanapakunku?

Yachaq.

¿Maypim ruranku?

Yachaqpa wasinpi.

Yachaykuna uyarisqaykita siqispa willakuy.

Yaku mamamanta

(harawi/wanka)

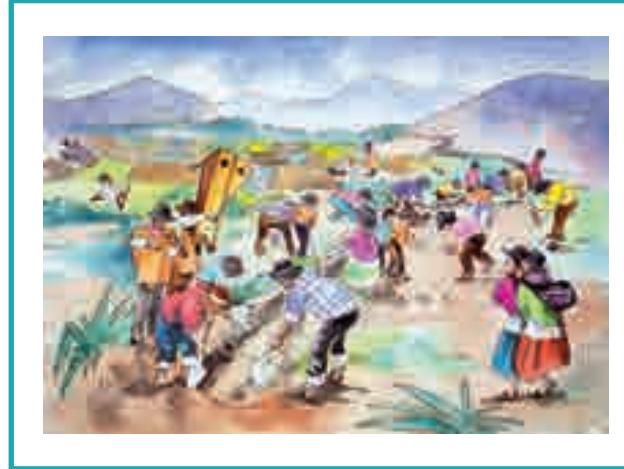
Wawayayay, wawayayay, wawayayay
Awwwww.

Aysakullaychik, pusakullaychik, maymi rinanta
yaku mamata. Awwwww.

Wawayayay, wawayayay, wawayayay
Awwwww.

Anchuriy rumi, asuriy qupa, yaku mamatam
pusamuchkani.

Pachamamallanchik tasnuykunanpaq,
pachamamallanchik kusichinanpaq.
Awwwww.

Yaku mamapaq harawita yachasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq harawita/wankata hatun rapipi qillqaspa, warmakunaman qawachin.

Hinaspa tapun:

- ¿Ima qillqataq qawachkankichik?, ¿pimantataq harawisunchik?

Warmakunapa nisqanmanhina, harawita ñawinchaspa warmakunapiwan harawinku.

Yaku mamamanta (harawi/wanka)

Wawayayay, wawayayay, wawayayay

Awwwww.

Aysakullaychik, pusakullaychik, maymi rinanta yaku mamata. Awwwww.

Wawayayay, wawayayay, wawayayay. Awwwww.

Anchuriy rumi, asuriy qupa, yaku mamamatam pusamuchkani.

Pacha mamallay tasnuykunanpaq, pachamamalla mamallay kusichinanpad.

Siqikunata qawaspa, ima ruraypi harawisqanchikta chakatay.

Awwwww.

Yachachiq tapukun:

- ¿Pipaqtaq harawirqanchik?
- ¿Yaqachu yaku mama harawisqanchikta uyarin?
- ¿Imanichkantaq harawipi yaku mamamanta?
- ¿Ima raykutaq yaku mamapaq harawinchik?
- ¿Mana yaku mamapaq harawiptinchik/ wankaptinchik imataq kanman?
- ¿Allinchu Yakumamapaq harawisqanchik? ¿imanasqa?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Atisqankuta ñawinchanku.

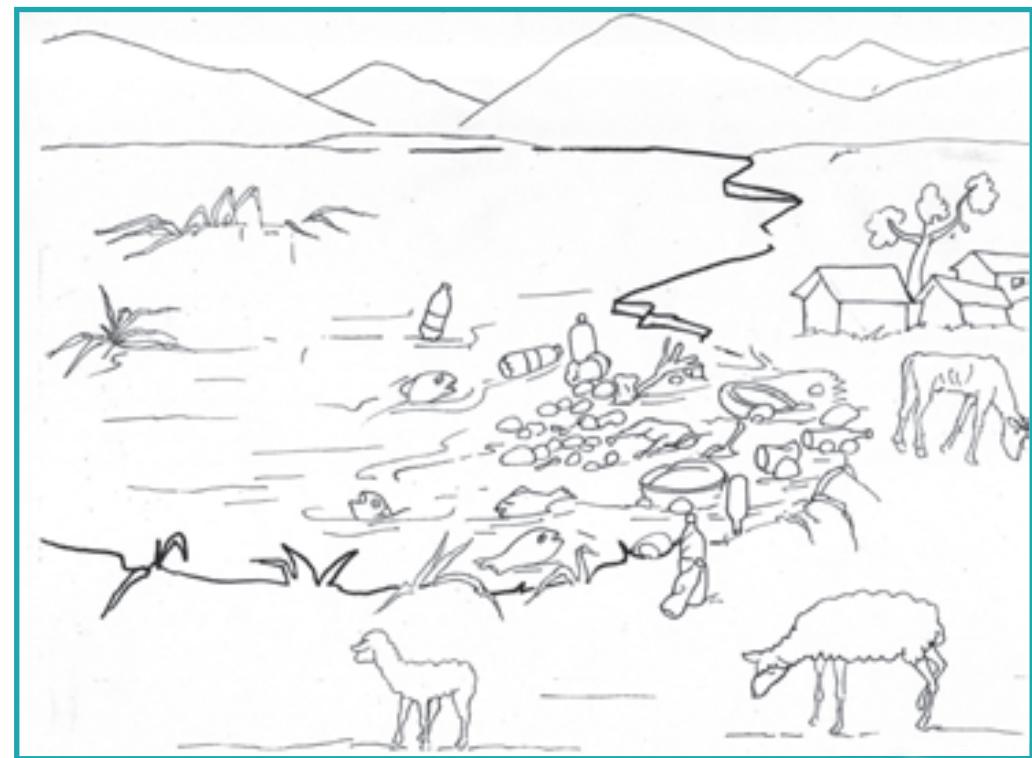
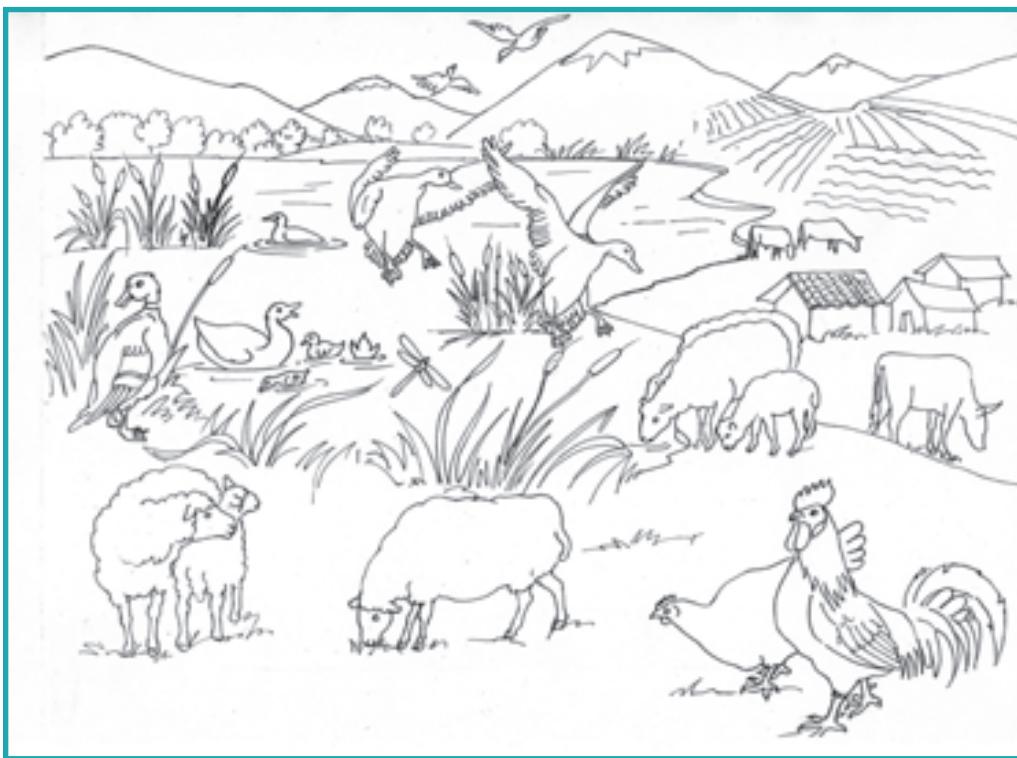
¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapipi harawi qillqawan.

Sutiy:

Yakumama uywasqanchikmanta rimasunchik

Imayna llamkanapaq

Yakumamapa uywasqanchikmanta rimanapaqqa, yachaqpa willakusqantam yuyarisunchik.

Yachachiq warmakunata tapun.

- ¿Yachaq imakunatam willamuwarqanchik?
- ¿Runakunata pikunam uywasqanchik?
- ¿Imaynatam pachamamapi kaqkunata uywanchik?, ¿imaynatataq Yakumamata uywanchik?
- ¿Imanasqataq Yakumamata mana allintachu uywanchik?
- ¿Imatataq rurachwan Yakumama chuya uywananchikpaq?

- ¿Allinchu Yakumamanchik qanrachay?
- ¿Yakumamata, mana allinta uywaptinchik qipa punchawta imaraq kanqa?
- ¿Imatataq rurachwan Yakumamanchik mana chinkananpaq?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Yachasqanmanhina, chayhinallataq yachaqpa willakusqan yuyarisqanmanhina, tapukuyta kutichinku.

¿Pikunataq yanapakunku?

Yachaq.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

Siqikunata qawaspa akllay imayna Yakumama uywasqaykita, hinaspa llimpispa willakuy.

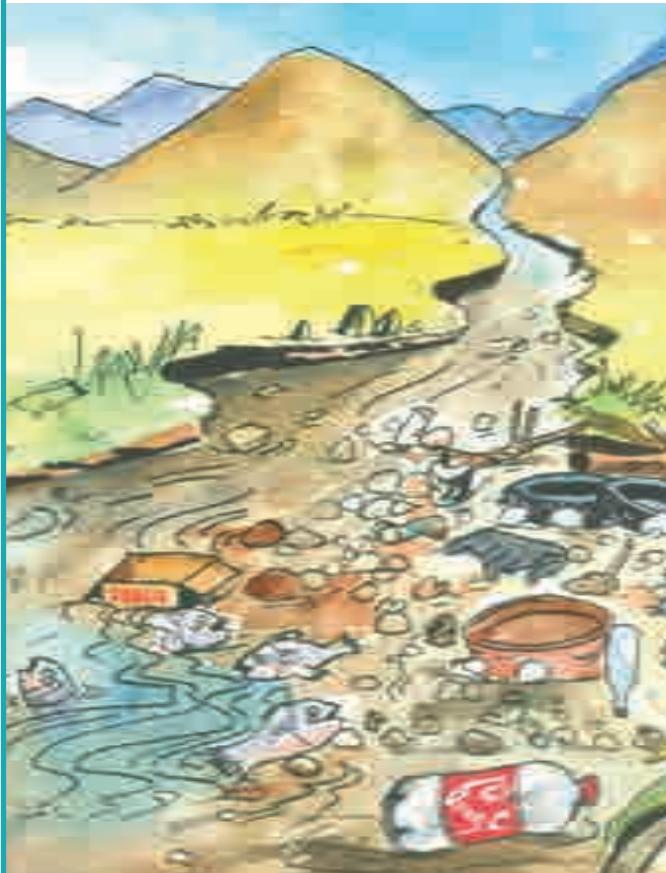
Yakumamapa llakin

(willakuy)

Yakumamas, kusisqallaña
qall qallyastin wayqunta
risqa.

Chayna richkaptinsi wayra
wanukunata, llapa qupakunata
wischuykuptin, pinqakuymanta
Hikchuy, hikchuya
waqasqa....

Yakumamamanta willakuyta uyarispa tukupayninta siqispa qillqasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq yakumamamanta willakuypa qallariyninta qillqaspa warmakunaman qawachin.

Warmapa nisqanmanhina, rapipi willakuypa qallariynin qillqata ñawinchan.

Willakuypa qatiqninta qillqaspa siqinku.

Yakumamaqa llakin (willakuy)

Yakumamas kusisqallaña qall qallyastin wayqunta risqa, (kay qillqam siqwan kuska rinqa)

Qatiqnin qillqa, kayhina kanqa:
Chayna richkaptinsi wayra wanukunata, qupakunata wischuykuptin, pinqakuymanta hikchuy, hikchuya waqasqa...

Tukupaynintam warmakuna siqispa qillqanku.

Yachachiq tapukun.

- ¿Imamantataq willakuy kasqa?
- ¿Imanasqataq yakumama llakikusqa?
- ¿Pitaq wanukunata, qupakunata wischuykusqa?
- ¿Qanrachakuspa imatataq yakumama rurasqa?
- ¿Imaniqtaq qatinman kay willakuyman?
- ¿Imaynatataq willakuy tukunman?, ¿imanasqa?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

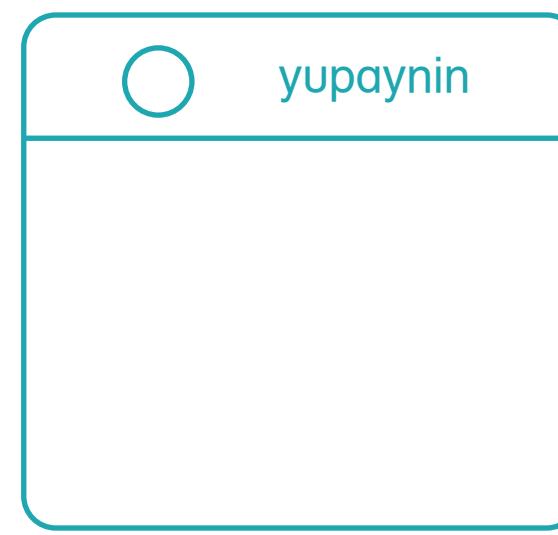
Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapipi willakuy qillqawan.

Willakuy uyarisqaykipa tukupayninta siqispa qillqay.

Sutiy:

Tarpuypaq llamkanakunata huñuspa allichasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq warmakunapiwan hawaman
lluqsispa pukllanku.

Warmi warmakuna, qari warmakuna
sapakama siqisllanpi qati qatilla sayanku.

Hayka hamusqankutapas yupanakunku.

Yachachiq llamkanakunata mana hapinayuqta
qawachin.

Warmakuna llamkanakunata qawaspa
hapinanwan tupachinku.

Llamkanakunata huñuspa waqaychanku
tarpuypi llamkanankupaq.

Yachachiq tapun.

- ¿Imapitaq pukllarqanchik?
- ¿Imapaqtaq, warmikama, qarikama
huñunakurqanchik?

- ¿Mana huñunakuspa yacharqankichu
hayka kasqanchikta?
- ¿Imaynanpitaq llamakanakuna wischu,
wischu, mana hapinayuqkuna kasqa?
- ¿Imatataq llamkanakunata
rurarqankichik?
- ¿Imapaqtaq allicharqanckichik?
- ¿Mana llamkanakuna kaptin imawantaq
tarpuypi llamkachwan?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Atisqanta allichan, hapinanwan tupachispa.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llamkanakunawan.

Llamkanakunata huñuspa sayanpata laqan stiker nisqamanta tipillaspa, hinaspa
yupayninta churay.

¿Imapaqtaq chakrata wanuna?

Imayna llamkanapaq

Chakra wanuymanta pikunatas tapukunqa imaynata ruranata, imapaq wanunata, imakunawan wanunamanta kikin yachayninta chaninchanapaq.

Chakrakuna wanuymanta qatipaspa yachamusqanta warma masinwan willanakuspa yachachiqninpa yanapakuyninwan sapakama qillqanku. (ñawpaq simanapi).

Warmapa yachasqanwan; qatipaspa yachasqantawan, yachay wasipa inkilininpí wanusqanta tinkuchispa allinta yachan, hinaspa willakunku. (iskay kaq simanapi).

“Yachay wasipi chakraykichik kaptinqa, chakrata wanuspa tarpuychik, huklawpiñataq mana wanuspa, chaypim kikin warma yachanqa imapaq chakra wanuna kasqanta”

Yachachiq tapun:

- ¿Imapaqtaq chakra wanuna kasqa?
- ¿Imaynatataq chakrata wanuna?

- ¿Imakunawantaq chakrata wanuna kasqa?
- ¿Mana chakrata wanusqa imataq kanman?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Tayta mamankuta tapumunqaku.

Yachay wasipi chakrachanku kaptinqa, kikinku chakrata waniyaspa allinta yachanankupaq.

¿Pikunam yanapakun?

Tayta mamanku, kuraq tayta mamanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi, wasinkupi, llaqtankupi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapiwan, qillqanawan.

Qatipaspa yachasqaykimanhina qillqay chakra wanuymanta, hinaspa willakuy.

Sutiy:

Sacha pilaypi pukllasunchik

Imayna llamkanapaq

Warmakuna riqsisqanku sachakunapa sutinwan sutichakunku.

Warmi, qari warmakunam sachayuq ayllu kanqaku.

Huk warmi, qari warmakunañataaq wasichakunanpaq sacha rantiq kanqaku.

Sacha pilay

(Pukllay).

Pukllaynin

- * Sachakuna (warmakuna) siqisllanpi tiyanqaku hinaspa huk sachapa sutinwan sutichakunqaku.
- * Rantiqkunam, sachayuqman rantiq rinqaku, hinaspm rimapayanqa: wasichakunaypaqmi sacha rantiq hamullachkaniku, amahina kaspayki sachachallaykita uyallawayku, rakunkaqtä qirunpaq, llañunkunatañataaq chaqlampaq nispa.
- * Sachayuqqa nin; akllakuychik mamay taytay munasqaykichikta, nispa. Rantiqkunaqa akllakuspa, sachayuqwan sachapa chaninta rimanakuspa churanku.
- * Rantiqqa, yanapaqninkunawan sacha wantuq rinku, hinaspm sachata waqtaq tukuspa chutanqaku, qipanpi tiyaq warmañataqmi, wiqawmanta iskaynin makinwan tiquta hapispa

mana kacharinqachu. Rantiqqa aspispam chutanqa hurqunankama.

- * Rantiqqa yanapaqninkunawan wantunqa, hinaspm kuchuq tukunqa qirupaq, chaqlapaq kaspapas.
- * Sachayuqqa qipaq sachankunatam parqupayaspa/ qarpapayaspa uywanqa watanman rantikunanaq. Yachachiq tapun.

- ¿Imapim pukllarqanchik?
- ¿Ima sachapa sutinwantaq, sutichakurqanki?, ¿Imanasqa?
- ¿Ima sachakunatataq sachayuq rantikurqa?
- ¿Rantiqkuna ima sachatataq rantirqaku?
- ¿Sachakuna kuchuy/wituy allinchu kanman?, ¿imanasaq?
- ¿Sachanchikkuna mana tukunanaq?, ¿imatan rurachwan?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik 4, 5 yupayta.

Llapanchik pukllasunchik.

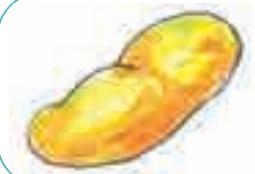
¿Maypim ruranku?

Yachay wasipa pampanpi.

Sacha rantikusqanta siqispa llimpiy, hinaspa yupayninta qillqay.

- •
- •
- •
- •
- •
- •

Sutiy:

Ulluku pikanti yanusqanchikmanta qillqasunchik

Imayna llamkanapaq

Kay qillqa qispichinapaqqa, qayna punchawmi, yachay waspi ulluku pikanti yanusqanchikta yuyarisunchik.

Qillqa qispichinapaq yachachiq tapukunqa:
¿Imatataq, imapaqtaq, pipaqtaq
qillqasunchik?, nispa.

Ulluku pikantita yanuspa yachasqanta yuyaymananku.

Ulluku pikanti yanuymen yaykuqkunapa siqinta qawaspa sutinta qillqasunchik.

Qillqayta tukuspa ñawinchasunchik,
pantasqatanataq yachachiqpa yanapakuyninwan allichanku.

Yachachiq qillqanpa uranpi qillqapun,
warmapa rimasqanta.

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Warmakuna atisqanta qillqanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapipi qillqawan, qillqanawan.

Ulluku pikanti yanuymen yaykuqkunata, siqipi qawaspa sutinta atisqaykita qillqay.

Yachasqanchikkunamanta yuyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Warmachakunawan muyuchapi tiyaspa, killantin llamkasqanchikmanta tapukunakuspa yuyarisunchik.

- ¿Maykunapim purirqanchik?
- ¿Pikunawanmi rimarqanchik?
- ¿Imakunawanmi llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam yacharqanchik?
- ¿Allintachu llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam allichachwan?

Llankasqankumanta yuyrispa warmakunapa rimasqankuta qillqasunchik, chayhinallataq sapakama siqinqaku.

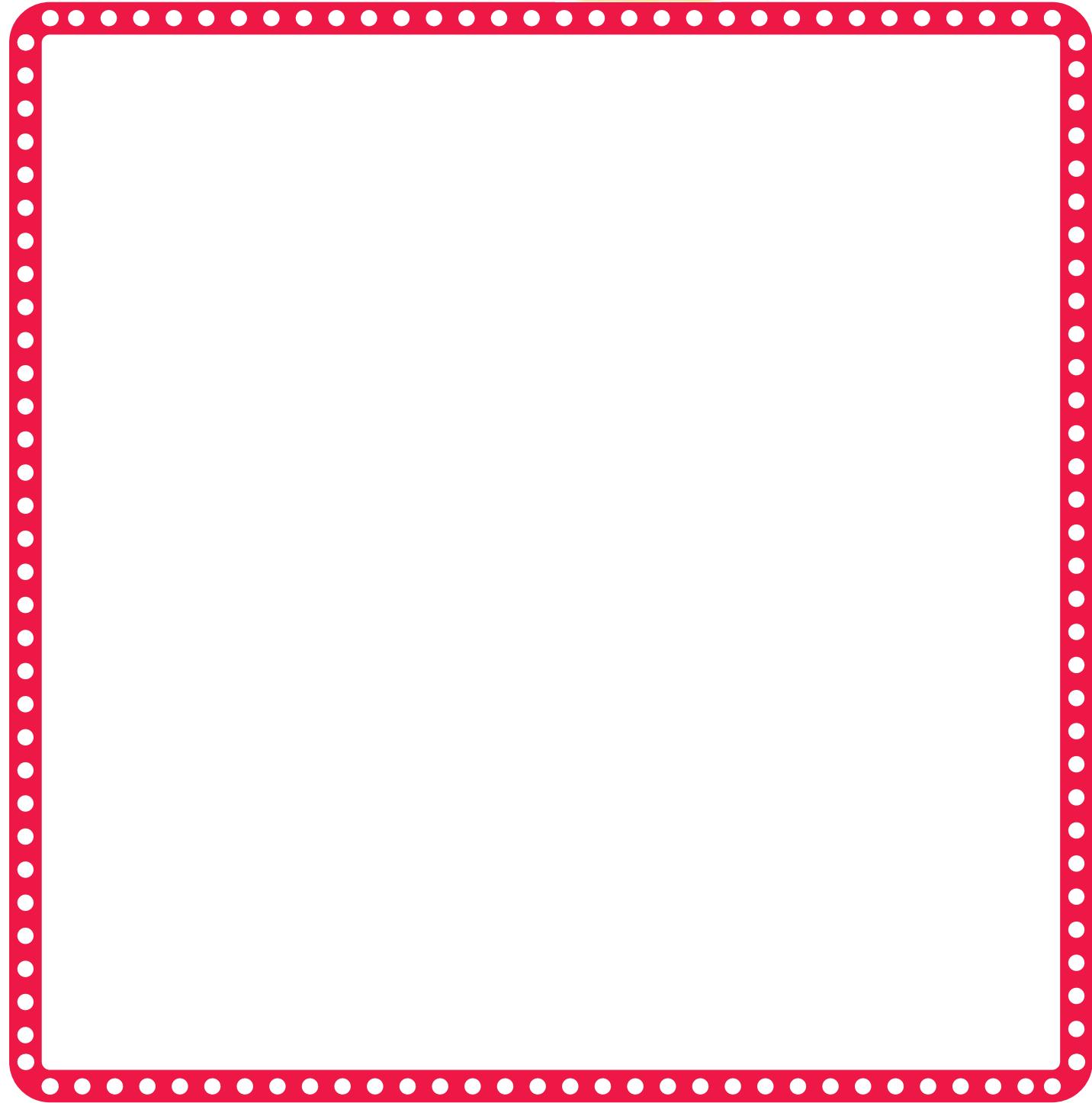
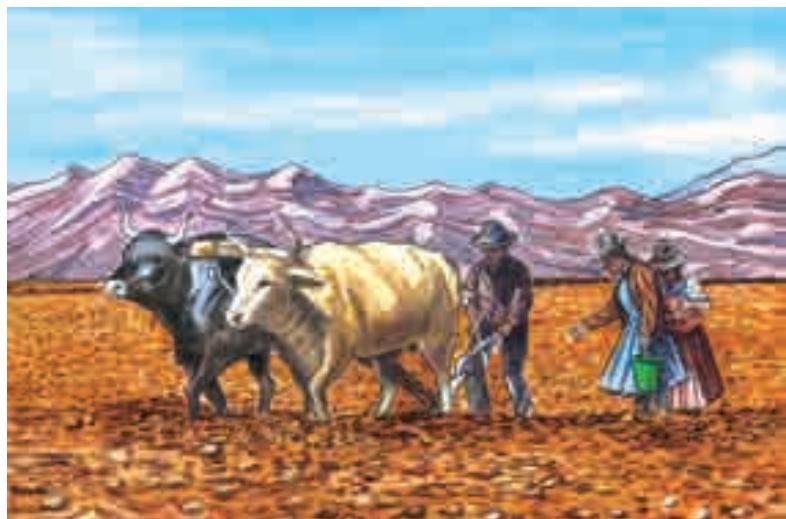
**Warmakuna killantin rurasqankuta siqispa llimpinku, hinaspa atisqanmanhina qillqanku.
Chaymanta willakunku.**

Tarpuyninchik

Llaqtanchikpi kantaray killapi ruraykunamanta

Imayna llamkanapaq

Yachachiq tapun.

- ¿Llaqtanchikpi ima ruraypitaq kachkanchik?
- Warmakuna yachasqankumanhina willanku.
- ¿Tarpuypi pikunataq yanapakunku?
- ¿Maytupi siqikuna llaqtanchikpi ruraykunawan yaqachu rikchakun?
- ¿Pikunataq kawsay mamakunata tarpuchkanku?
- ¿Kawsay mamakunata mana tarpuspa imaynataq kachwan?
- ¿Tarpuymanta yachaykuna yachananchikpaq imatataq rurachwan?

Muytupa nisqanmahina rurasunchik.

Siqita qawaspa willakunku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqana maytuwan.

Siqi qawasqaykimanta willakuy, hinaspa llaptaykipi ruraykunawan tinkuchispa munasqaykita siqiy.

Saramama tarpuypi yanapakusunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq saramama tarpuq aylluta mañakun warmakuna yanapakuq rinankupaq.

Tarpukuqpa nisqanmanhina yanapakusunchik (taksa rumikuna chakra patanman astaypi, champa taspiypi, sara turusku/turuqsu pallaypi, hukkunapipas)

Yachay wasiman kutispa samasunchik.

Paqarisnintin ruranapaq.

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Atisqanchikta yanapakusunchik.

¿Pikunataq yanapakunku?

Sara tarpukuq ayllu.

¿Maypim ruranku?

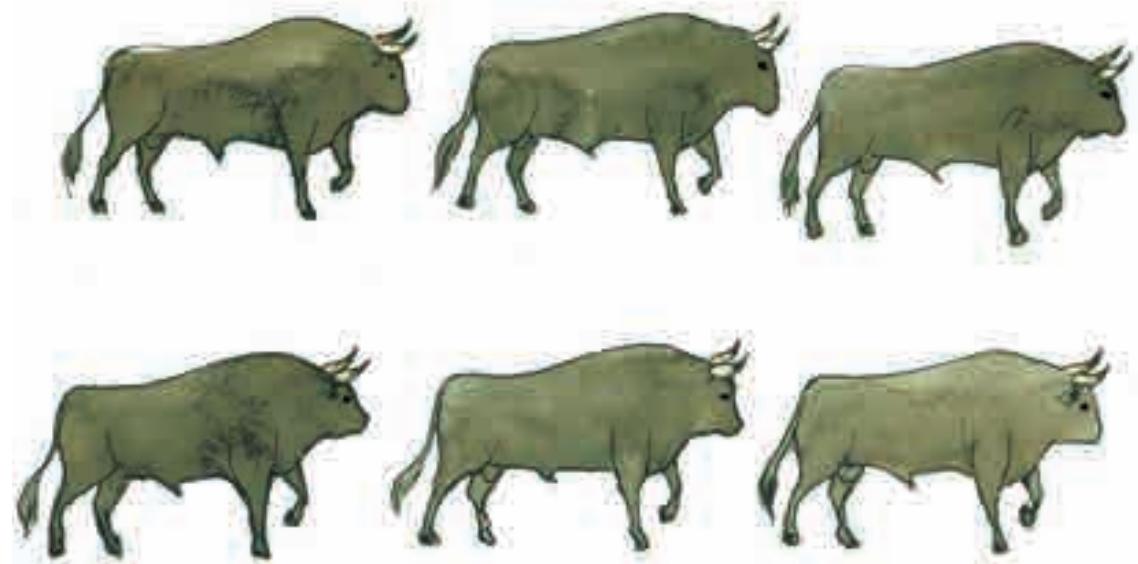
Chakrapi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Taksa allanawan, taksa pikuwan, mawka mantadawan, achalmiwan/wantunawan.

Tarpuypi yanapakuspa rurasqaykita siqispa willakuy.

yupaynin

Sutiy:

Yapunapaq turukunata huñuspa yupasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq warmakunapiwan hawaman
lluqsispa pukllanku.

Tarpupi yuntapa yapusqanta
yachapayasunchik.

Yachaywasipi pukllanakunawan pukllaspa
iska iskaymanta huñunsunchik.

Huñusqan pukllanakunata yupaspa
willakunku.

Yachachiq tapukun.

- ¿Imapitaq pukllarqanchik?
- ¿Pukllaypi hayka yuntataq kasqa?
- ¿Chullalla turuwan yapuchwanchu?,
¿imaynanpi?
- ¿Imaynanpitaq yuntawan yapuna?

- ¿Imaynanpitaq yuntata iska iskaymanta
yupana?
- ¿Mana turukuna kaptin? ¿Imawantaq
yapuchwan?
- ¿Llaqtaykipi imawantaq tarpunku?,
¿imanasqa?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Pukllanakunawan pukllan.

Yuntatahina pukllanakunata huñun.

Pukllanakuna huñusqanta qawachikuspa
willanakunku.

¿Maypim ruranku?

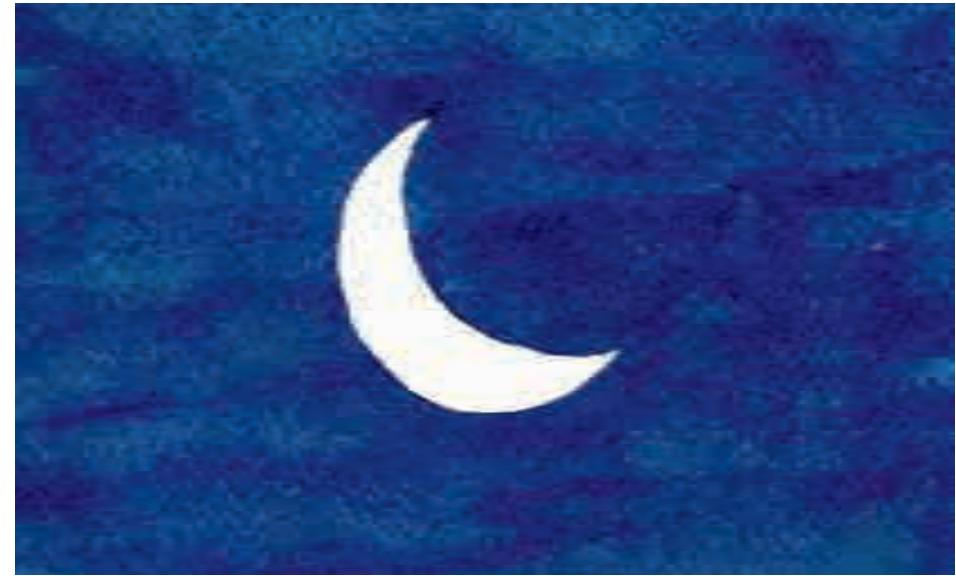
Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Yachay wasipi pukllanakunawan.

Yapunapaq turukunata huñuspa yupay, hinaspa yupayninta atisqaykita qillqay.

Mama killa wiku

•

Yana sisi raprayuq

Tarpuypaq siñakuna qawaymanta willakuyta uyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq yachaqtan minkakun tarpuymanta yachaykuna willakunanpaq.

Yachaq; warmakunaman willan, tarpunapaq, pachamamapi kaqkunapa willakusqan yachaykunata.

Warmakuna willakuyta uyalinku.

Yachachiq tapun.

- ¿Imamantam yachaq willawarqanchik?
- ¿Tarpunanchikpaq imakunatan qawana kasqa?
- ¿Mama killa wiksuna kaspa imatataq willawanchik?
- ¿Yana sisi raprachakuspa imatataq willawanchik?

- ¿Mana paramuptin kawsay mamakuna wiñanmanchu?, ¿imanasaq?
- ¿Kawsay mamakunata mana tarpuptinchik imataq kanman?

Tarpuypaq huk yachaykuna yachasqaykita, willanakuychik.

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Pikunataq yanapakunku?

Yachaq.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

Siñakunapa willakusqanta qillqay.

Sara tarpuypi (Harawi/wanka)

Wawayayay, wawayayay, wawayayay
awwwwww.

Yuntachallayqa suti riqsiyllam
waychaw chakicha muru qasqucha
yuquchanllaypas chillkachamantas,
takllachanllaypas sunchuchamantas
awwwwww.

Wawayayay, wawayayay, wawayayay
awwwwww

Yuntachallayqa suti riqsiyllam
waychaw chupacha husku turucha
yapullasqanpi yapuqkunata
suyuchallachkan
awwwwww.

Tarpuypi harawita takisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq harawita hatun rapipi qillqaspa warmakunaman qawachin.

Yachachiq tapun: ¿Ima qillqatataq qawachkankichik? Warmakuna qawasqankumanhina kutichin.

Warmakunapa kutichisqanmanhina, harawi/wanka takita ñawinchaspa warmakunapiwan harawinku.

Sara tarpuypi (harawi/wanka)

Wawayayay, wawayayay, wawayayay
Awwwww.

Yuntachallayqa suti riqsiy়লাম
waychaw chakicha muru qasqucha
Yuquchanllaypas chillkachamantas,
takllachanllaypas sunchuchamantas
Awwwww.

Wawayayay, wawayayay, wawayayay
Awwwww.

Yuntachallayqa suti riqsiy়লাম
waychaw chupacha husku turucha

Kapatasca harawi trokel nisqata siqikunata laqay, hinaspa tarpuypi harawimanta willakuy.

Yapullasqanpi yapanqunata suyuchallachkan
Awwwww.

Yachachiq tapun:

- ¿Imamantataq harawi taki kasqa?
- ¿Pipaqtatay harawi taki kasqa?
- ¿Imapaqtatay kawsay mamakunata tarpuspa harawina?
- ¿Manana harawispala llamkaqkuna imaynataq kanmanku?
- ¿Ima ruraykunapitaq harawina?
- ¿Allinchu llamkaykunapi harawiy?, ¿imasqa?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.
Harawita yachaspa takinku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapipi harawi qillqawan.

Atuqmantawan kunturmantawan (willakuy)

Huk punchawsi, atuqqa, kunturwan tuparqusqaku Hinaptinsi atuqqa nisqa.

- Tayta kuntur ¿maymantaq chayna suma, sumaq pachasqa richkanki?
- Kunturñataqsi atuqman kutichispa kayhinata nisqa:
- Kumparillay, hanay pachapi raymimanmi ñuqaqa richkani.

Atuqqa paytukuspas kunturtaqa qatirikusqa, raymiman chayarquspas atuqqa panray panrayta pisquchakunapa mikunata mikurquspa puñurqusqa, chaykamas kunturqa kutikamusqa.

- Atuqqa rikcharirquspas kunturta maskasqa, manaña tarispas waskawan kutimunapaq wayukamusqa.

Hinaptinsi wiqrukuna paqaqta qawaspa kayhinata nisqa:

- ¡Qicha siki, muqu tuspa! nispa.
Chaysi wiqrukunaqa piñasqallaña kutiriykuspa waskata kuturqusqa, hinaptinsi atuqqa qaparkachastin Pachamaman wichiykamusqa.

Atuqpa wiksan llikirquptinsi tukuy rikchaq kawsaykuna rakrasqan tukuy pampaman usurqusqa, chaymanta pachas tukuy rikchaq kawsaykuna kay pachapi paqarisqa.

Atuqmantawan kunturmantawan willakuya uyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq atuqmantawan kunturmantawan
hatun rapi willakuya qillqaspa,
warmakunapaq ñawinchan.

Yachachiq tapun.

- ¿Imamantam willakuy kasqa?
- ¿Kunturwan atuq maytataq risqaku?
- ¿Aduq imanasqataq hanaq pachapi
qiparqamurqa?
- ¿Imanasqataq wiqrukuna waskata
kuturqurqaku?
- ¿Aduqpa rurasqan allinchu karqa? ,
¿imanasaq?

- ¿Kawsay mamakuna imaynanpitaq
paqarirqaku?

Maytupa nisqanmanhinna rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

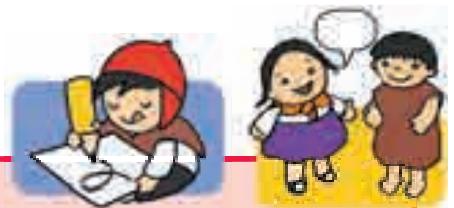
Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapi willakuy qillqawan.

Willakuy uyarisqaykimanta, stiker nisqamanta siqita aysaspa, qati qatillata laqay.

Llamkanakuna

Yupaynin

Sutiy:

Tarpuypaq llamkanakunata yupasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq warmankunapiwan hawaman lluqsispa pukllanku.

Huñu huñupi munasqankumanhina tarpuqta yachapayaspa pukllasunchik.

Yachachiq qawachin warmakunaman chiqap llamkanakunata.

Warmakuna llamkanakunata huñunku.

Taksata, hatunta rakispa yupanku, hinaspa willakun hayka kasqanta.

Yachachiq tapun.

- ¿Imapitaq pukllarqanchik?
- ¿Ima llamkanakunataq kasqa?
- ¿Haykataq kasqa llapan llamkanakuna?
- ¿Haykataq taksa llamkanakuna kasqa?, ¿hatunkunari?

- Allintachu yuparqanki.
- ¿Kawsay mamakunata mana tarpuspa imaynaraq kuchwan?

Llankakuna huñusqanchikta yupasunchik.

¿Mana llamkanakuna kaptin imawanjtaq tarpuchwan?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Llamkanakunata huñuspa atisqanta yupanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Pikuwan, allanawan, chaki takllawan, yuquwan-takllawan.

Llamkanakunata qawaspa yupay, waqtanpiñataq yupayninta qillqay.

¿Imaynatataq kawsaymamakuna paqarinku?

Sutiy:

Kawsay mamakunata uywасunchik

Imayna llamkanapaq

Kawsay mamakuna paqrисqanmanta
yachananpaq, ruraykunata patachanku.
Yachay maskananpaq, pikunatas tapukunqa,
imata, imaynata ruraspas kawsay
mamakunapa paqarisqanta yachananpaq.
(ñawpaq simanapi)
Kawsay mamakuna paqarisqanmanta,
tapukachakamuspa yachamusqanta, yachay
wasipa chakranpi tarpuspa qawasqanta
willakuspa, sapakama qillqan, yachachiqninpa
yanapakuyninwan. (iskay kaq simanapi)
Warmapa yachasqanwan, qatipaspa
yachasmusqanwan, hinallataq kikin tarupuspa
yachasqanpiwan tinkuchispa takyasqa
yachayta tarin, hinaspa willakun. (kimsa kaq
simanapi).

Tayta mamanta, yachaqta tapumun.
Yachay wasipi, kikin kawsayta tarpuspa,
qawanqa imayna kawsay mama
paqarimusqanta/wiñamusqanta.

¿Pikunataq yanapakunku?

Tayta maman, kuraq tayta maman.

¿Maypim ruranku?

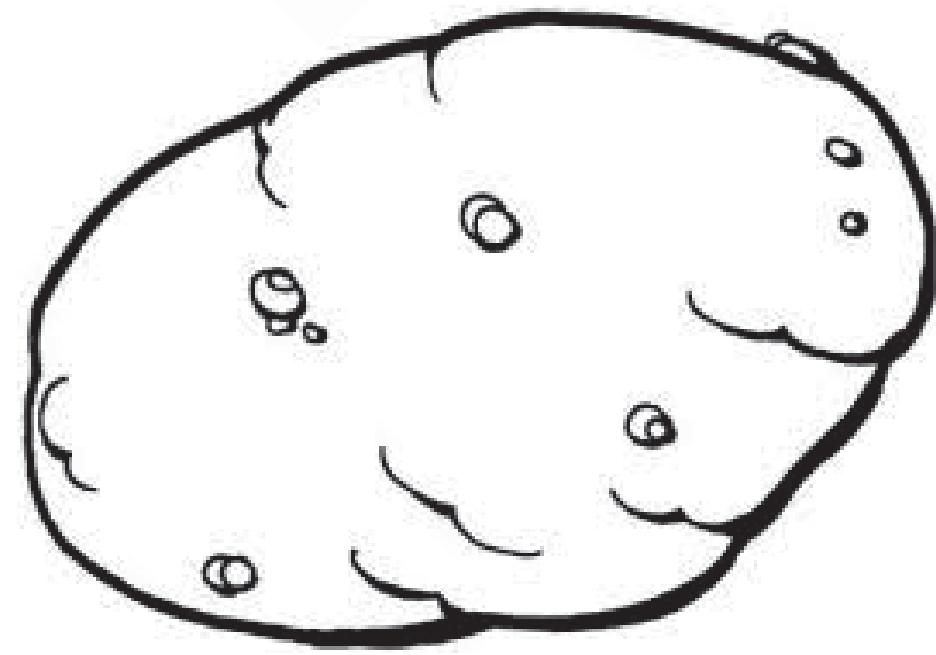
Yachay wasipi, kikinpa wasinpi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Inkillpi kawsay mamata tarpuspa, hatun
rapiwan, raku qillqanawan.

Kawsay mama uywасaykita wiñasqanmanhina siqiy, hinaspa willakuy.

Tamal rurayta yachasunchik

Imayna llamkanapaq

Tamal ruray

Kanan

- * Sara iskusqa.
- * Uchpa.
- * Miskipankuna (kuchi aycha, kachi, achwiti.)
- * Sara qaranpa.

Yanuynin-ruraynин

- * Sarata iskuspa uchpawan kuskata timpuchina, sarapa qaran, sinqan chustikunankama/lluchukunankama.
- * Sumaqta maylaspa, maraypi, mulinupi kaspapas kutana.
- * Sara akuta, aslla kuchi wirachawan, kachiwan tupachina/pituna.
- * Sumaqta piturquspa, sara qaranpapis asllata wisllaspa pintuna.
- * Yanunapaq mankapa sikanman qaranpakunata churana, chayman pintusqa tamalkunata mitanpi churana.
- * Aslla yakupi chayanankama timpuchina, sumaq maka kirpasqapi.

Yachachiq tapun.

- ¿Imatam rurraqanchik?
- ¿Tamal rurayta yacharqankichikchu?, ¿imanasqa?, ¿allinchu tamalta ruraspa mikuyinchik?
- ¿Tayta mamayki yachanchu tamal rurayta?

Llamkasqayki llaqtapi mana sara mama kaptinqa, sara pilatam apanayki tamal ruray yachanaykichikpaq.

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapi tamal ruray qillqawan.

Tamal rurasqanchik kawsay mamata llimpiy.

yupaynин

Sutiy:

Manka rantinakuypi pukllasunchik

Imayna llamkanapaq

Manka ranti

(Pukllay)

Pukllaynin:

- * 5 warmakuna huñunakunku chaymanta
4 warmam manka tukuspa, mana kuyuq
tiyanqa, huknininñataqmí manka rantikuq
kanqa.
- * 3 warmam manka rantiq rinqaku.
- * Rantikuqmi, mankakunata munachikunqa
kayhinata nispa.
- * Mankallay rantipaq, mana pakiq, hatun
manka, waylalla/utqaylla mikuy timpuchiq,
ukusapa manka, pisi qullqillapaq;
rantillawaychik llapaykichik, nispa.
- * Manka rantiqkunam hapipayanqa
raqrachus, takasallachus, mana allin
kusasqa mankachus, ruyru sikichus, qilla
mankachus nispa.

- * Manka rantikuqqa aswanmi hikutanqa,
rantiqkunata, hinas pam llapan
mankakunata rantikunqa.
- * Kay pukllayqa muyunqam; rantiqkunam
manka kanqa, mankakunañataqmí rantikuq
kanqa.

Yachachiq tapun.

- ¿Imapitaq pukllarqanchik?, ¿hayka
mankakunan kasqa?
- ¿Hayka mankatataq rantikurqanku?
- ¿Hayka mankakuna puchun?,
¿imaynataq, rantikunapaq mankakuna
kasqa?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Llapankum pukllanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipa pampanpi.

Lapan mankakunata qawaspa yupay, hinaspa sapa warmapa rantisqanta chakatay,
puchunpatañataq yupayninta qillqay.

Sutiy:

Yachasqanchikkunamanta yuyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Warmachakunawan muyuchapi tiyaspa, killantin llamkasqanchikmanta tapukunakuspa yuyarisunchik.

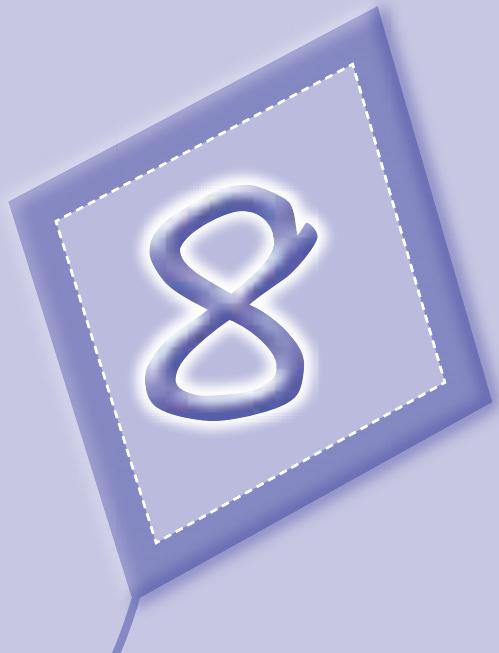
- ¿Maykunapim purirqanchik?
- ¿Pikunawanmi rimarqanchik?
- ¿Imakunawanmi llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam yacharqanchik?
- ¿Allintachu llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam allichachwan?

Llankasqankumanta yuyarispa warmakunapa rimasqankuta qillqasunchik, chayhinallataq sapakama siqinqaku.

Warmakuna killantin rurasqankuta siqispa llimpinku, hinaspa atisqanmanhina qillqanku. Chaymanta willakunku.

Kawsayninchikkunata
uywasunchik

Sutiy:

Llaqtanchikpi aya marqa killapi ruraykunamanta

Imayna llamkanapaq

Yachachiq tapun.

- ¿Tayta mamanchik ima ruraypitaq kachkanku?
- Warmakuna yachasqankumanhina willakunku.
- ¿Maytupi siqikuna llaqtanchikpi ruraykunawan yaqachu rikchakun?
- ¿Ima ruraypitaq alma pampanapi kachkanku?
- ¿Almaykikunapaq imakunatataq rurapurqankichik?
- ¿Imapaqtaq kawsay mamakunata hallmana?

- ¿Imaynatataq kawsay mamakunata uywana?

Muytupa nisqanmahina rurasunchik.

Siqita qawaspa llamkaykunamanta willakunku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Qillqana maytuwan.

Siqi qawasqaykimanta willakuy, hinaspa llaptaykipi ruraykunawan tinkuchispa munasqaykita siqiy.

Siqikunata laqay

Yachasqaykimanhina sutinta qillqay

Sutiy:

Almanchikkuna yuyariymanta yachaykunata uyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq yachaqtan minkakamun
yachay wasiman hamuspa yachaykuna
willakunanpaq.

Yachaq warmakunaman almanchikkunamanta
yachaykunata willan.

Warmakuna willakuyta uyarinku.

Yachachiq tapun.

- ¿Imamantam willakuy kasqa?
- ¿Almanchikkuna hayka watamantam
kutimusqaku?
- ¿Almanchikkunapa animan imaman
tikrakuspam kutimusqa?
- ¿Almanchikkuna kutimusqanta
imaynatan yachanchik?
- ¿Almanchikkuna Kutimunan punchaw
imakunatam churapuna kasqa?

Paqarisnitin llamkanapaq, warmakuna tayta
mamanta tapumunqaku kawsay mamakuna
uywaymanta.

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Pitaq yanapakun?

Yachaq.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

Almaykipaq churapusqaykikunata stiker nisqata kaptaspa/kuchuspa laqay, hinaspa
sutinta qillqay.

Kawsay mamakuna uywaymanta qillqasunchik

Imayna llamkanapaq

Kawsay mamakuna uywaymanta, taytamanku tapumusqankuta willakunku.

Qillqa qispichinanpaq yachasqanta rimanakuspa allinta yuyaymananku.

Yachachiq warmakunata tapun.

- ¿Imatataq qillqasun?, ¿imapaqtaq qillqasun?, ¿pipaqtaq qillqasunchik?

Kawsay mamakuna uywaymanta yachasqankuta qillqaku.

Qillqayta tukuspa ñawinchanku; pantasqankunata yachachiqpa yanapakuyninwan allichapanku.

Qillqanpa uranpi yachachiq qillqan warmakunapa rimasqanta.

Yachachiq tapun.

- ¿Imatataq qillqarqanki?

- ¿Ima nichkantaq qillqasqaykipi?
- ¿Maypitaq nichkan kawsay mamakuna uywasqaykimanta?
- ¿Allintachu qillqarqanki?
- ¿Imapaqtaq qillqarqanki?
- ¿Mana qillqaptiyki imataq kanman?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Kawsay mamakuna uywaymanta atisqankuta qillqanku.

¿Pikunataq yanapakunku?

Tayta maman.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

Kawsay mamakuna uywasqaykimanta yachasqaykita qillqay.

Siqikuna yupay

Yupaynin qillqay

Sutiy:

Kawsay mamakuna hallmaspa uywasqanchikta yupasunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq warmakunapiwan hawaman lluqsispa pukllanku, kawsay mamakuna hallmaqta yachapayaspanku.

Warmakuna hallmaypi yanapakuq rispanku hallmaqkuna qawamusqankuta yuyarispa yupanku.

Llimpisqa rumichakunata rikchayninmanhina huñuspa pukllanku.

Pukllasqan rumichakunata yupaspa willakunku.

Yachachiq tapun.

- ¿Imapitaq pukllarqanchik?
- ¿Yanapakuq riptyiki hayka qarikunataq hallmarqaku?

- ¿Hallmaypi hayka takiratataq hallmarqaku?
- ¿Warmikuna hallmarqakuchu?
- ¿Hayka warmakunataq hallmaypi yanapakurqa?
- ¿Warmi qarichu hallmaypi llamkana?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Pukllaspan huñusqankunata tapunakuspa yupanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Llimpisqa rumichakunawan.

Siqita allinta qawaspayki yupay, hinaspa yupayninta qillqay.

Sutiy:

Kawsay mamakuna hallmaypi yanapakusunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq kawsay mamakuna hallmakuqta mañakun warmakuna yanapakuq rinankupaq. Hallmakuqpa nisqanmanhina yanapakunku (5 watayuqkuna hallmapakuypi, 4 watayuqkuna qurapakuypi, qurakuna chakra patanman astaypi, uywakuna harkaypi.) Yachay wasiman kutimuspa samasunchik.

Warma yanapakun qurapakuypi, chayhinallataq qurakuna chakrapa patanman astaypi.

¿Pikunataq yanapakunku?
Hallmakuq ayllu.

¿Maypim ruranku?
Hallmakuqpa chakranpi.

¿Imakunawantaq ruranku?
Hallmanapaq taksa allanawan, mawka mantadawan.

Hallmaypi yanapakamusqaykita siqiy, hinaspa waqtanpi atisqaykita qillqay.

Alwirhas tarpuymanta qillqasunchik

Imayna llamkanapaq

Alwirhas tarpuymanta qillqanapaqqa
ñawpaq punchawtam yachachiq
warmakunata kamachinqa, tayta mamanku
tapumunankupaq.

Yachachiq warmakunata tapun: ¿Imatam
qillqasun?, ¿imapaqtaq qillqasun?, ¿pipaqtaq
qillqasun?

Qillqa qispichinanpaq warma masinwan
rimaspa yachasqankuta yuyaymananku.

Alwirhas tarpuymanta yachasqankuta
qillqanku.

Qillqayta tukuspa ñawinchanku, pantasqanta
yachachiqa yanapakuyninwan allchan.

Yachachiq tapun.

- ¿Imatam qillqarqanchik?

- ¿Ima nichkantaq qillqasqayki?
- ¿Maypitaq nichkan alwirhas
tarpuymanta?
- ¿Allintachu qillqarqanki?
- ¿Imapaqmi alwirhas tarpuymanta
qillqarqanki?
- ¿Mana qillqaptiyki imataq kanman?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Yachachiqa yanapakuyninwan atisqanta
qillqanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapiwan, qillqanawan.

Alwirhas tarpuymanta yachasqaykita, atisqaykimanhina qillqay.

¿Imamantataq willakuy kasqa?

¿Pitaq maqtachata ritiyarachisqa?

¿Allinchu apu rasu willka maqtachata ritiyarachirqa?, chayta qillqay.

_____

_____

_____

_____

Runtu paramanta willakuya uyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Yachachiq runtu paramanta willakuya hatun rapipi qillqaspa, warmakunapaq ñawinchan.

Runtu paramanta (willakuy)

Huk maqtachas mamanta mana yanapaqchu. Chayta qawaspas Apu Rasu Willka maqtachaman rikuriyuspa kayhinata nisqa: —Kay yakuwan mamaykipa tarpuwyninta parqurqamunki/qarparqamunki nispa.

Chaysi maqtachaqa yanqa yanqallata parquspa tarpuykunata aswan chaqwaparqusqa. Chayta qawaspas apu Rasu Willkaqa rawrasqa, hinaspas maqtachataqa ritiyarqachisqa. Chaymantapachas runtu paraqa kawsaykunata chaqwastin purimun.

Yachachiq tapun.

- ¿Imamantam willakuy kasqa?
- ¿Apu Rasu Willka imapaqtaq maqtachaman yaku mamata qawachirqa?

Siqita qawaspa tapukuya kutichiy hawanpi ruyruta qillqaspa, hinaspa runtu paramanta qillqay.

- ¿Imanasqataq apu Rasu Willka maqtachata ritiyarqachirqa?
- ¿Apu Rasu Willka mana maqtachata ritiyarqachiptin runtu para kanmanchu karqa?
- ¿Imanantaq kawsay mamakunata runtu para chayamuspa?
- ¿Allinchu runtu para chayamuynin?, ¿imanasaq?
- ¿Imatam kay willakuy yachachiwanchik?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapipi qillqanawan.

Sutiy:

¿Imapaqtaq kawsay mamakunata hallmana?

Imayna llamkanapaq

Kawsaykuna hallmanamanta yachananpaq, warma masinwan yuyaymananku.

Kawsaykuna hallmaymanta yachasqanta willakuspa, imayna ruranamantapas patachan.

Hallmaymanta yachay maskananpaq, pikunatas tapukunqa, imaynata ruraspas kawsaykuna hallmana kasqanta yachanampaq. (ñawpaq simanapi)

Kawsaykuna hallmaymanta qatipaspa yachamusqanta, chaynallataq yachaywasipa chakranpi hallmaspan yachasqantawan willakuspa, sapakama atisqankumanhina qillqanku, yachachiqninpa yanapakuyninwan. (iskay kaq simanapi)

Warmapa yachasqanwan; qatipaspa yachamusqanwan, chaynallataq yachay

wasipa inkilpi hallmaspa yachamusqatawan tinkuchispa, yachayninta chuyanchanqa, hinaspa willakun. (kimsa kaq simanapi).

Tayta mamanta kawsay mamakuna hallmasqankumanta tapunqaku.

Yachay wasipa chakranpi tarpusqan kawsay mamata hallmaspa yachanqaku.

¿Pikunataq yanapakunku?

Tayta mamanku, kuraq tayta mamanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi, kikinpa wasinpi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Hatun rapiwan, qillqanakunawan.

Uywaspa qawasqaykimanhina hallmasqayki kawsay mamata siqiy.

Yuyu pikantita yanusun

195

Sutiy:

Yuyu pikantita yanukusunchik

Imayna llamkanapaq

Yuyu pikanti / yanusun

Kanan:

Nawus yuyu, wira, papa, siwulla, kachi, kuminu, aqus, uchpa.

Yanuynin:

- * Uchpata yakupi nuyuchispa chumay.
- * Mankata tuykuspa/churkuspa, liqya yakuta qunichiy/quñichiy.
- * Nawus yuyuta mayllaspa manka timpuqman churay, waqtanpiñataq papata yanuy.
- * Chayarquptin yuyuta kurpay, papata tillpay.
- * Mankaman wirata churaspa tiqtichiy siwullata, aqus kutata, kuminuta, kachinta tupachistin.

- * Allin tiqtisqaman aslla yakuta churaspa yanuy papa llapita, yuyuntinta churay.
- * Chayarquptin mutichayuqta mikusunchik.

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Aqusta tillpan, papata tillpaspa llapin, uchpata nuyuchin.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipi.

¿Imakunawantaq ruranku?

Mankawan, wisllawan, aysakuwan, matiwan, uchpawan.

Latupi yuyu pikantita yanuymanta siqiy, hinaspa willakuy.

Atuqmantawan uwihamantawan pukllasunchik

Imayna llamkanapaq

Kay pukllaypiqa warmi, qari warmakunam pukllanku.

Uwihamantawan atuqmantawan (Pukllay)

Pukllaynin.

- * Warmakuna waskillawan muyuta ruraspa ukunman churakunqaku, kanchapi uwisha tukuspa.
- * Allquñataq kancha punkipi puñunqa, hinaspas atuq hamuptin, anyakunqa.
- * Atuqñataq, kanchamata karipi puñunqa.
- * Uwhakunaqa takistin tapunqa: atuq imata rurachkanki nispa.
- * Tapusqanmanhina, atuqqa kutichinqa: rikchapakuchkanim, hatarichkaniñam, mayllakuchkanim, pachakuchkanim, hamuchkani mikuqniki nispa.
- * Uwhakunaqa, atuq hamuptin, kanchanmanta lluqsispa ayqinqaku, atuqñataq qatikachanqa huk uña hapinankama.

Taki.

Puñusun kanchapi, atuq mana kaypi kanankama.

Maytaq, maytaq waska chupa atuq, maytaq maytaq sunka chuñu atuq.

- ¿Atuq imata rurachkanki? Atuqqa kutichinqa: rikchapakuchkani nispa. Kaqmanta takinqaku.
- Puñusun kanchapi, atuq mana kaypi kanankama.

- Maytaq, maytaq waska chupa atuq, maytaq maytaq sunka chuñu atuq.
- ¿Atuq imata rurachkanki? Atuqqa kutichinqa: hatarichkaniñam nispa
- Kaqmanta takinqa, kaqmanta tapunqa.
- Pukllayqa tukunqa, atuq huk uñata hapispa wasinman kutikuptin, uwihakunañataq atuqmanta lluptispa chiqirquptin.

Yachachiq tapun.

- ¿Imapitaq pukllarqanchik?
- ¿Atuq chayarqamuptin, kanchapi uwihakuna imatataq rurraqaku?
- ¿Atuq uwihata hapirqunmanchu karqa?
- ¿Mayqan uñatataq atuq hapirqunman karqa?, ¿Imanasqa?
- ¿Uwhakuna maymantaq ayqinmanku karqa?
- ¿Mana uywakuna kaptin imatataq atuq mikunman?

Maytupa nisqanmanhina rurasunchik.

Llapallanku pukllanku.

¿Maypim ruranku?

Yachay wasipa pampanti.

¿Imakunawantaq ruranku?

Waskillawan mana chayqa qaytuwan.

Atuqpa uwisha hapisqanta siqispa willakuy.

Sutiy:

Yachasqanchikkunamanta yuyarisunchik

Imayna llamkanapaq

Warmachakunawan muyuchapi tiyaspa, killantin llamkasqanchikmanta tapukunakuspa yuyarisunchik.

- ¿Maykunapim purirqanchik?
- ¿Pikunawantaq rimarqanchik?
- ¿Imakunawanmi llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam yacharqanchik?
- ¿Allintachu llamkarqanchik?
- ¿Imakunatam allichachwan?

Llankasqankumanta yuyarispa warmakunapa rimasqankuta qillqasunchik, chayhinallataq sapakama siqinqaku.

Warmakuna killantin rurasqankuta siqispa llimpinku, hinaspa atisqanmanhina qillqanku. Chaymanta willakunku.

Llamkaykunapaq maytukuna

HUNAYKUNA	Sapa punchaw imaynan huntasqay					Imaynan rurayniy
Makiyta mayllikuni	Killachay	Atipachay	Quyllurchay	Illapachay	Chaskachay	
						

HUNAYKUNA	Sapa punchaw imaynan huntasqay					Imaynan rurayniy
Kiruyta mupchikuni	Killachay	Atipachay	Quyllurchay	Illapachay	Chaskachay	
						

Qali kawsanapaq

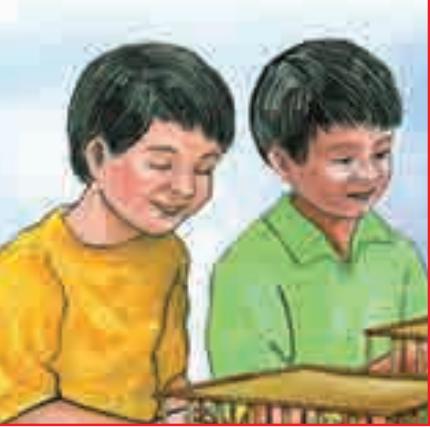
Makiyta mayllikuni

Imayna llamkana

- Sapa punchaw makiykita mayllikunaki.
- Mikuynaykipaq makiykita mayllikunaykipuni.
- Ispana wasimanta lluqsimuspa makiykita mayllakunayki.
- Sapa punchaw, kiruykita muqchikunayki
- Mikuya tukuspa muqchikunayki.

**Kay ruraykunata sapa punchaw huntachisqaykita, mana
huntachisqaykitapas imawanpas siqiy.
Sapa punchaw rurasqaykita imawanpas siqiy.**

HUNAYKUNA	Sapa punchaw imaynan huntasqay					Imaynan rurayniy
Qupata cupa churanaman churasunchik	Killachay	Atipachay	Quyllurchay	Illapachay	Chaskachay	
						

HUNAYKUNA	Sapa punchaw imaynan huntasqay					Imaynan rurayniy
Imatapas waqaychasunchik	Killachay	Atipachay	Quyllurchay	Illapachay	Chaskachay	
						

Allin kawsay

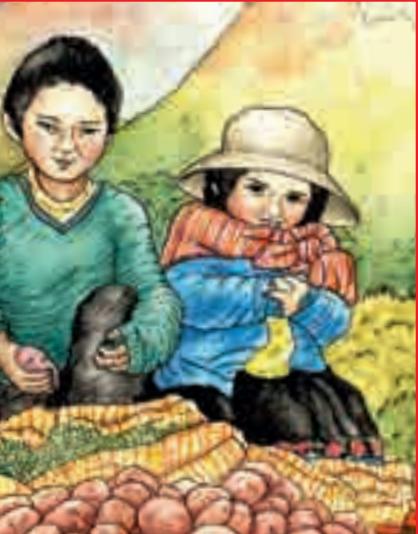
Qupata qupa churanaman churasunchik

Imayna llamkana

- Ima qupatapas rikunki chayta uqarispa qupachuranaman churanayki.
- Wasikipas, yachay wasikipas munay rikukunam.
- Ima pukllana uqarisqaykita kaqta churapuy, waqaychapuy ima.
- Wasikipipas imatapas allin waqaychayta yachanayki.

**Kay ruraykunata sapa punchaw huntachisqaykita, mana
huntachisqaykitapas imawanpas siqiy.
Sapa punchaw rurasqaykita imawanpas siqiy.**

HUNAYKUNA	Sapa punchaw imaynan huntasqay					Imaynan rurayniy
Napaykusunchik	Killachay	Atipachay	Quyllurchay	Illapachay	Chaskachay	
						

HUNAYKUNA	Sapa punchaw imaynan huntasqay					Imaynan rurayniy
Añaychaykuspa imatapas chaskikusunchik	Killachay	Atipachay	Quyllurchay	Illapachay	Chaskachay	
						

Allin kawsay

Napayukusunchik

Imayna llamkana

- Ayllupi, piwanpas tupaspa napaykukunayki.
- Yachay wasiman napaykukuspa chayamunayki.
- Kuraqkunataqa napaykunaykipunim.
- Wasiykipi, imatapas añanchaykuspa utaq urpiy sunquy nispa chaskikunayki.
- Yachay wasipi qali warma mikunata, upyanata añanchaykuspa chaskikuy.
- Piña imatapas quyqusuptiykiqa añanchaykuypuni.

**Kay ruraykunata sapa punchaw huntasqaykita, mana huntasqaykitapas imawanpas siqiy.
Sapa punchaw rurasqaykita imawanpas siqiy.**

HUNAYKUNA	Sapa punchaw imaynan huntasqay					Imaynan rurayniy
Makita rimanapaq uqarina	Killachay	Atipachay	Quyllurchay	Illapachay	Chaskachay	
						

HUNAYKUNA	Sapa punchaw imaynan huntasqay					Imaynan rurayniy
Yanapanakuspa kawsakunanchik	Killachay	Atipachay	Quyllurchay	Illapachay	Chaskachay	
						

Allin kawsay

Makita rimanapaq uqarina

Imayna llamkana

- Pipas rimaptin allinta uyarinayki.
- Rimanaykipaqqa makiykita uqariy.
- Llapallanchik rimaspaqa manam allintachu uyarinakusun.
- Ayllu masim kankichik, imaynam tayta mamaykichik aynipi llamkanku, chaynallam qamkunapas yanapanakunaykichik.
- Uchuy wawakunata munayta yanapanaykichik.
- Wasipipas tayta mamata, imallatapas yanapanaykichik.

**Kay ruraykunata sapa punchaw huntasqaykita, mana
huntasqaykitapas imawanpas siqiy.
Sapa punchaw rurasqaykita imawanpas siqiy.**

Kawsaynimanta Willachkayki

Ñuqan kani

Sutiyqa:

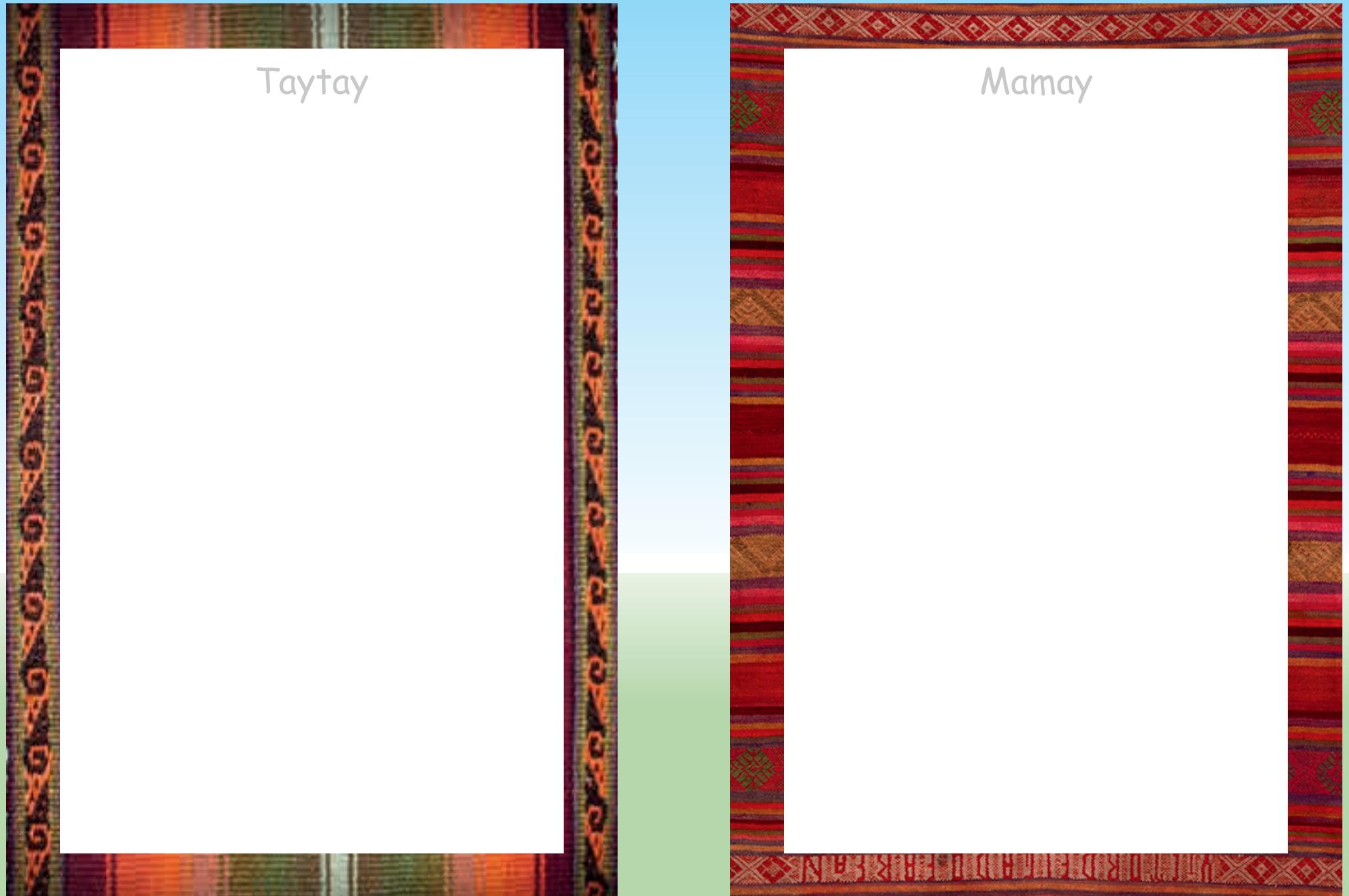

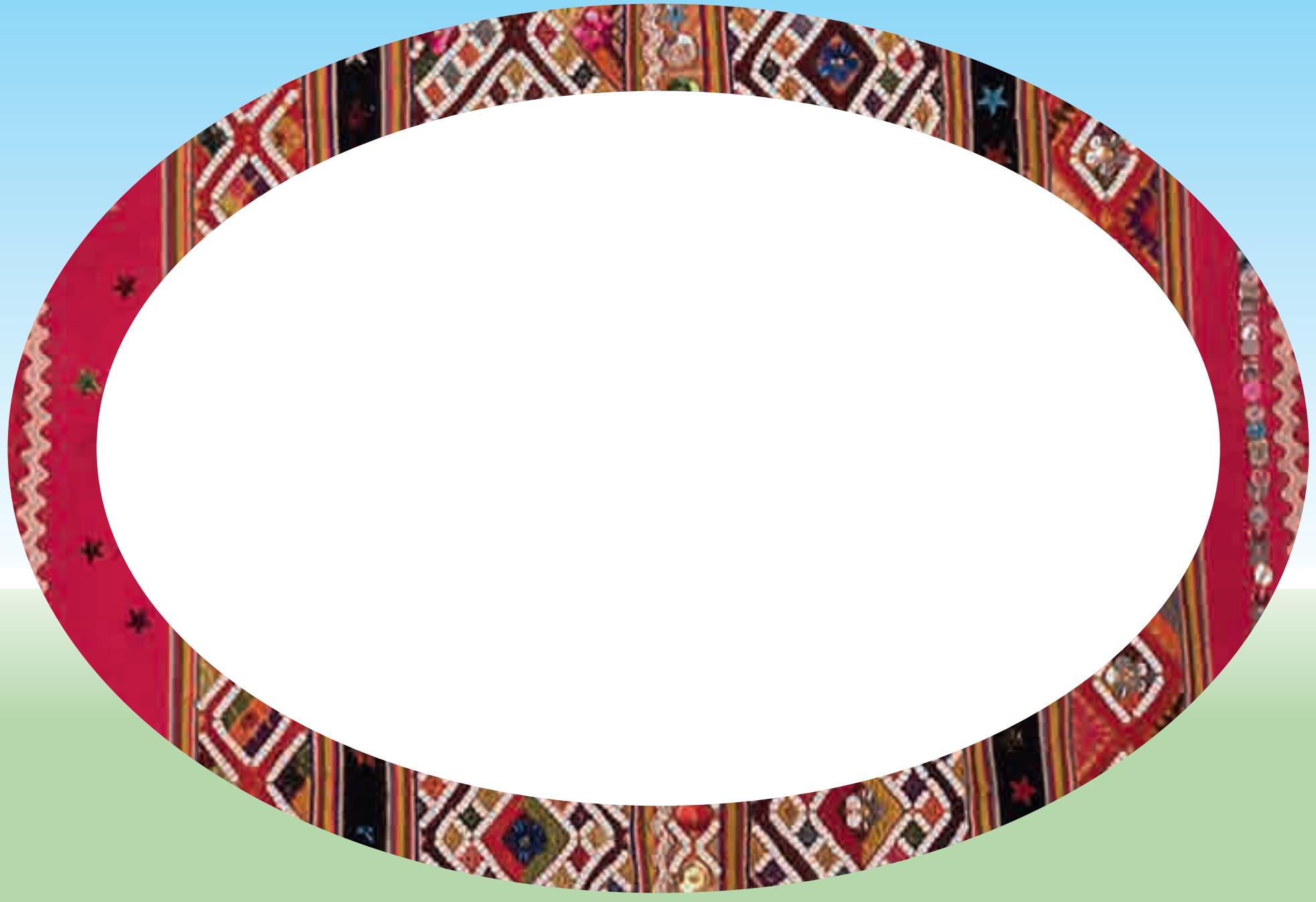
Munasqay Mikhunakuna

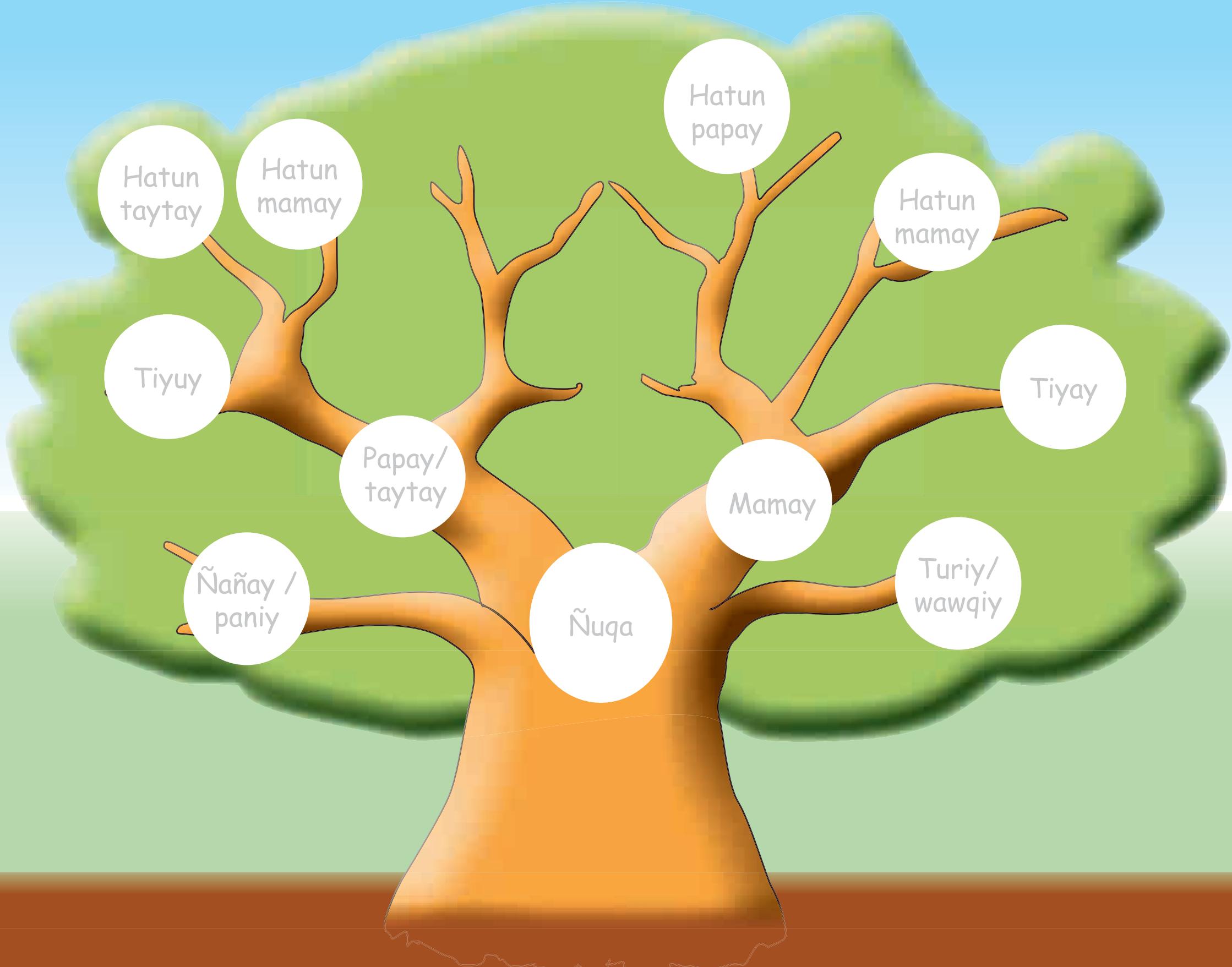

Paykunam tayta mamay

Aylluyta riqsichisqayki

Munasqay pukllanakuna

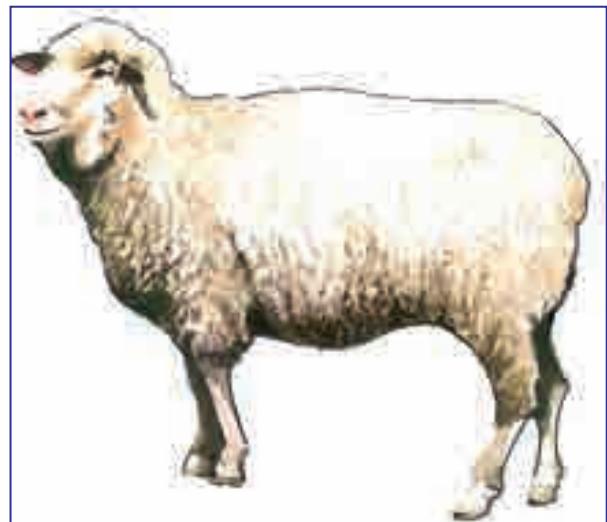
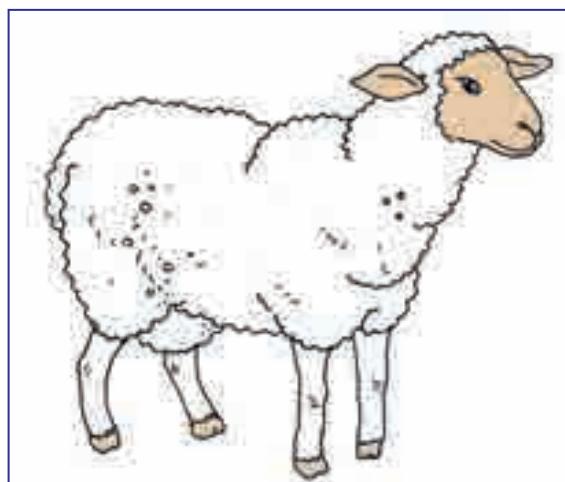
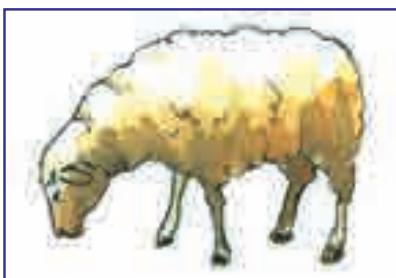
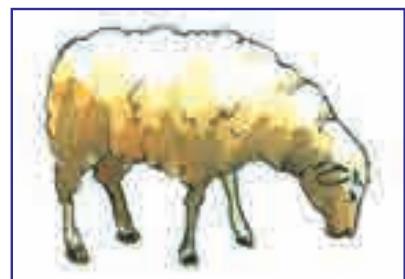
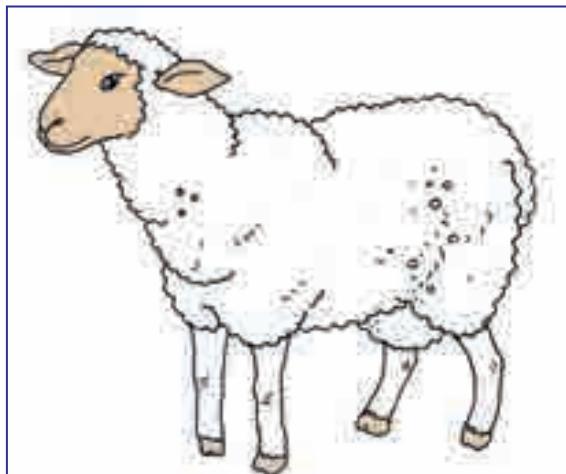
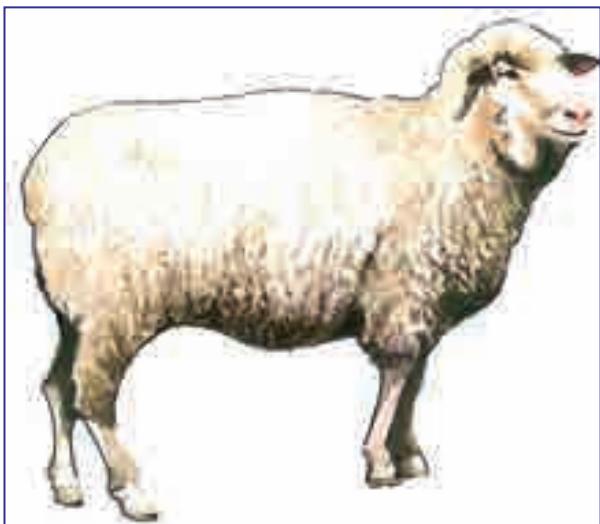
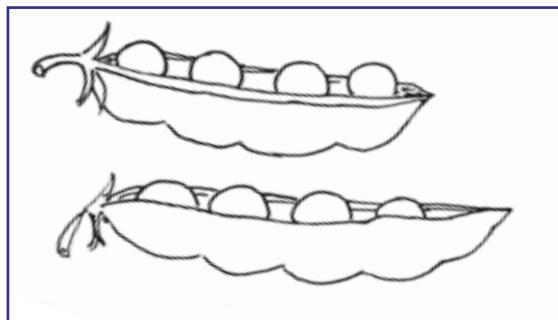
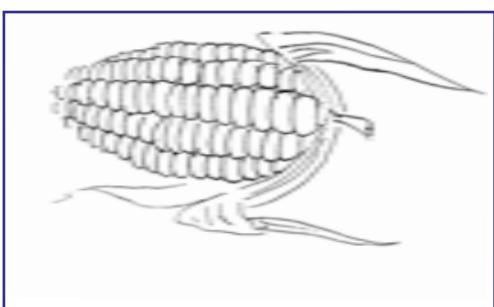

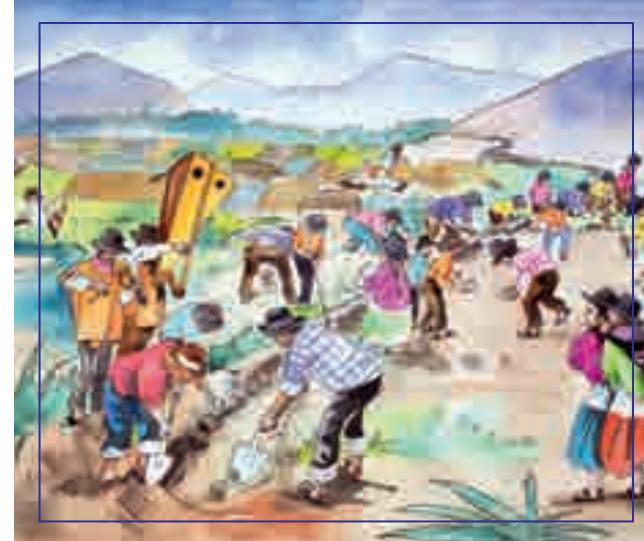
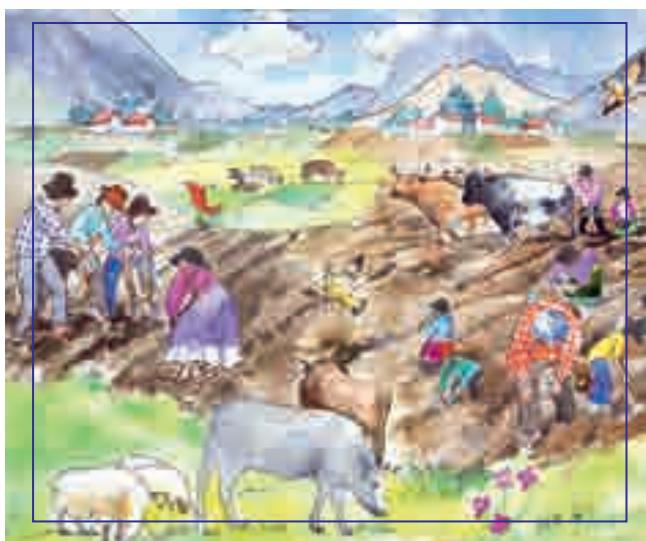
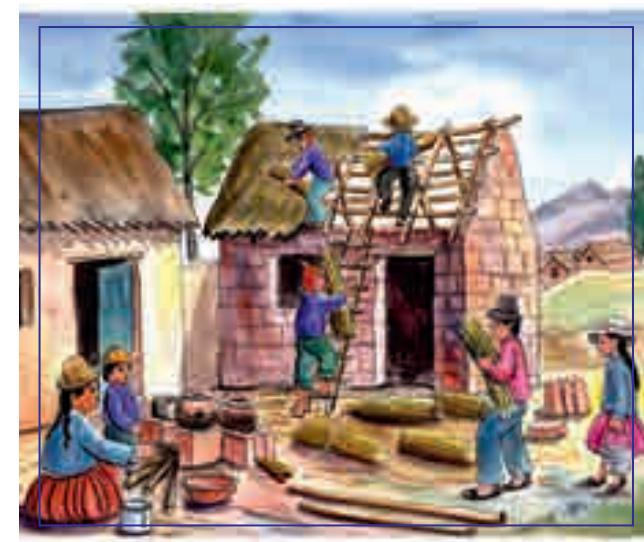
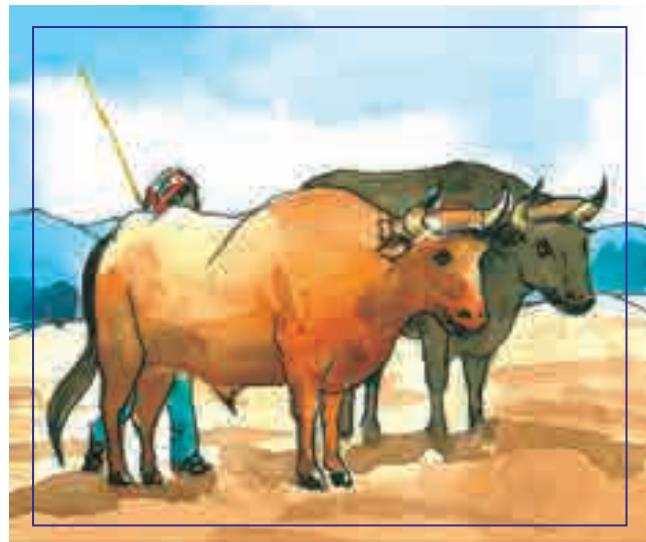

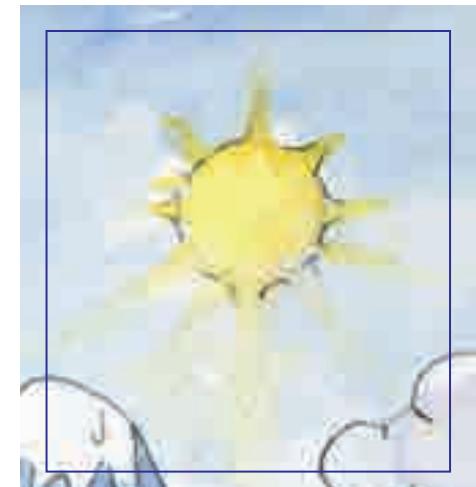

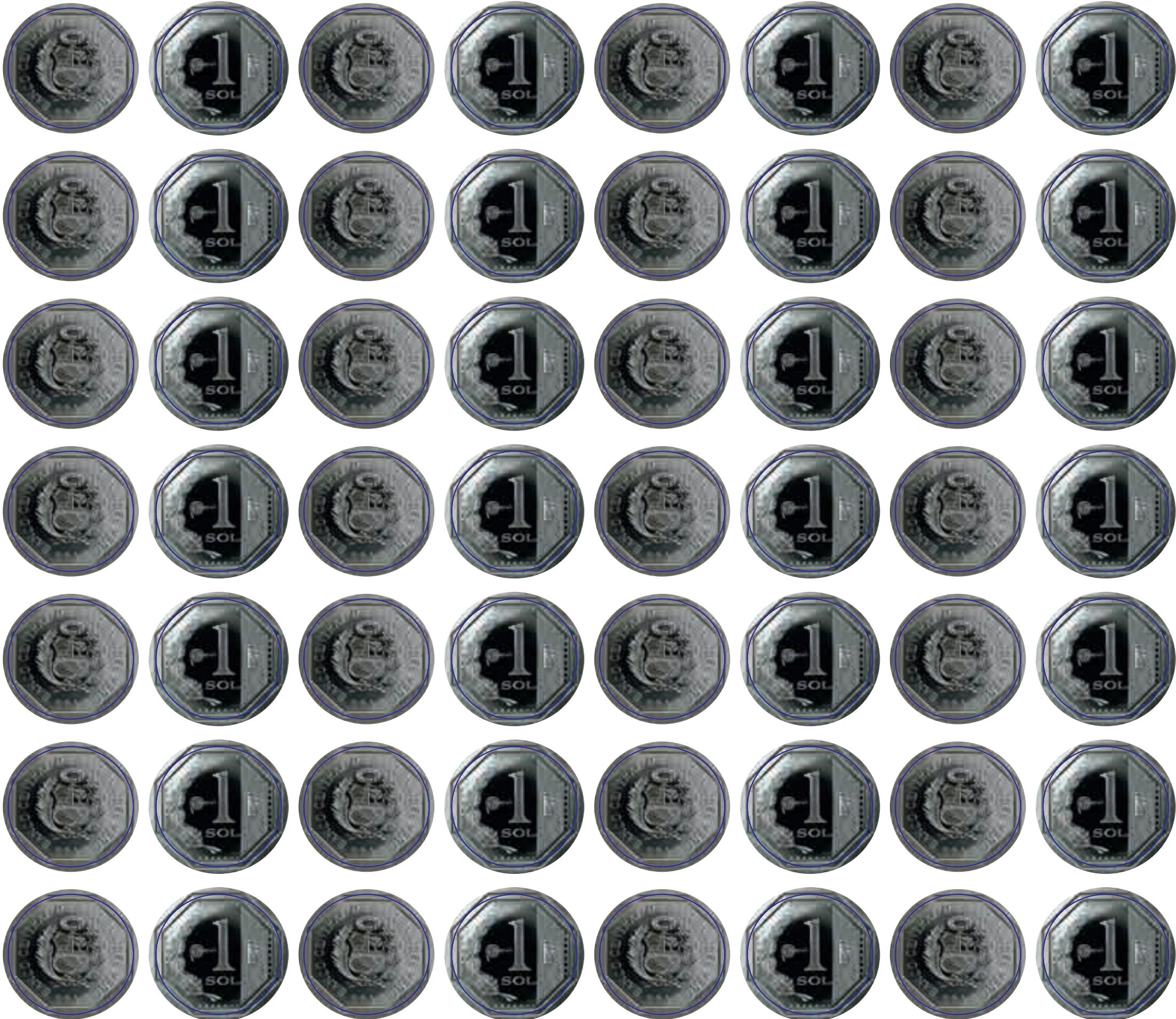

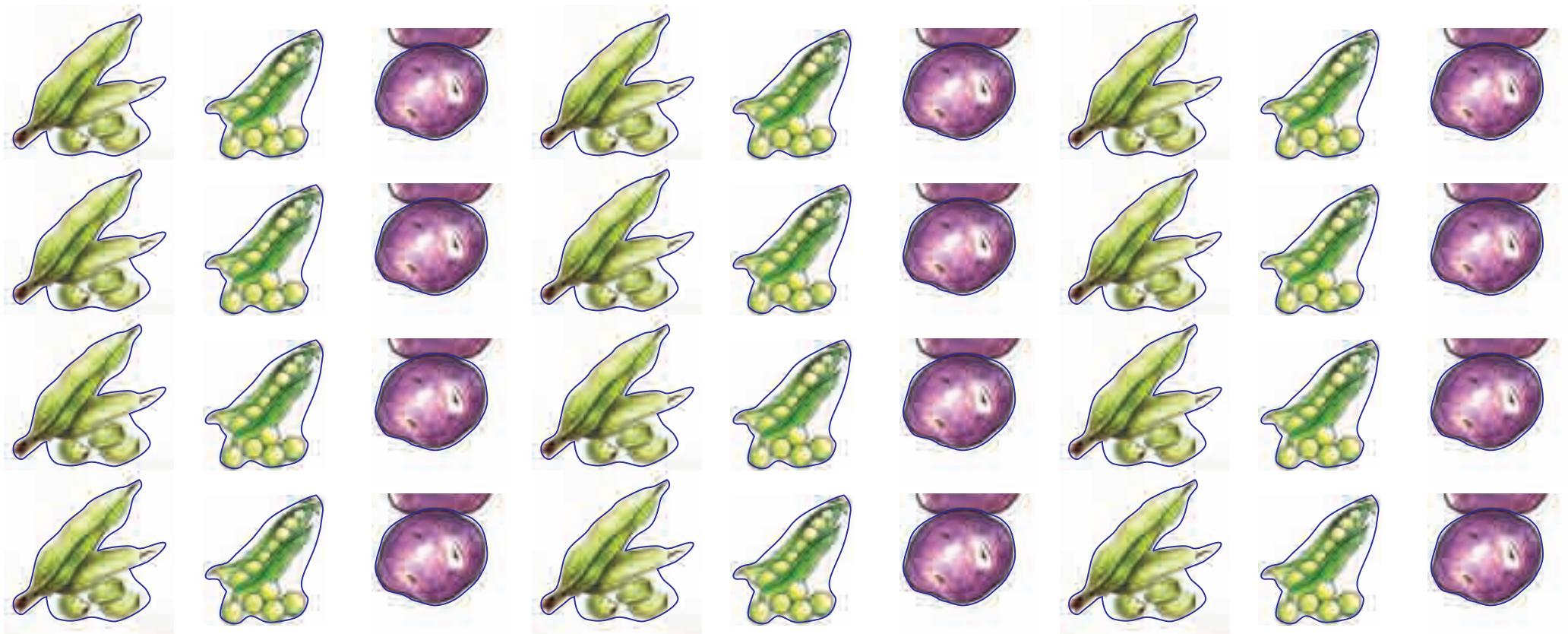

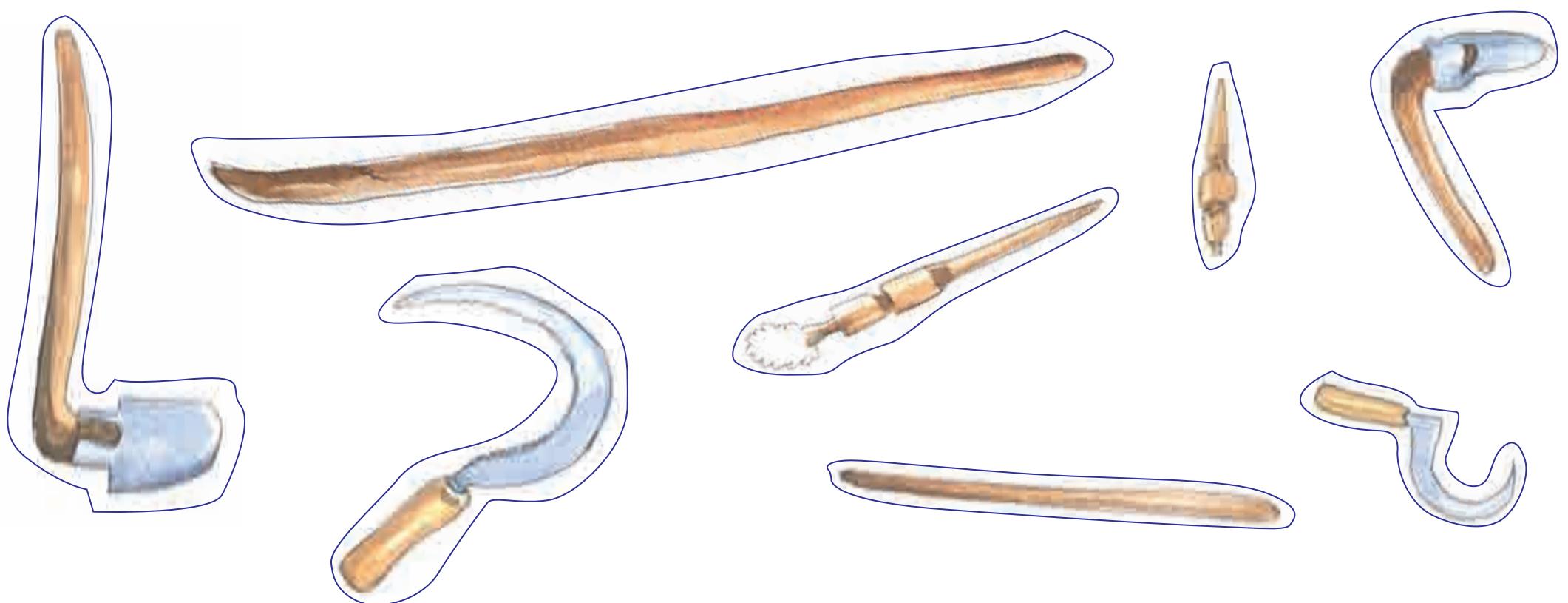

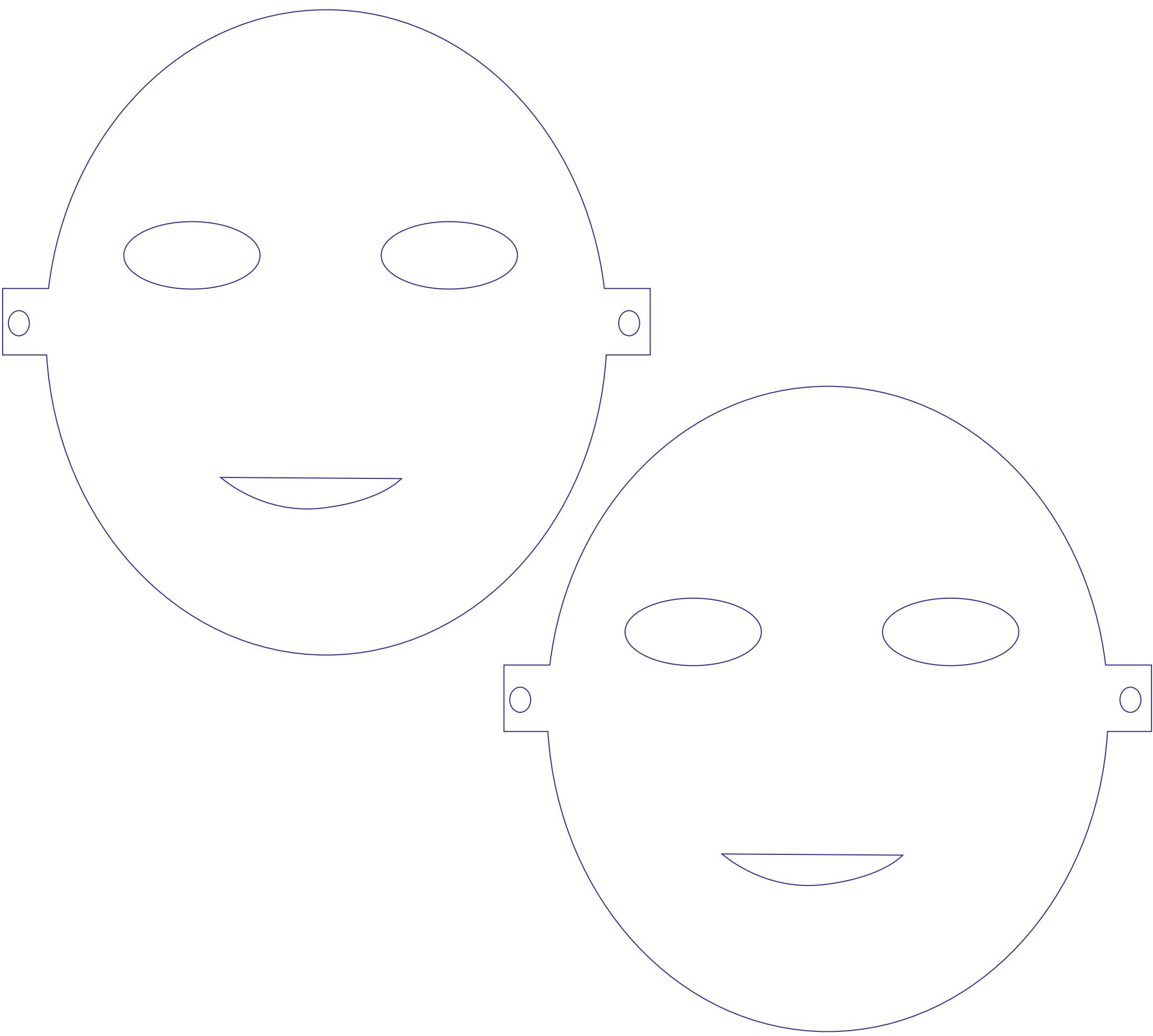

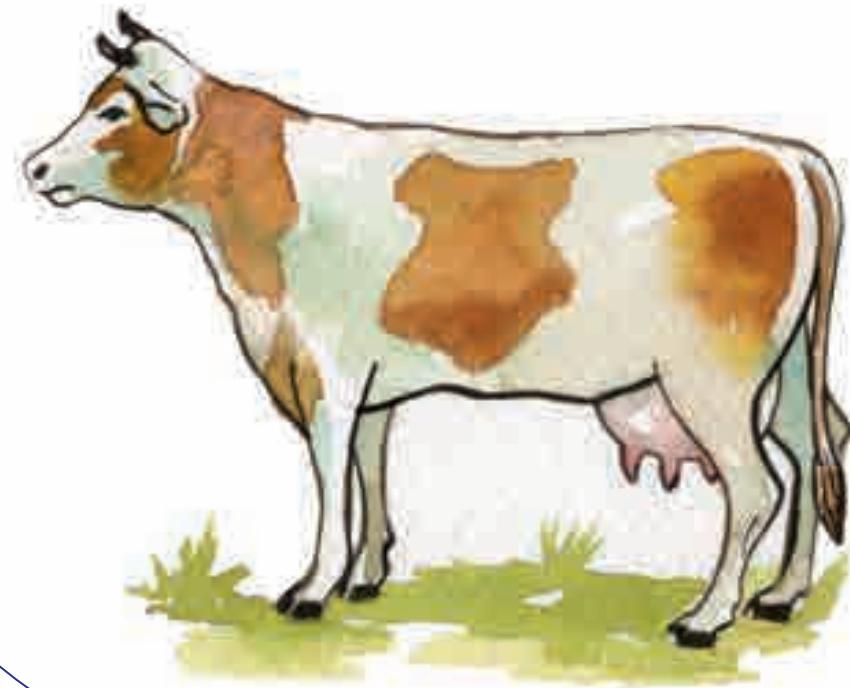

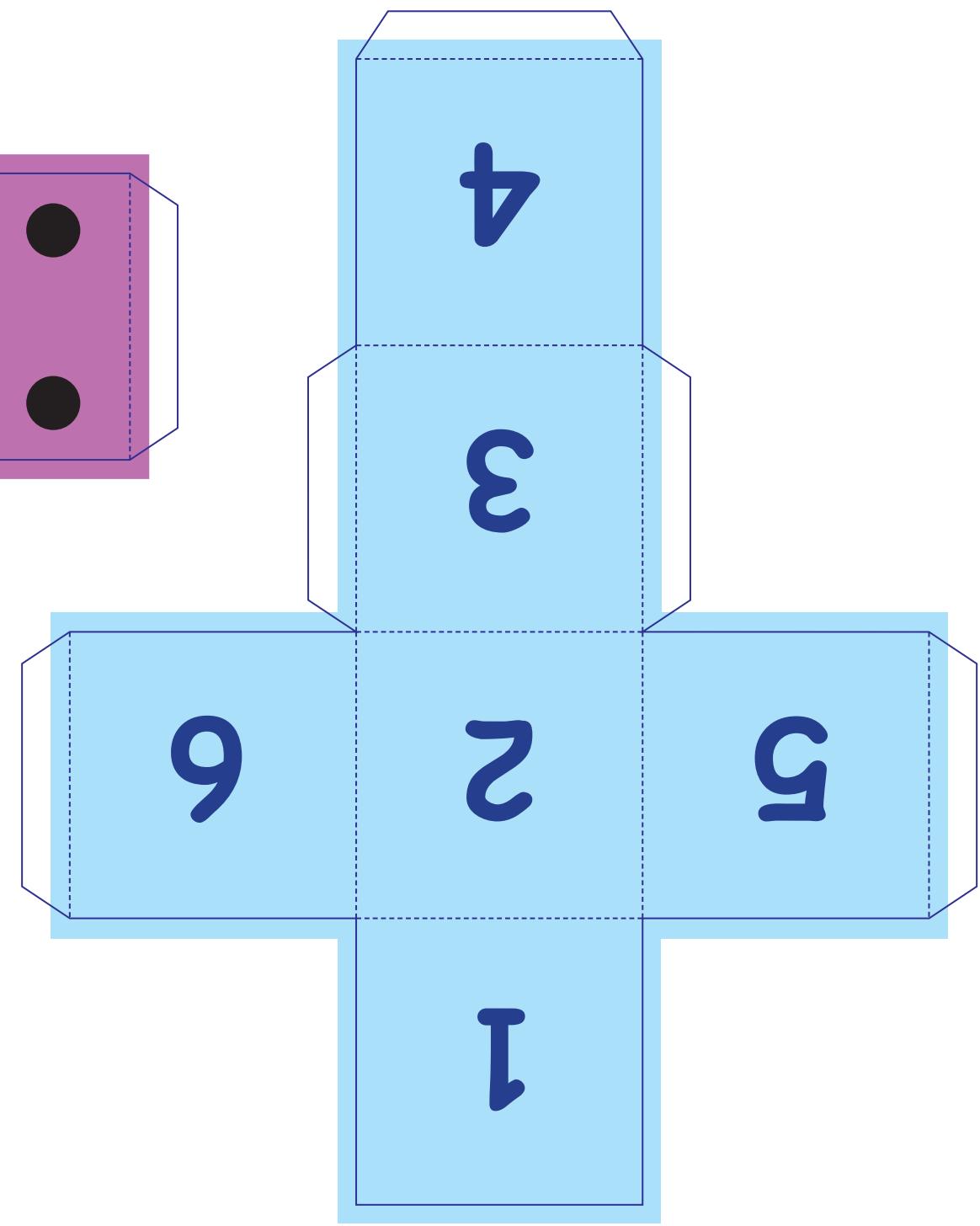
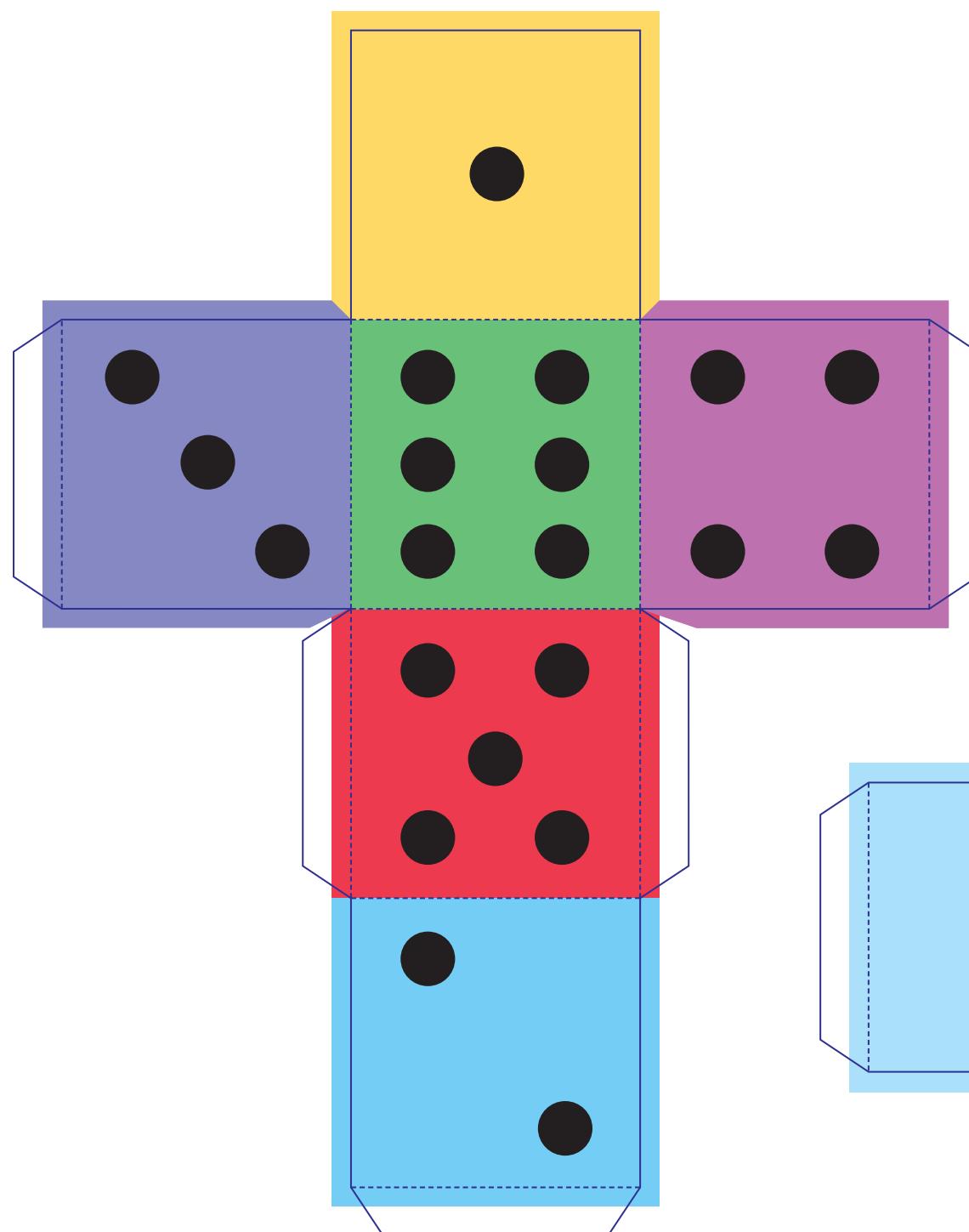

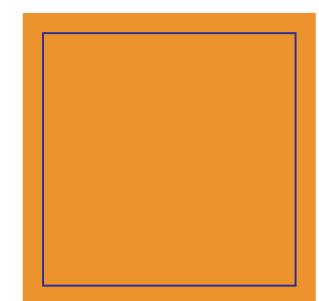
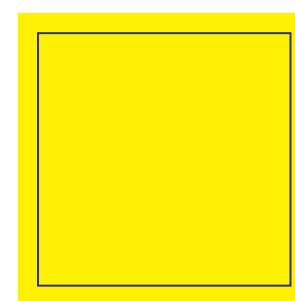
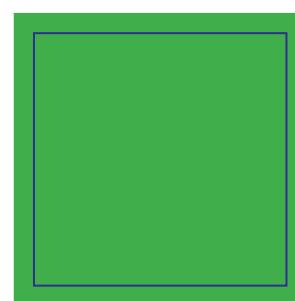
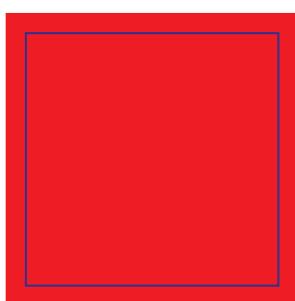
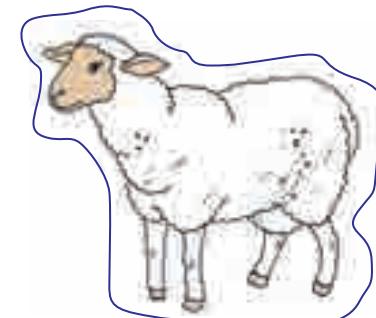
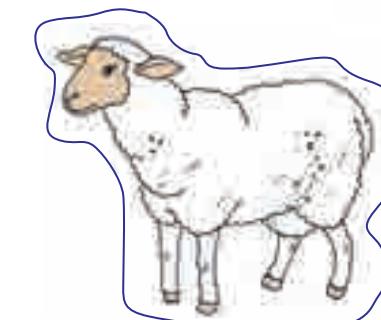
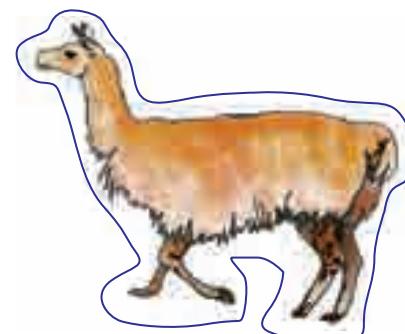
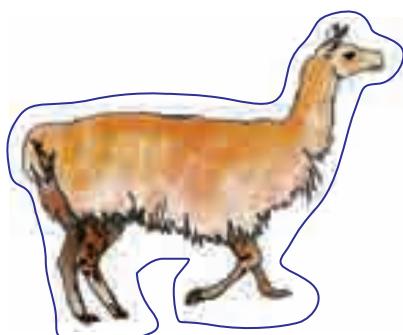
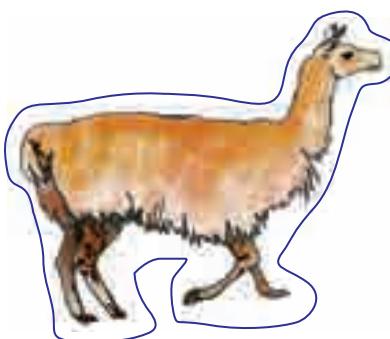
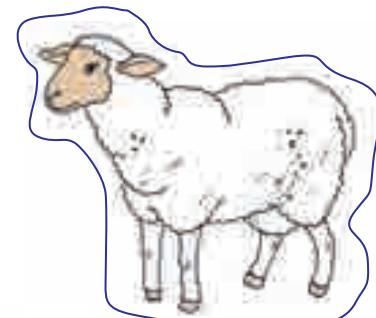
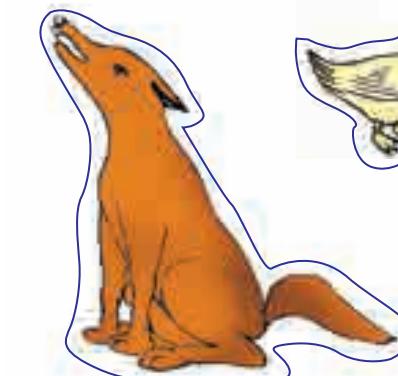

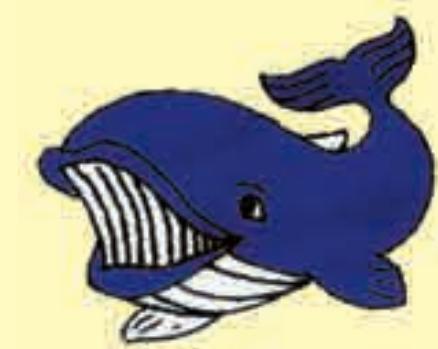
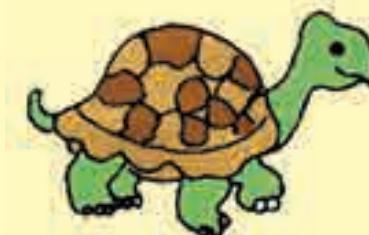
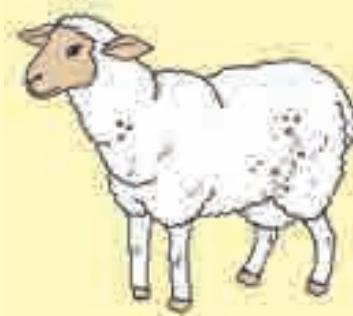
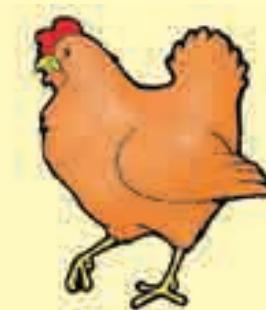
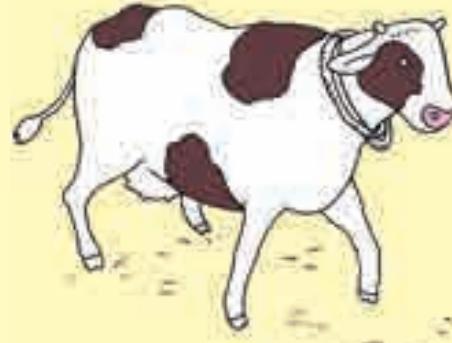
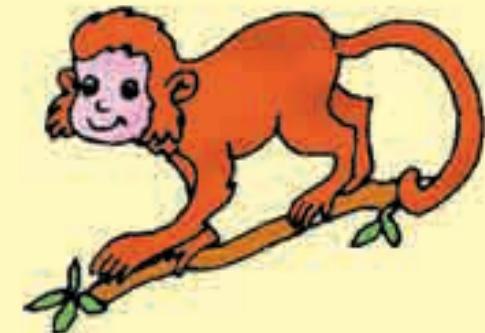
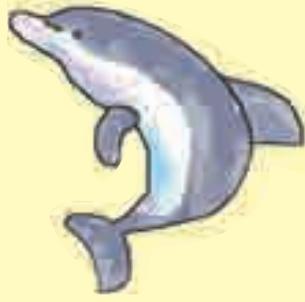

Siqikunawan Pukllasunchik

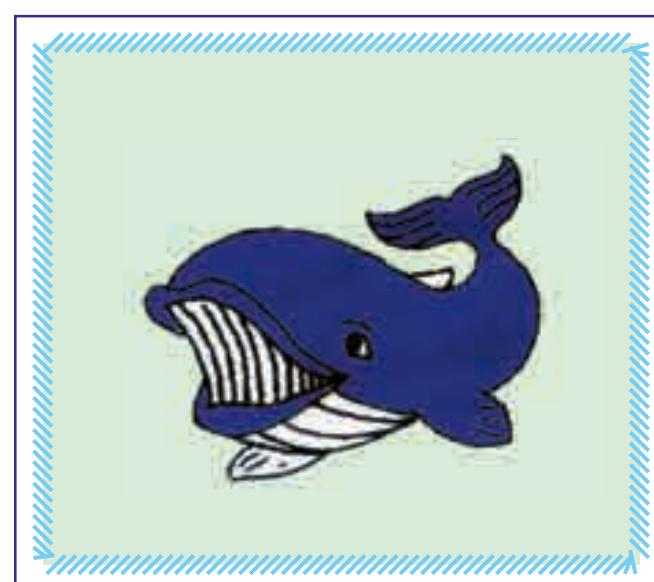
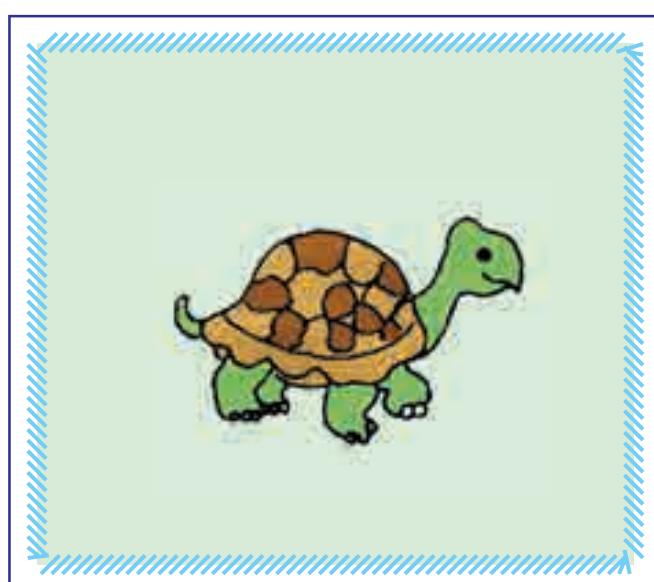
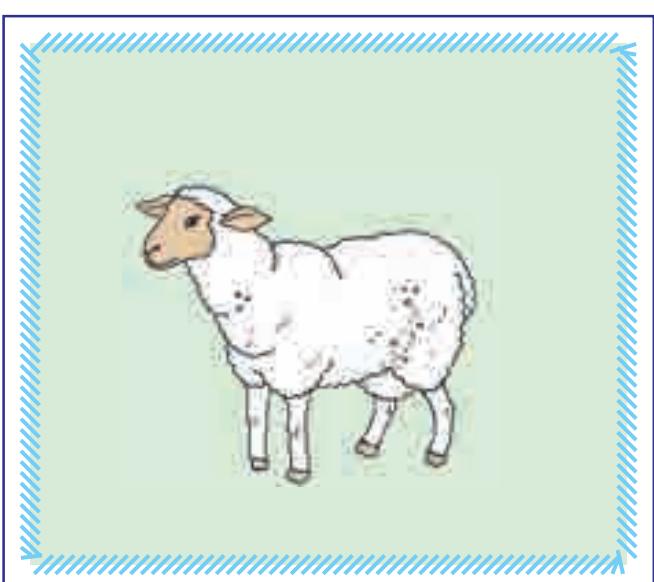
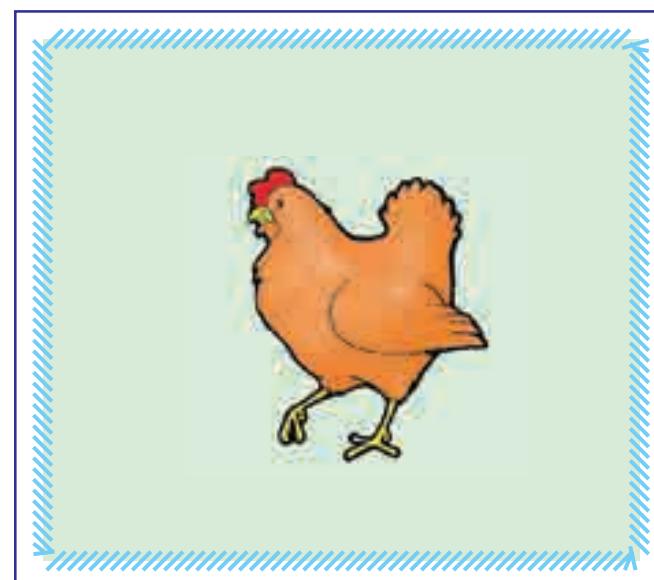
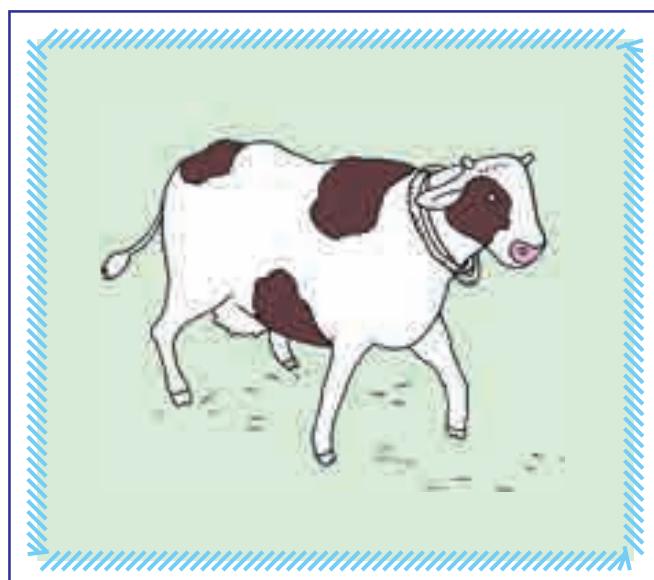
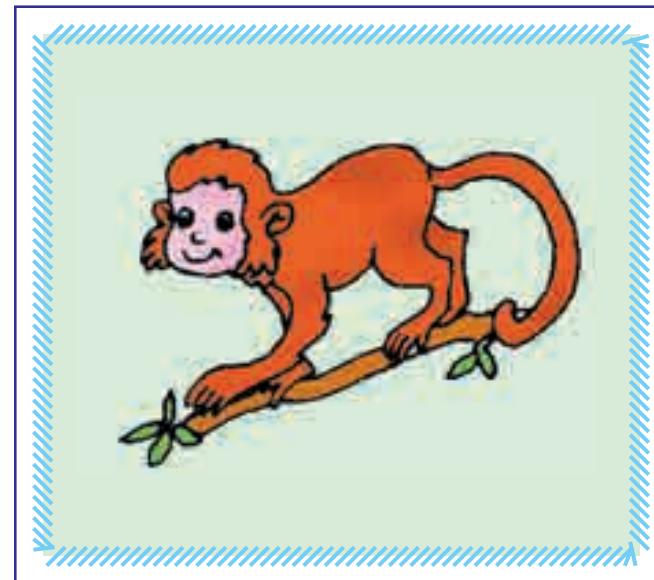
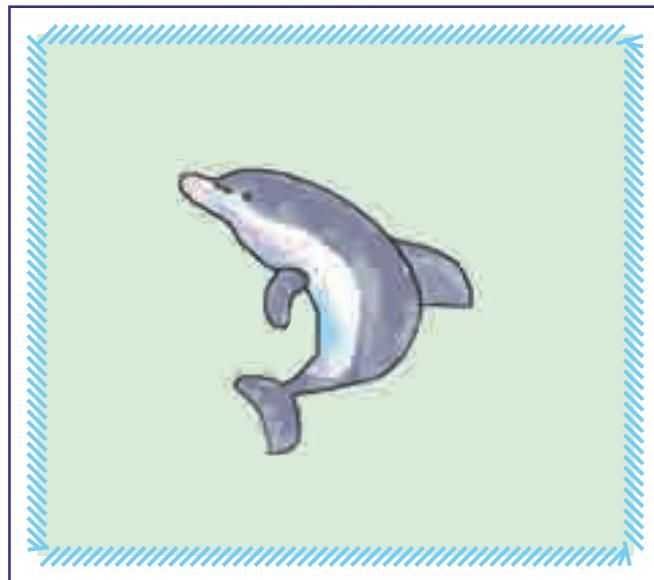

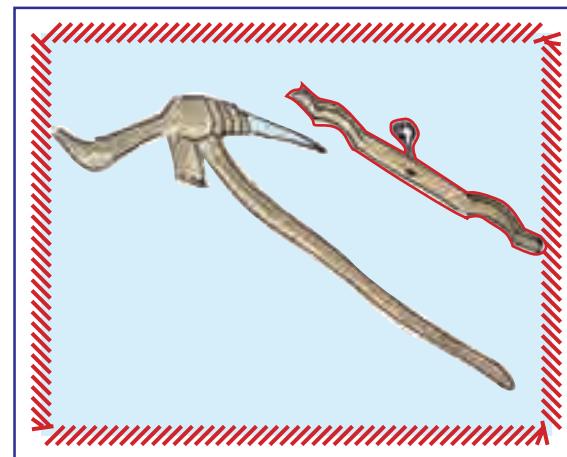
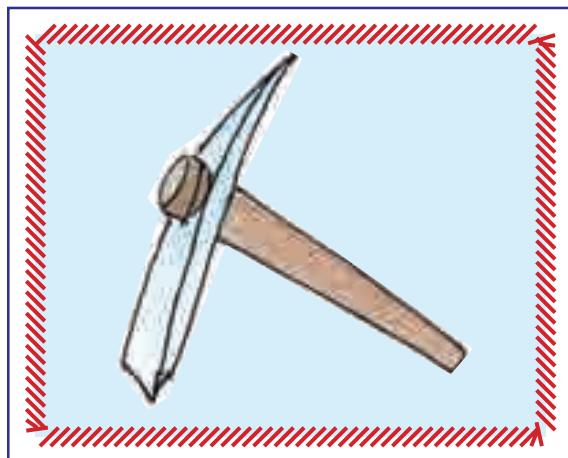
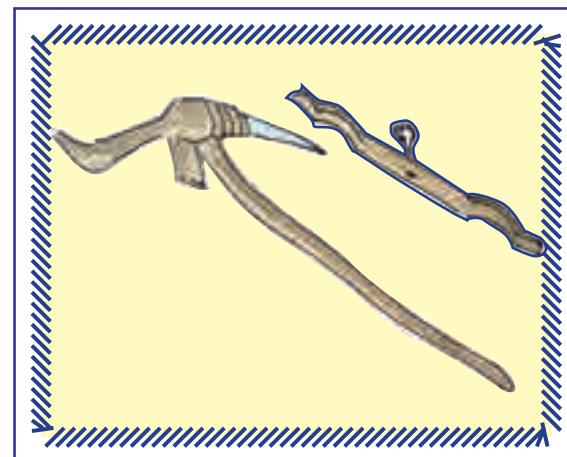
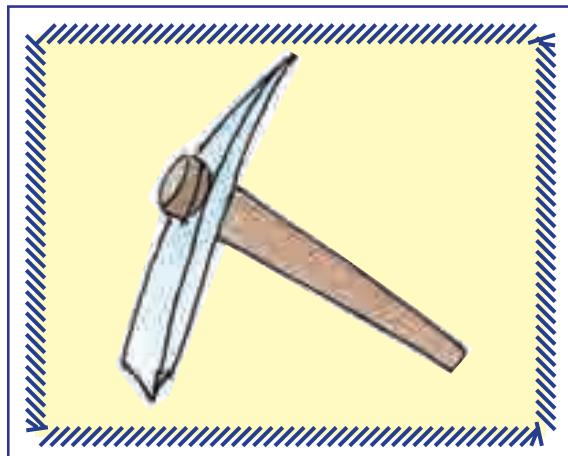
TUPANACHISPA PUKLLASUNCHIK

1

2

3

4

5

6

7

8

9

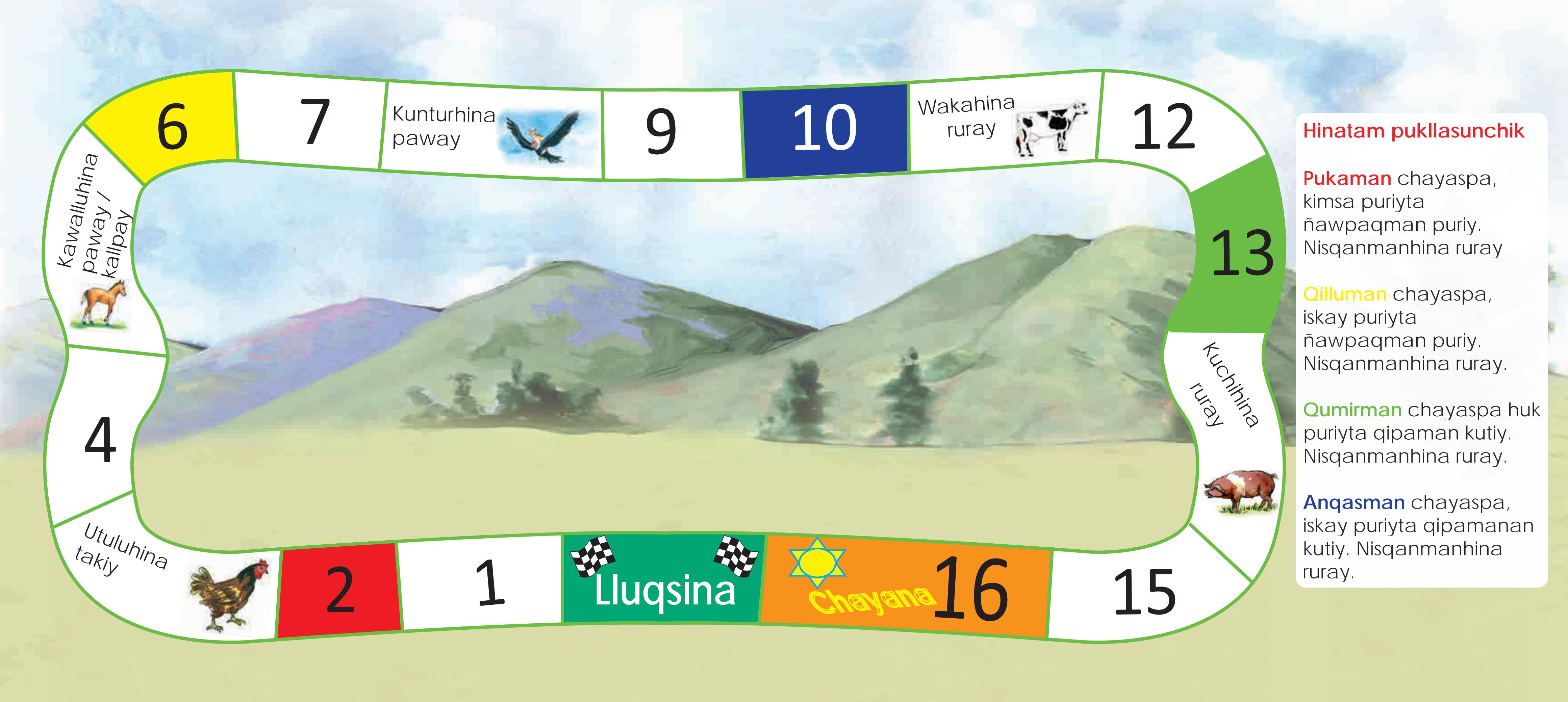

Sutiy:

Kavalluhina
paway /
kallipay

4

Utuuhina
takiy

2

1

Lluqsina

Chayana

16

Kunturhina
paway

9

10

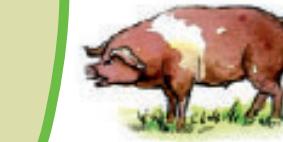
Wakahina
ruray

12

13

Kuchihina
ruray

15

Hinatam pukllasunchik

Pukaman chayaspa,
kimsa puriyta
ñawpaqman puriy.
Nisqanmanhina ruray

Qilluman chayaspa,
iskay puriyta
ñawpaqman puriy.
Nisqanmanhina ruray.

Qumirman chayaspa huk
puriyta qipaman kutiy.
Nisqanmanhina ruray.

Anqasman chayaspa,
iskay puriyta qipamanan
kutiy. Nisqanmanhina
ruray.

